

Žie Vern Grad Koji peovi

ED4YU

SRPSKA KNJIŽEVNA ZADRUGA

UREDNICI

DRAGAN LAKIĆEVIĆ
MARKO NEDIĆ

ŠTAMPANO O STOGODIŠNJICI SMRTI ŽILA VRNA

GRAD KOJI PLOVI

Preveo D. N. Jovanović

Naslov originala
Jules Verne (1828 -1905)
UNE VILLE FLOTTAUTE
1871.

MMXVII

I

Osamnaestog marta 1867. došao sam u Liverpul. *Gret-Istern* je kroz nekoliko dana polazio u Njujork, pa sam njime htio da putujem zabave radi, i ništa više. Želeo sam da na ovom džinovskom parobrodu putujem preko Atlantskog mora. Tom prilikom, nameravao sam, i to uzgred, da vidim Severnu Ameriku. Ali najpre *Gret-Istern*, a posle zemlju, koju je Kuper veličao.

I zaista, ovaj parobrod je urnek^[1] brodarskog građevinarstva. To je više no lađa, to je grad koji plovi, parče grafstva^[2] odvojeno od engleskog zemljišta, koje će se sastaviti s američkim kopnom, pošto pređe preko mora.

Zamišljaо sam ovu grdnu masu izloženu talasima, njenu borbu s vetrovima kojima prkositi, njenu drskost prema svemoćnom moru, njenu izdržljivost usred ovoga elementa koji kao čamce drmusa najveće oklopnačje. Ali tu se zaustavlja moja uobrazilja; za vreme ovoga putovanja ja sam sve ove stvari video, i još mnoge druge, koje ne spadaju u pomorski delokrug. Ako *Gret-Istern* nije samo plovidbena mašina, ako je to jedan mali svet i ako nosi sa sobom toliko ljudstva, posmatrač se neće čuditi, što tu nalazi kao na najvećem pozorištu sve nagone, sve smešne osobine, sve strasti ljudske.

Sa železničke stanice otišao sam u hotel *Adelfi*. Bilo je javljeno, da *Gret-Istern* polazi 20. marta. Želeći da posmatram poslednje pripreme na lađi, zamolih kapetana Andersona za dozvolu da se odmah ukrcam. On mi to ljubazno odobri.

Sutradan siđoh do basena pored kojih su podignuti magacini na obalama Mersea. Preko mostova, što se okreću, dodoh na kej Nju-Prins kao neki pokretni splav, koji ide za prilivom i odlivom. To je štek^[3] za mnoge lađe, koje saobraćaju između Liverpula i Berkenheda, koji se nalazi na levoj obali Mersea.

Ova Merse, kao Temza, jeste neznatna rečica, nedostojna imena reke, iako utiče u more. To je prostrano ugnuće zemljišta, napunjeno vodom, prava rupa, koja je toliko duboka da može da primi lađe sa najvećom tonažom. Takav je *Gret-Istern*, kojem su većina drugih pristaništa u svetu strogo

zabranjena. Blagodareći njihovom prirodnom položaju, na ovim rečicama Temzi i Merseu podigle su se gotovo na njihovom ušću u more dve ogromne trgovačke varoši: London i Liverpul.

Isto tako i gotovo iz istih razloga, digao se Glazgov na rečici Klidi.

U zalivu Nju-Prinsu pušio se jedan parobrodić za prevoz putnika do *Gret-Isterna*. Smestih se na palubi već punoj radnika, koji će se prevesti na *Gret-Istern*. Kad sedam sati ujutru izbi na kuli Viktoriji, parobrodić pusti svoje palamare i sa velikom brzinom zaplovi po Merseu.

Tek što je parobrodić krenuo, spazih u zalivu jednog mladog čoveka visoka rasta, sa onim gospodskim licem koje odlikuje engleskog oficira. Učini mi se, da sam u njemu poznao jednog moga prijatelja, kapetana u indijskoj vojsci, koga nisam video mnogo godina. Možda sam se i varao, jer kapetan Mak Elvajr nije mogao ostaviti Bombaj. Ja bih to znao. Uostalom, Mak Elvajr bio je veseo, bezbrižan mladić, a ovaj, iako mi se učinilo da liči na moga prijatelja, izgledao je tužan i kao da ga je neka tajna tuga morila. Ma šta da je, nisam imao vremena, da ga pažljivije posmatram, jer se parobrodić brzo udaljavao.

Gret-Istern bio je ukotvljen otprilike na tri milje uzvodno, prema prvim kućama Liverpula. Sa keja Nju-Prinsa nije se mogao videti. Tek na prvom savijutku reke spazih njegovu ogromnu masu. Izgledao je kao ostrvčić upola zasenčen u gustoj magli. Ukaza mi se što bio: ogroman! Tri do četiri lađe ugljarice stajale su uz njega i u njegove badže^[4] ubacivale ugalj. Pored *Gret-Isterna*, ove ugljarice sa tri katarke, izgledale su kao čunovi. Njihovi dimnjaci nisu dopirali ni do prvoga reda prozorčića na njegovom boku. Ovaj džin mogao je dići ove ugljarice i postaviti ih na ono mesto gde mu stoje parni čamci.

Međutim, parobrodić se približavao; prođe pod prednjim krajem *Gret-Isterna*, čiji se lanci jako zatezahu pod pritiskom talasa, i kad mu dođe na levu stranu, stade kod spuštenih stepenica. U ovom položaju krov parobrodića samo je dodirivao plovnu liniju *Gret-Isterna*, onu liniju do koje je trebalo da dođe kad je sasvim natovaren, i koja se pomaljala još za dva metra.

Međutim, radnici su brzo izlazili iz parobrodića i penjali se uz spuštene stepenice na brod. A ja sam digao glavu, a pognuo telo, kao putnik koji gleda kakvu visoku zgradu, i stao posmatrati točkove *Gret-Isterna*.

Gledani sa strane, ovi točkovi izgledali su sićušni, tanki, iako su njihove lopate bile dugačke četiri metra; ali s lica su imali veličanstven izgled. Njihov

lep okov, jaka glavčina, oslonac celog sistema, ukršteni podupirači, koja su sva tri naplatka držali razmaknuta jedan od drugog, ovaj venac od crvenih paoca, ovaj mehanizam upola izgubljen u senci širokih zaklona nad točkovima, sve to skupa činilo je utisak i izazivalo misao o nekoj strašnoj i tajanstvenoj sili.

Kako su ove drvene lopate na točkovima, tako jako zakovane, morale snažno udarati vodu, koju je priliv u tom trenutku lomio o njih! Kakvo silno penušanje vode, kad je ova moćna sprava ošine! Kakva grmljavina u ovoj pećini zaklona za točkove, kad je *Gret-Istern* punom parom plovio pod potiskom točkova, čiji je prečnik pedeset i tri stope, obim sto šezdeset i šest stopa, težina devedeset tona, a koji se obrnu jedanaest puta u minutu!

Iz parobrodića su izašli svi putnici. Ja stadoh nogom na gvozdene ižljebljene stupnjeve stepenica i popeh se na brod.

II

Krov je još izgledao kao neko ogromno brodogradilište u kojem je radila čitava vojska radnika. Nisam mogao verovati da sam na velikom brodu. Više hiljada ljudi — radnici, mornari, mehaničari, oficiri, radoznalci, prolazili su jedan pored drugog, gurali se, jedni na krovu, drugi među mašinama, ovi tumarajući po mornarskim sobicama, oni rasturenici po katarkama, svi u jednom dar-maru, koji se ne može opisati. Ovde su pokretni čekrci dizali ogromne gvozdene komade, tamo su parne mašine kretale debele balvane; nad mašinskom sobom klatio se jedan gvozdeni valjak, pravo metalno stablo; spreda, križaci su se dizali uz katarke koje imaju korpu; ostrag je bila jedna skela, koja je bez sumnje skrivala neku početu građevinu. Gradilo se, nameštalo se, tesalo se, farbalo se u velikom neredu.

Moj prtljag je bio prenet u brod. Potražih kapetana Andersona. Rekoše mi, da još nije došao; ali jedan od nadzornika naredi, da mi se stvari odnesu u jednu od kabina na stražnjem kraju broda.

Prijatelju — rekoh mu — javljeno je, da *Gret-Istern* polazi 20. marta, ali sve ove pripreme ne mogu se svršiti za dvadeset i četiri sata. Znate li, kad možemo poći iz Liverpula?

Nadzornik nije znao to da mi kaže. Ostavi me samog. Tada se reših da razgledam sve rupe ovog ogromnog mravinjaka, te počeh šetnju kao što bi radio putnik u nekoj nepoznatoj varoši.

Crno blato, ono englesko blato, što se lepi za kaldrmu engleskih gradova, pokrivalo je krov parobroda. Smrdljivi mlazevi vode vijugali su se tamo-amo. Mislio bi čovek da je u jednom od najgorih prolaza Gornje Pemske ulice oko londonskog mosta. Prođoh pored mornarskih sobica, što su se ređale na pozadini lađe. Između njih i ograde sa svake strane videle su se dve široke ulice, ili upravo dva bulevara koje je zakrčila gomila ljudi.

Dodžoh tako nasred broda, između zaklona nad točkovima sjedinjenih dvogubim sistemom mostića.

Tu se otvarao ponor u kome se nalaze organi mašine sa točkovima. Tada videh ovu divnu spravu za pokretanje. Pedesetinu radnika stajali su na rešetkastim otvorima: jedni se uhvatili za dugačke pokretne klipove, a drugi

za poluge, pa udešavaju i zakivaju grdnim klinovima ležišta za stožere. Ono metalno stablo, što je silazilo lagano kroz rupu na krovu, bila je nova osovina, koja prenosi točkovima kretanje poluga. Iz ove provalije izlazilo je neprekidno bruhanje, što su pravili piskavi i neskladni zvuci.

Pošto sam brzo razgledao ove poslove oko nameštanja, produžih šetnju i dođoh na prednji kraj broda. Tu su tapetari dovršavali dekorisanje jedne dosta prostrane sobe, koja je nosila ime „smokingrum“, soba za pušenje, divna kafana ovog grada na vodi, osvetljena sa četrnaest prozora, sa belom i pozlaćenom tavanicom i obložena četvrtastim tablama od limunovog drveta. Zatim, pošto sam prešao preko jednog trouglastog mesta što je pravio prednji kraj krova, dođoh do kraja broda. Kad se okrenuh, od ove krajnje tačke videh pozadinu *Gret-Istern* na odstojanju od preko dvesta metara.

Vratih se bulevarom na desnoj strani broda, prolazeći između mornarskih sobica i ograde broda, sklanjajući se da me ne udare čekrci, što su se klatili u vazduhu, da me ne zakači mašina za podizanje tereta i da me ne opeku varnice iz kovačnice, koje su letele kao vatromet. Jedva sam mogao sagledati vrh katarke, visoke dve stotine stopa, koji se gubio u magli, s kojom se mešao crn dim iz parobrodića i ugljarica. Pošto sam prošao pored velike rupe mašina s točkovima, spazih jednu lepu kućicu sa moje leve strane, zatim pobočnu fasadu jedne palate, a na njoj terasu, čiju su mesinganu ogradu čistili. Naposletku, dođoh na stražnji kraj broda, gde se dizala skela koju sam već pomenuo. Tu, između poslednje mornarske sobice i prostrane rešetkaste potplate, nad kojom su se dizala četiri točka krme, mehaničari su dovršavali nameštanje jedne parne mašine. Ova mašina imala je dva horizontalna valjka sa nekim zupčanicima, polugama i kukama, što mi se sve učinilo složeno. Nisam znao što će to sve, ali je izgledalo da i ovde kao svuda sa spremanjem još nije bilo svršeno.

I sad, zašto ovoliko oklevanje, zašto toliko novo spremanje na *Gret-Isternu*, brodu, koji je dosta nov? O ovome treba kazati nekoliko reči.

Pošto je dvadesetinu puta saobraćao između Engleske i Amerike, a na jednom takvom putovanju dogodile su se velike nesreće, *Gret-Istern* nije više upotrebljavan. Ovaj ogromni brod udešen za prenos putnika izgledao je da nije nizašta i nepoverljiva rasa prekomorskih putnika napusti ga. Kada nije uspeo prvi pokušaj da se kabl spusti u more, a za ovaj neuspeh su unekoliko krive lađe, koje su ga prenosile, inženjeri pomisliše na *Gret-Istern*. Samo se na njemu moglo smestiti onih tri hiljade četiri stotine kilometara metalne žice, teške četiri hiljade i pet stotina tona. Samo se na njemu mogao odmotavati i spuštati u more ovaj ogroman palamar. Ali da se ovaj kabl

smesti na brodu, trebalo ga je udesiti za to. Od šest kotlova dva su se morala ukloniti, kao i jedan od tri dimnjaka, što su pripadali mašini zavrtnja. Na njihovom mestu behu podignuti prostrani baseni sa vodom, u kojima se potapao kabl, da se sačuva od kvara vazduha. Iz ovih basena žica je prelazila u more i nije dolazila u dodir s vazduhom.

Pošto je spuštanje kabla u more srećno izvršeno, *Gret-Istern* opet vratiše u stanje mirovanja. Za vreme svetske izložbe u Parizu 1867. osnovano je Društvo zakupaca *Gret-Isterna* s kapitalom od dva miliona franaka, u cilju da se ovaj veliki brod upotrebi za prevoz prekoceanskih putnika. Sad je bilo potrebno, da se brod ponovo udesi za ovaj cilj, da se uklone baseni i vrate kazani, da se uvećaju saloni za nekoliko hiljada putnika i da se napravi još nekoliko trpezarija, i napisletku, da se postavi tri hiljade postelja.

Gret-Istern bio je dat pod zakup za dvadeset i pet hiljada franaka mesečno. Dva su ugovora zaključena sa G. Foresterom i Komp. iz Liverpula: jedan za postavljanje novih kazana zavrtnja, za pet stotina trideset i osam hiljada pet stotina franaka, a drugi za opšte opravke i postrojenja na brodu, za šezdeset dve hiljade pet stotina franaka.

Pre nego što su se preduzele ove prepravke, Ministarstvo trgovine tražilo je da se trup broda strogo pregleda, pa je nađeno da ima da se izvrši jedna skupa opravka na spoljašnjem pervazu, na kojem se napravila dugačka poderotina. Tada se pristupilo nameštanju novih kazana. Morala se takođe izmeniti osovina točkova, koja se na poslednjem putu pokvarila. Napisletku, krmu će odsad kretati para.

Za ovaj delikatan posao mehaničari su spremali mašinu koju su nameštali pozadi. Krmar stoji na mostiću centra, između signalnih aparata točkova i zavrtnja, a pred njim je jedan kotur sa pokretnom iglom, koja mu svaki čas pokazuje položaj njegove poluge na krmi. Da bi ga promenio, dosta je da malo kreće jedan točkić, koji ima jedva stopu u prečniku i koji je postavljen uspravno, tako da mu je pod rukom. Zaklopci se odmah otvore; para iz kotlova pojuri kroz dugačke sprovodne cevi u dva cilindra male mašine, klipovi se brzo pokreću, transmisije rade i krma se odmah pokorava svojim jedecima, koji se neodoljivo vuku. Ako ovaj sistem ispadne dobro, jedan čovek bi samo prstom upravljao ogromnom ma-som *Gret-Isterna*.

Ovi poslovi su se žurno obavljali pet dana. Zakupci broda imali su veliku štetu od ovoga odugovlačenja; ali preduzimači nisu mogli učiniti više. Polazak je bio određen za 28. mart. Ali 25. marta krov je još bio zakrčen alatima i spravama.

Na kraju ovog poslednjeg dana raskrčiše se prelazi sa stražnjeg na prednji

kraj broda, mostići, mornarske sobice; digoše se skele, nestade čekrka, svrši se nameštanje mašina, poslednji klinci se zakucaše i poslednji šrafovi utvrdiše; glatki delovi se premazaše belim lepom, koji će ih čuvati od oksidisanja za vreme puta. Toga dana glavni šef naredio je probu kotlova. Grdna para pokulja u mašinski prostor. Nagnut nad otvorom, para me sveg obavila, te nisam ništa video; ali sam slušao kako dugački klipovi šište kroz kudeljne kutije, a debeli valjci se sa šumom klate na svojim jakim stožerima. Strašno vreme je bilo pod zaklonima, dok su lopate na točkovima udarale mutnu vodu Mersea. Na stražnjem kraju broda zavrstanj je udarao talase sa svoja četiri kraka. Obe mašine, nezavisne jedna od druge, bile su gotove da rade.

Oko pet sati nđbie podne, jedan parni čamac pristade uz *Gret-Istern*. Prvo odvojiše njegovu mašinu, i digoše je čekrkom na krov broda. Ali sam čamac nije se mogao ukrcati. Njegov čelični trup bio je tako težak, da su se podupirači, na koje su zakovani vitlovi, savili pod teretom, a ovo se ne bi dogodilo, da su vezani konopcima. Stoga se ovaj čamac morao ostaviti; ali je *Gret-Isternu* ostalo još šesnaest čamaca, koji su mu visili sa strane.

Te večeri bilo je gotovo sve svršeno. Na počišćenim bulevarima nije bilo više blata. Utovarivanje beše sasvim dovršeno. Hrana, roba, ugalj, bilo je smešteno u svima prostorijama za ostavu. Međutim, brod se još nije nalazio na svojim plovnim linijama i nije tonuo u vodi devet propisanih metara. Ovo je bilo nezgodno za njegove točkove, čije lopate, kad nisu dovoljno zagnjurene, ne mogu da daju jak potisak. Ipak, pod ovim uslovima, moglo se poći. Legoh, dakle, u nadi da će se sutradan otisnuti na more. I nisam se prevario. Zorom 26. marta spazih na prednjoj katarci američku zastavu, na velikoj katarci francusku zastavu, a na stražnjoj katarci englesku zastavu.

III

I zaista, *Gret-Istern* se spremao da pođe. Iz njegovih pet dimnjaka već je izlazilo nekoliko pramenova crnog dima. Topla para izbijala je iz dubokih otvora, kroz koje se ulazilo u mašinske prostorije. Nekoliko mornara punila su četiri topa, koji će pozdraviti Liverpul, kad pored njega prođemo. Mornari su trčali po križacima i drešili jedeke. Oko jedanaest sati tapetari su zakucavali poslednje eksere, a farbari svršavali farbanje. Zatim se svi ukrcase u parobrod, koji ih je čekao. Čim je pritisak bio dovoljan, pustiše paru u cilindre mašine što pokreće krmu, i mehaničari se uveriše, da ova sprava radi pravilno.

Vreme je bilo dosta lepo. Sunce je prodiralo kroz oblake, koji su se brzo premeštali. Vetar na moru izgleda da je bio jak, ali to se slabo ticalo *Gret-Isterna*.

Svi oficiri su bili na brodu i raspoređeni na razna mesta, da se spremi sve za polazak. Štab se sastojao iz kapetana, potkapetana, dva poručnika, pet potporučnika, od kojih jedan Francuzi jedan dobrovoljac, takođe Francuz.

Kapetan Anderson je ugledan pomorac u engleskoj trgovini. On je postavio prekooceanski kabl. Istina je da, ako je uspeo u tome, gde su njegovi prethodnici naseli, to je zato što je radio u sasvim drugim, povoljnim prilikama, jer je imao na raspolaganju *Gret-Istern*. Ma kako bilo, ovaj uspeh doneo mu je titulu „sir“, koji mu je dala kraljica.

Ja sam u njemu našao vrlo ljubaznog zapovednika. Bio je to čovek koji od svojih pedeset godina, plavo riđ, a tu boju ni vreme ni starost ne menja. Visoka rasta, lica širokog i nasmejanog, izgleda pravog engleskog, hoda mirnog i jednostavnog, glasa blagog, malo žmirkavih očiju, nikad ruke u džepovima, uvek u rukavicama, otmeno odeven, a mali krajičak bele marame virio je iz džepa njegove plave uniforme sa tri zlatna širita.

Potkapetan se jako razlikovao od kapetana Andersona. Njega je lako opisati: živahan mali čovek, preplanula lica, malo crvenih očiju, brade crne do očiju, krivih nogu, koje se odupiru svakoj buri. Pomorac vredan, okretan, poznavalac svake sitnice na brodu, on je izdavao naredbe odsečnim glasom, naredbe, koje je nadzornik mornara ponavljaо onim promuklim lavovskim

rikanjem, koje je svojstveno engleskom brodarstvu. Ovaj potkapetan se zvaо V... Mislim da je bio oficir u floti, pa je po naročitom odobrenju pridodat na službu *Gret-Isterna*. Naposletku, imao je ponašanje „starog mornarčine“, a mora da je bio iz škole onoga francuskog admirala — oproban junak — koji je u početku borbe imao običaj da podvikne svojim ljudima: „Deco, ne izmičite, jer vi znate da ja imam običaj...“

Odvojeno od ovoga štaba, mašine su bile pod komandom jednoga glavnog inženjera. Pod njegovom upravom radio je čitav bataljon od dve stotine pedeset ljudi — ložači, mazači, čuvari municije i hrane, koji nisu nikako ostavljali dubine broda.

Uostalom, sa deset kazana od kojih je svaki kazan imao deset peći, dakle, da se loži stotinu vatri, ovaj bataljon bio je zaposlen i danju i noću.

Što se tiče ostalog osoblja na brodu, podoficiri, stanari, čuvari jedeka, podkrmanoši i prosti mornari, njih je bilo oko stotinu ljudi. Osim toga, dve stotine kelnera bili su određeni na službu putnicima.

Svi su dakle bili na svom mestu. Od sinoć se nalazio na *Gret-Isternu* krmanoš, koji će je izvesti iz tesnaca Mersea. Videh i jednog francuskog krmanoša sa ostrva Malena, kod Uesana, koji će putovati s nama iz Liverpula u Njujork i u povratku vratiti brod u luku Bresta.

- Izgleda mi, da ćemo danas poći? — rekoh poručniku X...
- Čekamo samo naše putnike — odgovori moj zemljak.
- Ima li ih mnogo?
- Hiljadu dvesta, do hiljadu trista.

Taman koliko ima duša u jednom velikom selu.

U jedanaest i po stiže parobrodić pun putnika koji su se nagurali u sobama, uhvatili za mostiće, izdužili na zaklonima, popeli se na gomile kofera i denjkova smeštenih na krovu. Kao što sam posle doznao, ovo su bili Kalifornijanci, Kanađani, Peruanci, severni i južni Amerikanci, Englezi, Nemci, i dva do tri Francuza. Među svima isticali su se čuveni Sajrs Fild, iz Njujorka; uvaženi Mak Alpajn, iz Njujorka; gospodin i gospođa Alfred Koen, iz San Franciska; gospodin i gospođa Uitnej, iz Montreala; kapetan Mak F... i njegova žena. Među Francuzima se nalazio osnivač *Društva zakupaca Gret-Isterna*, g. Žil. D..., zastupnik onog *društva* za građenje i održavanje telegrafa, koje je u ovaj posao uložilo dvadeset hiljada funti.

Parobrodić pristade uz stepenice na desnoj strani broda. Tada poče dugo penjanje putnika i prtljaga, ali bez žurbe, bez vike, onako kako rade ljudi koji se mirno vraćaju kući. A Francuzi su mislili da se treba penjati kao na juriš i

ponašati se kao pravi zuavi^[5].

Čim putnik stane nogom na krov broda, prva mu je briga da siđe u trpezariju i da uzme mesto. Njegova posetnica ili njegovo ime napisano na parčetu hartije bilo je dovoljno da mu osigura mesto za stolom. Bilo je vreme ručku i začas sve stolove zauzeše gosti, koji, ako su Anglosaksonci, znaju da viljuškama ubijaju dosadu prekomorskog putovanja.

Ja sam bio ostao na krovu da posmatram sve pojedinosti ukrcavanja. U dvadeset i po sati sav prtljag bio je prenet iz parobrodića na *Gret-Istern*. Tu videh pomešano hiljade denjkova raznih oblika i razne veličine, sanduke velike kao vagone, u koji je moglo stati čitavo pokućanstvo, male putničke torbe vrlo lepe, i one američke ili engleske kofere, koji se poznaju po njihovim raskošnim kaiševima, po mnogim pređicama, po sjajnom bakarnom okovu, po njihovim debelim platnenim navlakama na kojima su utisnuta dva ili tri velika početna slova. Sav ovaj vašar začas je nestao u magacinima, htetoh reći u skloništima donjeg sprata, i poslednji nadničari, nosači ili vođe vratiše se u parobrodić, koji se otisnu, pošto je uprljao čađavim dimom zaklone na brodu.

Vratih se na prednji kraj broda, kad iskrnsnu preda me onaj mladi čovek, koga sam zapazio na keju Nju-Prinsa. Stade kad me vide i pruži mi ruku koju stisko usrdno.

- Vi, Fabijane! — viknuh — vi, ovde?
- Ja sam, dragi prijatelju.
- Dakle, nisam se prevario; ono ste vi bili kad sam vas pre nekoliko dana video na šteku?
- Može biti — odgovori mi Fabijan — ali ja vas nisam video.
- I vi idete u Ameriku?
- Naravno! Može li se odsustvo od nekoliko meseci bolje provesti od putovanja po svetu?
- Kakav srećan slučaj da uzmete baš *Gret-Istern* za ovu putničku šetnju.
- To nije neki slučaj, dragi druže. Čitao sam u nekim novinama, da vi putujete sa *Gret-Isternom*, pa kako se nekoliko godina nismo videli, rešio sam se da putujem sa vama na *Gret-Isternu*.
- Vi dolazite iz Indije?
- Na *Godaveru* sam prekjuče došao u Liverpool.
- I vi putujete, Fabijane? — upitah ga, posmatrajući njegovo bledo i tužno lice.

— Da se razonodim, ako mogu — odgovori kapetan Fabijan Mek Elvajn, pa mi steže ruku uzbudođeno.

IV

Fabijan me ostavi i ode da nadgleda kako se smeštaju njegove stvari u kabinu 73, u redu velikog salona, čiji je broj zapisan na njegovoj karti. U tom trenutku veliki kolutovi dima kovitlali su se na otvoru širokih dimnjaka. Čulo se, kako kotlovi drhte duboko u brodu. Zaguljiva para šikljala je kroz cevi i padala u sitnu kišu na krov. Nekoliko lučnih vrtloga pokazivahu, da se mašine probaju. Inženjer je imao parni pritisak. Moglo se poći.

Najpre je trebalo dići kotvu. Priliv je još rastao, *Gret-Istern* se okrenu pod njegovi pritiskom, pa mu pokaza prednji kraj. Bio je sasvim gotov da plovi niz reku. Kapetan Anderson morao je izabrati ovaj trenutak da podje, jer dužina *Gret-Isterna* nije dozvoljavala da se kreće u Merseu. Kako ga odliv nije vukao, već naprotiv potiskujući brzi priliv, on je bio više gospodar svoga broda i sigurniji da vešto manevriše usred mnogih lađa, koje su plovile po reci. Najmanji dodir ovoga gorostasa bio bi užasan.

Dizanje kotve u ovakvima prilikama zahtevalo je znatan napor. Brod, guran strujom, zatezao je lance na kojima je bio ukotvljen. Osim toga, jak jugoistočni vetar zahvatao je njegovu masu, i svoje dejstvo udružio sa dejstvom priliva. Trebalо je dakle upotrebiti moćna oruđa da se teške kotve istrgnu iz njihovog blatnog dna. Jedan „ankr-bet“, neka lađa određena za taj posao, beše došla da izvuče kotve, ali njeni čekrci nisu bili dovoljni, te su se morale upotrebiti mašinske sprave, koje je *Gret-Istern* imao na raspolaganju.

Na prednjem kraju broda bila je postavljena mašina od sedamdeset konjskih snaga za dizanje kotvi. Trebalо je samo pustiti paru iz kazana u njegove cilindre, pa da se odmah dobije velika snaga, koja se mogla neposredno pustiti na čekrk, na kojem su lanci bili namotani. Ovo bi urađeno. Ali, ma koliko da je bila jaka, mašina se pokazala slaba. Trebalо joj je, dakle, pomoći. Kapetan Anderson naredi, da se metnu poluge, i pedesetinu mornara dodoše da uvijaju čekrk. Ali je ovaj posao išao sporo; karike od lanca su prilično zapinjale u otvorima na prednjem kraju broda, a po mom mišljenju lancima se moglo olakšavati obrnuvši malo točkove, tako da se lakše privuku.

U tom trenutku ja sam bio na najvišem nivou krova, sa još nekoliko

putnika. Posmatrali smo sve pojedinosti ovoga posla i dizanje kotvi. Do mene je stajao jedan putnik, koji je izgledao nestrpljiv, što posao ide tako sporo i neprestano se podsmevao nemoćnoj mašini. To je bio mali mršav čovek, nervozan, sa grozničavim pokretima, oči su mu se jedva videle pod nabranim kapcima. Jedan fisionom bi odmah poznao da se stvari života moraju pojavljivati sa njihove smešne strane ovom filosofu Demokritove škole, čiji jagodični mišići, potrebni za smeh, nikad nisu mirovali. Uostalom — docnije to videh — bio je ljubazan saputnik.

Gospodine — reče mi on — ja sam dosad mislio da su mašine napravljene da ljudima pomažu, a ne da ljudi pomažu mašinama.

Htedoh odgovoriti na ovu tačnu primedbu, kad se razleže neka vika. Moj saputnik i ja posrnusmo napred. Svi ljudi što su radili na polugama popadaše; jedni se digoše, a drugi ostadoše ležeći na krovu. Kako se jedan. točkić na mašini slomio, čekrk se odvio pod strašnom vučom lanaca. Oslobođene od svojih otkinutih konopaca, poluge ubiše nekoliko mornara i raniše dvanaest. Među ranjenima bio je i nadzornik osoblja, Škot iz Dendija.

Svi pritrčaše ovim nesrećnicima. Ranjenike odvedoše u bolesničku sobu na stražnjem kraju lađe. Što se tiče četvorice mrtvih, pohitaše da ih odmah iskrcaju. Uostalom, Anglosaksonci tako malo mare za čovečji život, da je ovaj događaj izazvao slab utisak na brodu. Ovi ubijeni i ranjeni nesrećni bili su samo zubi na točku, koji se mogahu zameniti sa malo troška. Dadoše znak parobrodiću da se vrati, iako je bio već daleko. Posle nekoliko minuta on priđe brodu.

Odoh tamo gde su spoljašnje stepenice. Nisu bile još dignute. Četiri leša, uvijena u čaršave, spustiše i položiše na krov parobrodića. Jedan od lekara broda siđe u parobrodić da ih doprati do Liverpula, s naredbom da se odmah vrati na *Gret-Istern*. Parobrodić se odmah udalji, a mornari odoše da operu krov od krvi.

Moram da kažem, da je jedan putnik bio lako ranjen od parčeta poluge, pa se ovom prilikom koristio, da se parobrodićem vrati natrag. Bio je već sit *Gret-Isterna*.

Gledao sam, kako parobrodić odmiće punom parom. Kad se okrenuh, moj saputnik sa podsmešljivim licem promrlja iza mene ove reči:

- Ovaj put lepo počinje!
- Ružno počinje, gospodine — odgovorih. — S kim imam čast?
- Sa doktorom Dinom Pitferdžom.

V

Dizanje kotvi i dalje se produžilo. Pomoću ankr-beta lanci se olabaviše, i kotve ostaviše naposletku svoje čvrsto dno. Jedan sat i četvrt izbijao je na zvonarama Berkenhida. Polazak se nije mogao odlagati, ako se htelo koristiti prilivom, da brod izađe iz pristaništa. Kapetan i krmanoš popeše se na mostić. Jedan poručnik namesti se kod signalskog aparata zavrtnja, a drugi kod signalskog aparata točkova. Krmanoš je stajao između njih, kod točkića, kojim se pokreće krma. Radi veće sigurnosti, u slučaju da parna mašina prestane da radi, četiri druga krmanoša stajali su ostrag kod velikih točkova, gotovi da ih stave u pokret. Sad je *Gret-Istern* bio sasvim spremam da potiskuje priliv i da plovi niz reku.

Zapovest za polazak bi data. Kašike na točkovima počeše lagano udarati prve vodene slojeve, zavrtanj zaplјusnu ostrag, i ogromni brod stade se kretati.

Većina putnika stajala je ne prednjem krovu i posmatrala dva predela puna fabričkih dimnjaka, koje pokazivahu desno Liverpul, a levo Berkenhid.

Merse, zakrčena lađama, koje su bile jedne ukotvljene, a druge plovile uz vodu i niz vodu, jedva je propuštala naš brod da prođe. Ali on se pod rukom njegovog krmanoša provlačio kroz uske prolaze kao ribarski čun. U prvi mah pomislih, da ćemo zakačiti jednu lađu sa tri katarke, koja nam je prelazila put, i čiji kraj od jedrila očeša kljun *Gret-Isterna*. Ali sudar bi izbegnut; i kad s krova pogledah ovu lađu, koja nije imala manje od osam do devet stotina tona, učini mi se kao one male lađice, što deca puštaju u basene Grin-Parka ili Serpentajn-Rivera.

Uskoro *Gret-Istern* prolazaše pored štekova Liverpula. Četiri topa, što je trebalo da pozdrave varoš, čutahu iz poštovanja prema mrtvima, koji su iz parobrodića u tom trenutku iskrcavani. Ali urnebesni usklici, koji su poslednji izraz narodne učtivosti, razlegoše se mesto topova.

Pljeskalo se i mahalo rukama, lepršale su se marame s onim oduševljenjem s kojim su Englezi tako izdašni pri polasku svake lađe, pa bio to običan čamac, koji će da se prošeta po zalivu. Ali kako se odgovaralo na ove pozdrave! Kakve su odjeke oni izazivali na kejovima! Hiljade

radoznalaca su pokrivali zidove Liverpula i Berkenhida. Čamci puni gledalaca vrveli su po Marseju. Mornari ratne lađe *Lord Klid*, ukotvljene pred basenima, behu se popeli na katarke da svojim usklicima pozdrave gorostasa. Sa krovova lađa, ukotvljenih u reci, muzike su nam šiljale strašne harmonije, koje usklici nisu mogli ugušiti. Zastave su se neprestano dizale i spuštale u čast *Gret-Isterna*.

Ali uskoro klicanje se poče gubiti u daljini. Naš brod prođe pored *Tripoša*, parobroda Kunardovog društva, koji prevozi iseljenike i koji je izgledao kao čamac, iako je imao dve hiljade tona. Zaista su na obema obalama kuće bivale sve ređe. Dim je prestao zamračivati predeo. Još nekoliko dugačkih i jednakih redova radničkih kuća. Naposletku, pojaviše se vile, i na levoj obali Mersea, sa krova kule svetilje i bedema nekoliko poslednjih usklika pozdraviše nas poslednji put.

U tri sata *Gret-Istern* je prošao kroz tesnace Mersea i ulazio u kanal Sen-Žorža. Vetar sa jugozapada duvao je dosta jako. Naše zastave, kruto zategnute, nisu se nimalo lepršale.

More se već počelo talasati, ali naš brod to nije osećao.

Oko četiri sata kapetan Anderson zapovedi da se stane. Parobrodić se žurio da nas stigne. Vraćao se sa drugim lekarom našeg broda. Kada stade uz naš brod, spusiše lestvice od konopca, po kojima se lekar ukrca, ne bez muke. Okretniji od njega, naš krmanoš brzo se spusti istim putem do svoga čamca, koji ga je čekao i čiji je svaki veslač imao plivaći pojas od plute. Malo posle toga stigao je do jedne lepe lađe, koja ga je čekala.

Put odmah nastaviše. Pod potiskom svojih točkova i zavrtnja, brzina *Gret-Isterna* se poveća. Iako je duvao protivan vetar, on nije imao ni uzdužno ni poprečno kolebanje. Ubrzo tama pokri more, i obala grofovije galske, označena jezičkom Hol-Heda, išćeze u mraku.

VI

Sutradan, 27. marta, *Gret-Istern* plovio je duž brežuljkaste obale Irske. Ja sam izabrao sebi kabinu na prednjem kraju broda u prvom redu. To je bila sobica dobro osvetljena sa dva okrugla prozorčića. Drugi red kabina razdvajao ju je od prvog salona na prednjem kraju broda, tako da se nije mogao čuti ni žagor od razgovora ni tandrkanje klavira, kojih je bilo dosta na brodu. Ovo je bila usamljena koliba na kraju kakvog predgrađa.

U sedam sati ujutru, pošto sam prošao kroz dve prve dvorane, iziđoh na krov. Bilo je već nekoliko putnika koji su krupnim koracima šetali. Brod se neosetno njihao čas na jednu čas na drugu stranu. Međutim, duvao je dosta jak vetar, ali more, zaklonjeno od obale, nije se moglo mnogo uzburkati. Ipak ja sam bio uveren da *Gret-Istern* neće ništa osetiti od ustalasanog mora.

Kad se popeh na najviši sprat na stražnjem kraju broda gde je soba za pušenje, spazih onaj dugački prostor obale, koji je zbog svog večitog zelenila prozvan „obala od smaragda“. Na ovoj obali se videlo nekoliko usamljenih kuća, vijugava staza za carinare, dugačak pramen bele pare, koji je označavao prolazak voza između dva brežuljka, jedna usamljena vazdušna telegrafska stanica što se bekelji na lađe koje prolaze.

More je između nas i obale imalo tamnozelenu boju.

Vetar je počeo jače duvati. Parobrodi su prolazili puštajući od sebe crni dim. *Gret-Istern*, iako još nije brzo plovio, lako ih je prestizao.

Ubrzo ugledasme Kvinstaun, malo pristanište, pred kojim su krstarile ribarske lađe. Ovde svaki brod, koji dolazi iz Amerike ili iz južnih mora — parobrodi ili jedrilice, prekomorski ili trgovački brodovi — predaje pismenosnu poštu. Brzovoz, uvek pod parom, nosi je u Dablin za nekoliko sati. A tu jedan parobrod, koji se neprestano puši, pravo vreteno na točkovima koje seče talase, brod za trku, drukčije koristan no konj *Gladijator* ili kobila *Vazdušna kći*, uzima ova pisma, prolazi kroz moreuz za osamnaest milja na sat i predaje ih u Liverpulu. Na ovaj način pisma dobijaju jedan dan na najbržim prekoceanskim brodovima.

Oko devet sati *Gret-Istern* okrenu se za četvrt na zapad — sever — zapad.

Ja sam maločas sišao na krov, kada mi priđe Mak-Elvajn. Sa njim je išao jedan njegov prijatelj, čovek od šest stopa, plave brade, dugih brkova, koji su srasli s bradom. Ovaj stasit mladić predstavljao je tip engleskog oficira: glavu je držao visoko, ali ne kruto, imao je samopouzdan pogled, slobodno i neusiljeno držanje, jednom rečju, ima sve znake one tako retke hrabrosti koja se može nazvati „hrabrost bez ljutine“. Nisam se prevario o njegovom zanimanju.

— Moj prijatelj Arčibald Korsikan — reče mi Fabijan — kao i ja, kapetan u 22. puku indijske vojske.

Ovako predstavljeni, kapetan Korsikan i ja pozdravismo se.

— Juče smo se jedva videli, dragi moj Fabijane

— rekoh kapetanu Mak-Elvajnu, i stiskoh mu ruku. Žurili smo se, da podemo. Znam samo da ovo nije slučaj što vas nađoh na *Gret-Isternu*. Priznajem, da ste se zbog mene rešili...

— Bez sumnje, dragi druže — odgovori Fabijan.

— Kapetan Korsikan i ja dođosmo u Liverpul s namerom, da uzmemo brod *Kina*, Kunardovog društva, kad čusmo, da *Gret-Istern* hoće opet da putuje između Engleske i Amerike. Kad doznadoh, da ste i vi na njemu, obradovah se. Ima tri godine, kako se nismo videli, otkako smo putovali po skandinavskim državama. I eto, zašto nas je onaj parobrodić juče iskrcao pred vama.

— Dragi Fabijane — rekoh mu — držim da se ni kapetan Korsikan ni vi nećete kajati, što ste se na to rešili. Putovanje preko Atlantika na ovom velikom parobrodu biće zanimljivo, pa i za vas, iako niste mornar. Treba ovo videti. Ali da govorimo o vama. Vaše poslednje pismo od pre šest nedelja nosilo je žig bombajske pošte. Imao sam pravo misliti, da ste još u vašem puku.

— Bili smo pre tri nedelje — odgovori Fabijan.

— Provodili smo tamo život pola vojnički, pola poljskih indijskih oficira, to jest, više smo isli u lov no u borbu. Predstavljam vam kapetana Arčibalda kao velikog tamanioca tigrova. On je strah i trepet džungle. Ipak, iako smo neženjeni i bez porodice, zaželeli smo da ostavimo malo na miru ove sirote mesoždere poluostrva, i da dođemo da se nadišemo evropskog vazduha. Dobili smo jednogodišnje odsustvo, pa smo odmah preko Crvenog mora, preko Sueca, preko Francuske, brzinom najbržeg voza došli u našu staru Englesku.

— Naša stara Engleska! — odgovori kapetan Korsikan, uzdahnuvši —

nismo već više u njoj, Fabijane. Ovo je engleski brod koji nas nosi, ali ga je jedno francusko društvo zakupilo, i vozi nas u Ameriku. Tri razne zvstave lepršaju nad našom glavom, i dokazuju, da gazimo nogom zemlju francusku — englesku — američku.

— Ništa ne mari — odgovori Fabijan, kome se čelo namršti pod nekim bolnim utiskom — šta mari, samo kad naše odsustvo lepo provodimo! Nama treba kretanje. To je život. Tako je lepo zaboraviti prošlost i ubiti sadašnjost obnavljanjem stvari oko sebe. Kroz nekoliko dana bićemo u Njujorku, gde će zagrliti sestru i njenu decu, koje već toliko godina nisam video. Zatim ćemo posetiti velika jezera. Vozićemo se niz Misisipi do Novog Orleana. Lovićemo na Amazonu. Iz Amerike uskočićemo u Afriku, gde su lavovi i slonovi došli u Kap na sastanak, da proslave dolazak kapetana Korsikana, a odatle vratićemo se da Sipajima nametnemo volju metropole!

Fabijan je mnogo i uzbudeno govorio, a prsa su mu se nadimala od uzdaha. Očevidno, bila je u njegovom životu neka nesreća koju još nisam znao i koju ni iz njegovih pisama nisam mogao naslutiti. Učinilo mi se da Arčibald Korsikan zna šta je to. Pokazivao je veoma veliko prijateljstvo prema Fabijanu, koji je nekoliko godina bio mlađi od njega. Ovaj stasiti engleski kapetan izgledao je kao stariji brat Maka Elvajna. Njegovo požrtvovanje moglo se zgodnom prilikom uzvisiti do junaštva.

U tom trenutku naš razgovor prekide truba, koja se razleže na brodu. Jedan trbušati kelner javljao je četvrt sata unapred, da će biti ručak u dvanaest i po sati. Četiri puta dnevno, na veliko zadovoljstvo putnika, ova promukla truba pozivala je na doručak u osam i po sati, u dvanaest i po na ručak, u četiri sata na večeru, i u sedam i po na čaj.

Za tren oka dugački bulevari opustiše i malo posle svi su gosti sedeli za stolom u prostranim dvoranama, a ja sedoh do Fabijana i kapetana Korsikana.

Četiri reda stolova bili su u ovim trpezarijama. Čaše i flaše postavljene na daščicama tako udešenim, da stoje pravo i ne mogu da se prevrnu. Parobrod nije osećao talasanje mora. Gosti, ljudi, žene i deca mogli su mirno ručati. Činije sa ukusno zgotovljenim jelima išle su iz ruke u ruku. Mnogobrojni kelneri su posluživali. Na zahtev svakoga, izjavljen na jednoj maloj karti, oni su donosili vina, likere ili pivo, što se zasebno plaćalo. Kalifornijanci su se od svih najviše isticali svojom sposobnošću da piju šampanj. Tu je bila sa svojim mužem, bivšim carinikom, jedna pralja, koja se obogatila pranjem rublja u San Francisku, i koja je pila šampanjer *Kliko* od tri dolara za flašu. Dve ili tri slabunjave i blede gospodice jele su kriške krvave govedine. Štrkljaste

engleske gospođe sa zubima od slonove kosti sipale su u čašice rovita jaja. Drugi su sladili s osobitim uživanjem torte sa ribarbom ili celerom. Svaki je revnosno otaljavao svoju dužnost.

Čovek bi pomislio da se nalazi u kakvom restoranu na bulevaru usred Pariza, a ne nasred Okeana.

Posle ručka svi opet izađoše na krov. Ljudi su se pozdravljali u prolazu ili su prilazili jedan drugom kao šetači u Hajd-parku. Deca su se igrala, puštala balone, terala obruče, onako kako bi činili na pesku u Tiljerijama.

Većina ljudi su pušili šetajući se. Gospođe su sedele na stolicama, radile, citale ili razgovarale. Guvernante i dadilje čuvale su bebe. Nekoliko američkih trbonja ljudjali su se na pokretnim stolicama. Brodski oficiri išli su tamo i amo, jedni su stražarili na mostićima i pazili na kompas, a drugi su odgovarali na često smešna pitanja putnika. Čuli su se takođe kroz magnovenu tišinu vetra zvuci orgulja u velikoj sobi pozadi, i akordi dva ili tri klavira Plejelova, koji su se bedno nadmetali u donjim dvoranama.

Oko tri sata zahori se burno klicanje. Putnici povrveše na gornji krov. *Gret-Istern* je prolazio na četiri stotine metara pored jednog parobroda, kojeg je lako stigao. Bio je to *Propontis*, koji je išao u Njujork. On pozdravi morskog džina, a ovaj otpozdravi.

U četiri i po sata, zemlja se neprestano videla na tri milje daleko. Uskoro, pojavi se vatra sa kule svetilje *Fasteneta*, dignute na jednoj usamljenoj steni, i brzo se spusti noć, za koje vreme imali smo da obiđemo rt Klir, poslednju istaknutu tačku obale Irske.

VII

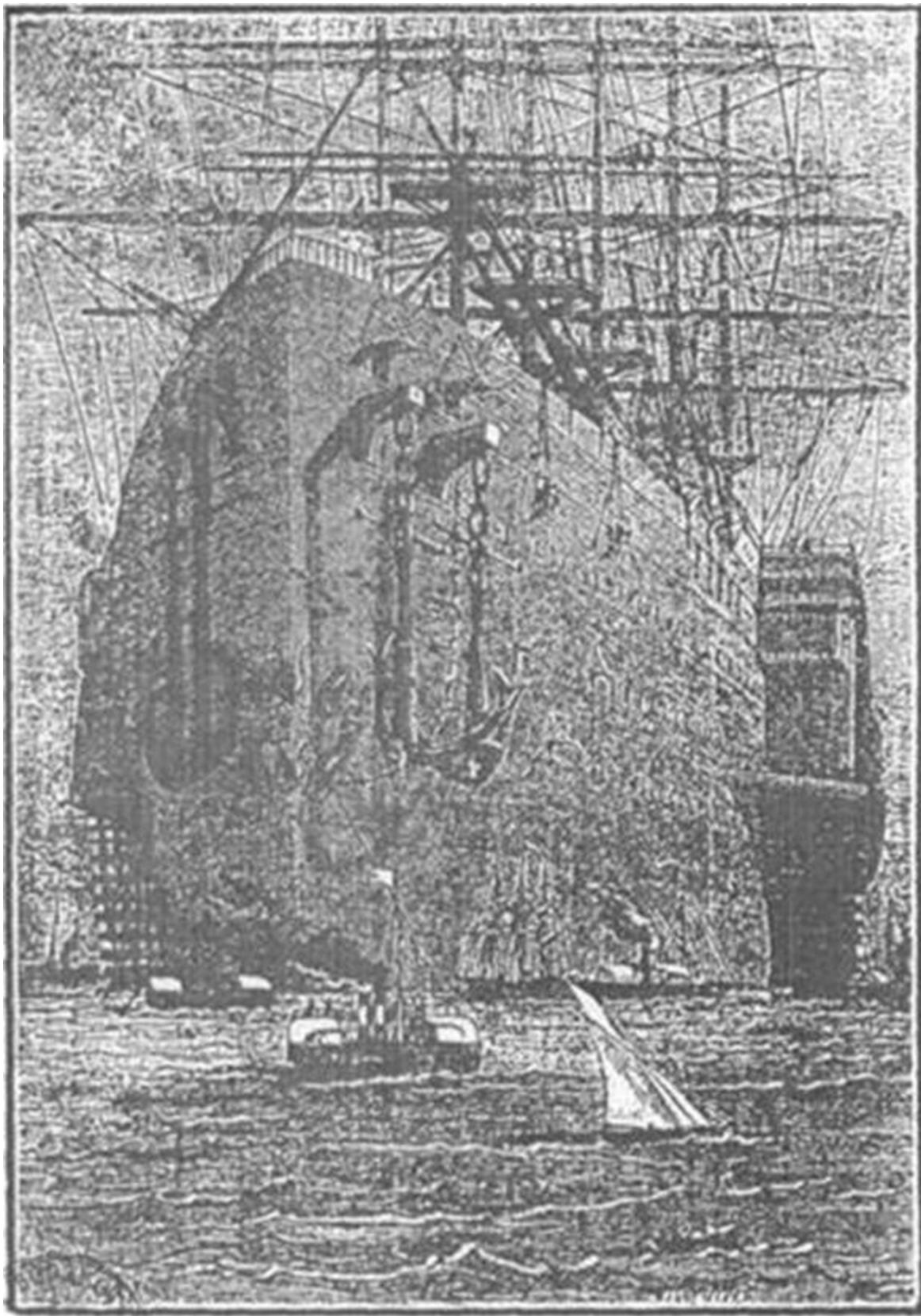
Rekao sam, da je dužina *Gret-Isterna* bila veća od dvesta metara. Za ljude, koji vole upoređivanja, kazaću da je za trećinu duži od mosta Veština u Parizu. On se dakle ne bi mogao okretati na Seni. Uostalom, ne bi ni mogao ploviti po Seni zato što duboko tone. U stvari, ovaj brod je dugačak dve stotine sedam metara i pedeset santimetara na plovnoj liniji između njegovih odvesnih^[6] pruga. Dugačak je dve stotine deset metara i dvadeset i pet santimetara na gornjem krovu, to jest njegova dužina je dvaput veća od dužine najvećih prekomorskih parobroda. Širok je dvadeset i pet metara i trideset santimetara na bokovima i trideset šest metara i šezdeset pet santimetara van zaklona nad točkovima.

Trup *Gret-Isterna* može izdržati najstrašnije udarce mora. Dupli je i sastoji se iz gomile čelija raspoređenih između bokova i platnica^[7] broda, koje su visoke osamdeset i šest santimetara. Osim toga, trinaest odeljaka, razdvojenih pregradama što ne propuštaju vodu, pojačavaju njegovu sigurnost od požara i navale vode. Deset hiljada tona gvožđa upotrebljeno je za građenje ovog trupa, a tri miliona zakucanih usijanih klinaca, osiguravaju potpun sastav metalnih ploča njegovog ruba.

Gret-Istern nosi dvadeset i osam hiljada i pet stotina tona, kada ide trideset stopa u vodu. Kad nije natovaren, gazi samo šest metara i deset santimetara. Može da vozi deset hiljada putnika. Od tri stotine sedamdeset tri sreskih mesta u Francuskoj, dve stotine sedamdeset četiri su manje naseljena no što bi bilo ovo sresko poglavarshtvo na vodi sa svojih deset hiljada putnika.

Sa njegovog krova diže se šest katarki, pet dimnjaka. Tri prve katarke spreda jesu „for-giger“ i „for-mast“, obe prednje katarke, i „men-mast“, ili velika katarka. Tri poslednje pozadi zovu se „after-men-mast“, „mizen-mast“ i „after-giger“. „For-mast“ i „men-mast“ nose šiklje^[8], jedrila s korpom i jedro na maloj katarci. Četiri druge katarke imaju samo šiljata jedrila. Sve ove katarke imaju pet hiljada četiri stotine kvadratnih metara jedrila iz jakog platna kraljevske fabrike u Edinburgu. Na prostranim platformama druge i treće katarke, jedna četa vojnika mogla bi se lepo kretati. Od ovih šest katarki, koje podržavaju metalni jedeci, druga, treća i četvrta načinjene su od

gvozdenih ploča zakovanih klincima, pravi urneci limarskog zanata. Ove katarke imaju deset metara u prečniku na njihovom podnožju, a „men-mast“ diže se na visinu od dvesta sedam francuskih stopa, koja je viša od visine tornja Bogorodičine crkve u Parizu.

Grad koji plovi

Što se tiče dimnjaka, dva su pred zaklonima za mašinu što pokreće

točkove, a tri ostrag za mašinu što pokreće zavrtanj. To su ogromni cilindri visoki trideset metara i pedeset santimetara i utvrđeni lancima.

Unutrašnjost *Gret-Isterna*, raspored njegovog prostranog trupa smisljeno je izведен. Na prednjem kraju nalaze se parne perionice i stražara mornarskog osoblja. Zatim dolaze dvornica za ženske i velika dvornica ukrašena polijelejima, lampama, slikama pokrivenim stakлом. Ove divne odaje dobijaju svetlost kroz rešetkaste otvore sa strana, koji stoje na lepim pozlaćenim stubićima, a iz njih se penje na gornji krov širokim metalnim stepenicama s naslonom od mahagonija. Zatim dolaze četiri reda kabina koje razdvaja hodnik, prve stoje u vezi preko jednog odmorišta, druge su na donjem spratu, i u njih se dolazi zasebnim stepenicama. Na stražnjem kraju tri prostrane trpezarije su davale isti raspored za kabine. Iz prednjih dvorana u stražnje dvorane prelazilo se uskim popločanim prolazom, koji obilazi mašinu što kreće točkove između njenih plehanih zidova i čilera^[9].

Maštine *Gret-Isterna* s pravom se smatraju kao uzori — htetoh reći kao uzori časovničarstva. Ništa ne zadivljuje toliko kao oni ogromni točkovi kako rade tačno i tiho kao sat. Nominalna snaga maštine što pokreće točkove jeste hiljadu konja. Ova mašina sastoji se iz četiri pokretna cilindra, sa dva metra i dvadeset šest santimetara u prečniku, združeni po dva, a penju se i spuštaju za četiri metra i dvadeset sedam santimetara pomoću svojih klipova direktno spojenih s prenosnim polugama. Srednji pritisak je dvadeset funti na palac, otprilike jedan kilogram i sedamdeset i šest grama na kvadratni santimetar, to jest jedna i dve trećine atmosfere. Zagrevna površina svih četiri kazana ima sedam stotina osamdeset kvadratnih metara. Ova „endžn-pedl“ kreće se sa veličanstvenom mirnoćom; njen eksantrik, koga osnova vuče, izgleda da se diže kao balon u vazduhu. Može dati dvanaest obrtnja točkova u minuti, i razlikuje se od maštine što kreće zavrtanj, koja je brža, bešnja, kao da se ljuti pod potiskom njenih hiljadu šest stotina konjskih snaga.

I „endžn-skru“ ima četiri nepokretna cilindra, položena horizontalno. Okrenuti su jedan drugom dva po dva, i njihovi klipovi, čiji je hod metar i dvadeset četiri santimetra, deluju direktno na osovinu zavrtnja. Pod pritiskom njegovih šest kazana, kojih je zagrevna površina hiljadu sto sedamdeset kvadratnih metara, zavrtanj, težak šezdeset tona može dati do četrdeset i osam obrta u minuti; ali tada, zadihana, užurbana, izbezumljena, ova vrtoglavma mašina pomahnita, i njeni dugački cilindri izgledaju da jedan drugog napadaju klipovima, kao divlji veprovi Zubima.

Osim ova dva stroja, *Gret-Istern* ima još šest drugih pomoćnih maština za kuvanje, udešavanje forme i čekrk. Kao što se vidi, para na brodu igra važnu

ulogu za mnoge poslove.

Takav je ovaj brod, kojem nema ravna i koji se raspoznae među svima. Ovo nije smetalo jednom francuskom kapetanu da jednoga dana u brodsку knjigu zapiše ovu naivnu napomenu: „Sreo brod sa šest katarki i pet odžaka. Mislim da je *Gret-Istern*“.

VIII

Noć između srede i četvrtka bila je dosta rđava. Moj krevetac se jako ljudao, i morao sam se kolenima i laktovima odupreti o njegovu dasku. Torbe i koferi su se preturali tamo-amo u mojoj kabini. Neobična huka ispunjavaša je susednu dvoranu, usred koje su se dve do tri stotine paketa, privremeno tu ostavljeni, valjali s jednog kraja na drugi, udarajući s treskom na klupe i stolove. Vrata su lupala, pod je škripao, pregrade su puštale od sebe ono ječanje što je svojstveno čamovini, čaše i flaše kucale su se u svojim pokretnim vešaljkama. Čuo sam takođe kako zavrtanj isprekidano hrče i kako točkovi, izlazeći iz vode, svojim lopatama šibaju vazduh. Po svima ovim pojavama videh da je vetar jako duvao i da brod više nije bio neosetljiv prema talasima koji su ga tukli u bok.

Pošto celu noć nisam trenuo, ustadoh u šest sati ujutru. Jednom rukom sam se uhvatio za krevet, a drugom se kako-tako oblačio. Ali bez oslonca ne bih se mogao održati na nogama, i morao sam se ozbiljno boriti sa mojim kaputom da ga obučem. Zatim izadoh iz kabine, prođoh kroz dvoranu, pomažući se nogama i rukama, usred ovoga kotrljanja paketa. Popeh se uz stepenice na kolenima, i naposletku dođoh na krov gde se zakačih za jednu alku.

Zemlja se više nije videla. Rt Klir noću smo obišli. More, boje kao škriljac, nadimalo se u dugačkim talasima, koji se nisu razbijali. *Gret-Istern* obuhvaćen s boka, a nijedno jedrilo ga nije podržavalo, strašno se ljudao. Njegove katarke, kao dugački kraci šestara, opisivali su u vazduhu ogromne kružne lukove. Ljudjanje napred i nazad bilo je znatno, priznajem, ali ljudjanje čas na jednu čas na drugu stranu bilo je neizdrživo. Nije se moglo držati na nogama. Oficir na straži uhvatio se za mostić i izgledao je da se ljudja u nekoj ljudjašći na konopcu.

Od alke do alke, jedva dođoh do zaklona točkova na desnoj strani. Krov ovlažen od magle, bio je vrlo klizav. Stoga htetoh da se oduprem o stub mostića, kad se neko telo skotrlja pred mojim nogama.

Bio je to doktor Din Pitferdž. Ovaj osobenjak se odmah diže na kolena, pogleda me pa reče:

— Tako je. Dužina luka koji su opisali duvarovi *Gret-Isterna* ima četrdeset stepeni, to jest dvadeset ispod horizontale i dvadeset nad horizontalom.

— Zbilja! — povikah smejući se, ne njegovom tvrđenju, nego prilikama u kojima je on to kazao.

— Tako je — reče doktor. — Za vreme ljučanja brzina duvarova je metar sedam stotina četrdeset četiri milimetra u sekundi. Jednom prekoceanskom brodu, koji je za polovinu uži, treba toliko vremena da se vrati od jedne strane na drugu.

— Onda — odgovorih ja — kako *Gret-Istern* tako brzo opet zauzima svoju odvesnu liniju, on ima i suviše dostojanstva.

— Da, za sebe, ali ne za svoje putnike — odgovori veselo Din Pitferdž — jer se oni kao što vidite, vraćaju na horizontalu, i brže nego što hoće.

Doktor, kome se dopade ovaj svoj brz odgovor, ustade i pridržavajući jedan drugog, jedva dođosmo do jedne klupe na gornjem krovu. Din Pitferdž beše dobio nekoliko ogrebotina, i ja mu čestitah, jer je mogao razbiti glavu.

— Oh! To još nije svršeno! — odgovori mi on — još malo, pa će nam se dogoditi nesreća.

— Nama?

— Brodu, pa naravno meni, nama, svim putnicima.

— Ako govorite ozbiljno — upitah ja — zašto ste došli u ovaj brod?

— Da vidim šta će se dogoditi, jer bih voleo da vidim brodolom! — odgovori doktor, pa me pogleda zagonetno.

— Je li ovo prvi put što putujete na *Gret-Isternu*'?

— Nije, više puta sam putovao... kao radoznalac.

— Onda ne treba da se žalite.

— Ja se ne žalim. Tvrdim fakta, i strpljivo čekam čas katastrofe.

Da li se doktor sa mnom šalio? Nisam znao šta da mislim. Njegove male oči izgledale su mi podsmešljive. Htedoh ga dalje izazivati.

— Doktore — rekoh — ne znam na kakvim faktima počivaju vaša rđava predskazanja; ali dozvolite mi da vam napomenem da je *Gret-Istern* već dvadeset puta prešao Atlantik i da su sva njegova putovanja bila srećna.

— Ništa za to! — odgovori Pitferdž. — Sudbina je rešila da i ovaj brod propadne. To se zna i nema se vere u njega. Setite se, kakve su teškoće inženjeri imali da ga spuste u more. Nije hteo više ići u vodu kao bolnica grinvička. Ja štaviše držim, da je Brunel, koji ga je sagradio, umro od

„posledica operacije“, kako mi kažemo u medicini.

— Ah, gle, doktore! Da vi niste materijalist?

— Zašto to pitanje?

— Zato što sam primetio, da mnogi ljudi, koji veruju u Boga, veruju u sve drugo, pa i u urok.

— Šalite se samo, gospodine — reče doktor — ali pustite me da produžim moje dokazivanje. *Gret-Istern* je već nekoliko društava upropastio. Sagrađen je za prenos iseljenika i robe u Australiju, on nikad nije bio u Australiji. Udešavan da da brzinu veću od brzine prekookeanskih parobroda, on je zaostao iza njih.

— Iz toga — rekoh ja — treba zaključiti...

— Čekajte — odgovori doktor — jedan kapetan *Gret-Isterna* već se udavio, a bio je jedan od najveštijih kapetana, jer držeći ga da gotovo stoji na talasu, on je umeo da izbegne ovo nesnosno ljuljanje.

— Pa lepo! — rekoh — treba žaliti smrt tog veštog čoveka i to je sve.

— Pa onda — produži Din Pitferdž — svašta se priča o ovom brodu. Kažu, kako je neki putnik zalutao u njegovim dubinama, kao pionir u američkim šumama, pa ga nisu mogli nikad naći.

— I to je istina! — podsmehnuh se ja.

— Priča se — produži doktor — kako je, kad su kazani pravljeni, jedan mehaničar nepažnjom zalemljen u parnom sandučetu.

— Bravo! — povikah — zalemljeni mehaničar. Jlena izmišljotina! I vi to verujete, doktore?

— Verujem — odgovori mi Pitferdž — sasvim ozbiljno, mislim, da je naš put rđavo počeo i da će se rđavo svršiti.

— Ali *Gret-Istern* je jak brod — odgovorih ja — i tako je temeljno szdrađen, da može odolevati najbešnjem moru.

— Bez sumnje je jak — odgovori doktor — ali pustite ga da padne u ponor talasa, pa će videti hoće li se iz njega dići. Jeste, džin je, ali džin čija snaga nije u srazmeri sa stasom. Mašine su mnogo slabe za njega. Jeste li čuli, šta se govori o njegovom devetnaestom putovanju između Liverpula i Njujorka?

— Nisam, doktore.

— E pa ja sam bio na njemu. Bili smo ostavili Liverpool 10. decembra, jednog utornika. Putnika beše mnogo, i svi puni pouzdanja. Sve je išlo dobro dok nas je obala Irske zaklanjala od talasa pučine. Nije bilo ljuljanja, ni

bolesnika. Sutradan je bilo opet mirno na moru. Putnici su bili veoma razdragani. Dvanestog decembra, oko podne, vetar počinje duvati. Talas pućine poduhvati nas s boka, i *Gret-Istern* stade se ljudi ljudi i žene, odoše u kabine. U četiri sata vetar je besno duvao. Nameštaj se stade preturati. Glavom sam udario o ogledalo u dvorani i razbio ga. Sve posuđe se lomi. Užasna huka i buka! Jedan silan talas je otkinuo osam čamaca i bacio ih u more. U tom trenutku situacija postaje ozbiljna. Mašinu za točkove morali su zaustaviti. Jedan ogroman komad olova, pomeren od ljudjanja, tek što nije upao u delove mašine. Međutim, zavrtao nas je i dalje gurao napred. Točkovi počinju opet da se kreću s pola brzine. Ali jedan točak, dok je stajao, bio se iskrivio; njegove špice i lopatice stružu trup broda. Treba opet zaustaviti mašinu i zadovoljiti se zavrtnjem da kreće brod. Noć je bila strašna. Bura se još više raspomamila. *Gret-Istern* beše upao u dubinu talasa, pa se nije mogao iskobeljati. U zoru nije ostalo ni jednog okova na točkovima. Digoše nekoliko jedrila, da se brod krene i izdigne na površinu mora. Ali čim se razapeše, vetar ih odnese. Svuda je dar-mar. Lanci ispadaoše iz njihovog ležišta pa se kotrljaju sa jednog kraja broda na drugi. Provalio se obor za stoku i jedna krava kroz rupu pada u ženski salon. Nova nesreća! Slomila se osovina na krmi. Više se ne krmani. Čuje se strašna lupa. Jedan rezervoar za zejtin, težak tri hiljade kila, otkinuo se od konopaca, juri po donjem spratu, udara u brod i može ga provaliti. Subota prolazi u najvećem strahu. Brod je neprestano priklješten među talasima. Tek u nedelju vetar počinje da popušta. Jednom američkom inženjeru, putniku na brodu, pođe za rukom, da utvrdi lance na krmi. *Gret-Istern* se malo pomalo pravilno kreće, i posle osam dana otkako smo ostavili Liverpul, stigosmo u Kvinstaun. Ali ko zna, gospodine, gde ćemo biti kroz osam dana!

IX

Valja priznati, doktor Din Pitferdž bi poplašio putnike, da su čuli šta govori. Da li se šalio ili je ozbiljno govorio? Je li istina, da je uvek putovao na *Gret-Isternu* samo zato, da prisustvuje kakvoj katastrofi? Sve je moguće od jednog osobnjaka, naročito kad je on Englez.

Međutim, brod je plovio dalje ljudskajući se kao čamac. Držao je neodstupno loksodromsku^[10] liniju parnih brodova. Poznato je, da je na ravnoj površini prava linija najkraći put od jedne tačke do druge. A na kugli je to kriva linija, koju pravi periferija velikih krugova. Da bi skratili prelaz preko mora, parobrodi paze da idu tim putem. Ali jedrenjače ne mogu da održe tu liniju, kada imaju protivan vetar. Samo parobrodi mogu da se održe stalno na jednom pravcu, i oni uzimaju put velikih krugova. Ovako je uradio *Gret-Istern* popevši se malo na severozapad.

Brod se neprestano ljujao. Strašna morska bolest, u isti mah zarazna i epidemična, uzimala je sve veći mah. Nekoliko putnika, bledi, beskrveni, upalih obraza, zadržavali su se pošto poto na krovu da udišu svež vazduh. Ljutili su se na zlosrećni brod, koji se kukavički vladao, i na Društvo zakupaca koje je u oglasima uveravalо da je na njegovom brodu morska bolest nepoznata.

Oko devet sati ujutru sa leve strane broda spaziše neki predmet daleko tri do četiri milje. Je li to bio kakav skelet kitov ili skelet broda? Nije se još moglo dobro raspoznati. Nekoliko zdravih putnika skupljenih na prednjem krovu, posmatrali su ove razvaline, koje su plivale tri stotine milja daleko od najbliže obale.

Kapetan naredi da *Gret-Istern* pođe tamo gde se taj predmet video. Putnici upraviše svoje doglede. Amerikanci i Englezi iskoristiše ovu priliku da se klade za velike sume. Među ovim mahnitim kladiocima primetih jednog stasitog čoveka, čije mi lice pade u oči zbog nesumnjivih znakova velike dvoličnosti. Ovaj čovek je imao neko osećanje opšte mržnje urezano na njegovim crtama, u koje se ne bi prevarili ni fizionomisti ni fiziolozi, čelo izbrazdano pravom borom, pogled u isti mah i drzak i nepažljiv, oči hladne, obrve sastavljenе, ramena izdignuta, glavu zabačenu, naponsetku sve oznake

retke bezočnosti udružene s retkim lukavstvom. Ko je bio taj čovek? To nisam znao, ali mi se nije dopao. Govorio je oholo, i glasom u kojem ima uvredljivosti. Nekoliko slušalaca, koji su kao on, smejali su se njegovim ružnim šalama. On je potvrdio da je to skelet kitov i kladio se sa mnogima u velike sume.

Ove opklade, koje su iznosile nekoliko stotina dolara, sve je izgubio. Onaj predmet što je plivao, beše razbijena lađa. Naš brod joj je brzo prilazio. Mogao se već videti zelenkast bakar na njenom trupu. To je bila lađa sa tri katarke, koje su sve bile polomljene, i ležala je porebarke. Mogla je imati pet do šest stotina tona.

Da li su ovu lađu napustili mornari? Ovo je bilo glavno pitanje, ili da upotrebimo engleski izraz „gret-atrakšn“ ovoga trenutka. Međutim, na njenom trupu nije se niko video. Možda su se brodolomnici sklonili u unutrašnjost lađe? Na durbinu sam video kako se neki predmet miče na prednjem kraju lađe; ali odmah se uverih da je to parče od prednjeg trougla jedra koje je vetar kretao.

Na odstojanju od pola milje videle su se sve pojedinosti ovog trupa. Bio je nov i dobro održan. *Gret-Istern* mu priđe i obide oko njega, javljajući svoje prisustvo dugim zviždanjem, tako da se vazduh prolamao. Ali olupina ostade nema. Ništa se nije videlo oko nje.

Osoblje potopljene lađe imalo je bez sumnje vremena da pobegne. Ali da li je moglo izaći na obalu, koja je bila daleko tri stotine milja? Da li su slabi čamci mogli odoleti talasima koji su užasno drmusali *Gret-Istern*? Uostalom, kad se dogodila ta nesreća? Kod ovakvih vetrova, nije li trebalo tražiti dalje, na zapad, mesto gde se brodolom dogodio? Da li nisu struje i vetrovi već odavno terali ovu razbijenu lađu? Sva ova pitanja morala su ostati bez odgovora.

Kada naš brod prođe pored zadnjeg kraja potopljene lađe, pročitah razgovetno njeno ime *Jlepuga*; ali nije označeno njeno pristanište. No sudeći po njenom izgledu i po izradi pojedinih delova njenih, mornari našeg broda rekoše da je građena u Americi.

Trgovački ili ratni brod ne bi propustio da povede ovaj trup lađe u kojem je bio bez sumnje tovar od velike vrednosti. Poznato je da po pomorskoj uredbi trećina vrednosti pripada spasiocima. Ali *Gret-Istern*, koji je vršio redovnu plovidbu, nije mogao vući ovu olupinu nekoliko hiljada milja. A tako isto nije se mogao vraćati, da je vodi u najbliže pristanište. Morali su je dakle ostaviti, na veliku žalost mornara. Putnici koji su je posmatrali, razidoše se, neki u dvorane, neki u svoje kabine. Truba koja je pozivala na

ručak, nije mogla probuditi mnoge putnike, koje je morska bolest oborila u postelju.

Oko podne, kapetan Anderson zapovedi da se razapnu dva jedrila na prednjoj i na stražnjoj katarci. Bolje naslonjen brod se manje ljudjao.

X

Iako se brod neprestano ljudjao, život na njemu išao je svojim tokom. S Anglosaksonscem ništa prostije. Ovaj brod je njegov grad, njegova ulica, njegova kuća, koja se premešta i on je u svom domu. Naprotiv, Francuz uvek izgleda da putuje — kad putuje.

Kad je vreme dopušтало, sveta je bilo mnogo na bulevarima. Svi ovi šetačи, koji su se pravo držali, iako se brod ljudjao, izgledали су kao pijani ljudи, kod kojih pjanstvo izaziva u istom trenutku iste pokrete. Kada putnice nisu izlazile na krov, ostajale su ili u svom zasebnom salonу, ili u velikom salonу. Tada su se čule hučне harmonије, koje su izlazile iz klavira. Treba kazati da ovi instrumentи „vrlo burni“ kao more, ne bi dali talentu jednога Lista da se pravilno vežba. Basovi su falili kad su naginjали на леву страну брода, и visoki tonovi, kad su se naginjали на десну страну. Otuda rupe u harmoniji ili praznine u melodiji, за шта ове саксонске уши нису мариле. Izмеђу свих ових virtuoskinja прметио сам једну високу кошчату жenu, која је морала бити заиста добра музичарка. Doista, да би могла лакше читати свој комад, она је обележила све note једним и све dirke klavira истим бројем. Ako je nota označena sa dvadeset sedam, она је ударала дирку dvadeset sedam. Ako je nota bila pedeset i tri, она је ударала pedeset i tri. I nije се обазирала на ларму што је била око ње, ни на друге klavire што су се razlegали у оближњим dvoranama.

Za vreme ovoga koncerta, prisutni су узimalи knjige rasturene ovde-онде по stolovima. Ako bi неко нашао какво zanimljivo место, читao ga je glasno, а njegovi slušаoci су му laskavo povlađivali. Nekoliko novina vuklo se по kanabetima, од оних engleskih или američkih novina, које увек izgledaju stare, iako никад нису rasečene. Nezgodan je то posao razvijati оve ogromne listove, које би покриле површину од неколико kvadratnih metara. Ali kako је мода да се не секу, и не секу се. Jednога дана имао sam strpljenje да ovako читам *Njujork Herald* i да га прочитам до kraja. Ali, можете misliti да sam bio nagрађен за trud kad sam u ličnim vestima pročitao ovu belešku: „G. X... moli lepu Mis 3... koju je juče sreo u omnibusu dvadeset pete ulice, da ga poseti sutra u sobi br. 17 u hotelu *Sen-Nikola*. On bi zeleo da razgovara s njom o ženidbi“. Šta je uradila lepa Mis 3...? Neću to ni da znam.

Proveo sam celo ovo popodne u velkoj dvorani, posmatrajući i razgovarajući. A razgovor je bio zanimljiv, jer moj prijatelj Din Pitferdž dođe i sede do mene.

— Jeste li se oporavili od onog pada? — upitah ga.

— Sasvim — odgovori mi on — ali to ne ide.

— Ali šta ne ide? Vi?

— Ne, naš parobrod. Kotlovi zavrtnja ne valjaju. Ne možemo da dobijemo dosta pritiska.

— Vi dakle želite da što pre stignete u Njujork?

— Nikako! Ja govorim kao mehaničar, to je sve. Meni je ovde vrlo dobro, i bilo bi mi vrlo žao da ostavim ovu zbirku osobnjaka, koje je slučaj skupio na ovu lađu... da se zabavljam.

— Osobnjaci! — povikah ja, posmatrajući putnike, koji su pridolazili u dvoranu — ali svi ovi ljudi liče jedan na drugog!

— Koješta! — reče doktor — vidi se da vi njih ne poznajete. Jeste, fela je ista, ali šta je vrsta u toj feli! Pogledajte tamo ono nekoliko bezobzirnih ljudi, sa ispruženim nogama na divanima, sa šeširom na glavi. To su Jenki, čisti Jenki, iz malih država Mena, Vermona ili Konektikata, proizvodi Nove Engleske, umni i radni ljudi, suviše pod uticajem popovštine, ali koji nemaju pravo što ne metnu ruku na usta kada kijaju. Ah! Dragi gospodine, ovo su pravi Saksonci, prirode lakome na dobit i dakle vešti! Zatvorite dva Jenkija u sobu, posle jednog sata, svaki od njih dobio je deset dolara od drugog!

— Neću da vas pitam kako — odgovorih doktoru smejući se — ali među njima vidim jednog malog čoveka, sa napućenim nosem, prava vetreuška. Ima dugačak crn kaput i malo kratke pantalone. Ko je taj gospodin?

— To je protestantski pop, ugledan čovek iz Masačusetsa. Ide po svoju ženu, bivšu učiteljicu, koja je bila kompromitovana u jednom čuvenom procesu.

— A onaj drugi, visok i tužan, koji izgleda da je zadubljen u nekim računima.

— Jeste, taj čovek računa. Računa uvek i uvek.

— Zadatke?

— Ne, svoje imanje. To je ugledan čovek. On zna u svako doba gotovo u paru šta ima. Bogat je. Na njegovim placevima podignut je jedan kraj Njujorka. Pre četvrt sata imao je milion šest stotina dvadeset i pet hiljada tri stotine šezdeset i sedam i po dolara; ali sad ima samo milion šest stotina

dvadeset i pet hiljada tri stotine sedam dolara i četvrt.

— Otkud ta razlika u njegovoj imovini?

— Otud što je popušio jednu cigaru od trideset sola.

Doktor Din Pitferdž je imao tako neočekivane odgovore da sam ga i dalje zapitkivao. Zabavljao me je. Pokazah mu jedno drugo društvo na drugom kraju dvorane.

— Ono su ljudi sa Dalekog Zapada. Onaj najveći, koji liči na advokatskog pisara, to je ugledan čovek, guverner Čikaške banke. On uvek pod miškom nosi album sa slikama svoje drage varoši. Diči se njome, a ima i pravo: varoš osnovana 1836. u pustinji i sad ima četiri stotine hiljada duša, zajedno sa njegovom! Do njega možete da vidite kalifornijski par ljudi. Mlada žena je nežna i dražesna. Muž, koliko toliko doteran, orao je nekad kao momak, pa je jednog dana izorao grudve prirodnog zlata. On je...

— Ugledan čovek — rekoh ja.

— Bez sumnje — odgovori doktor — jer se njegova imovina računa na milione.

— A ovaj veliki čovek, što neprestano klima glavom, kao crnac na časovniku?

To je slavni Kokborn iz Ročestera, sveznajući statističar, koji je sve izmerio, sve izračunao. Pitajte toga bezopasnog ludu. Kazaće vam koliko je čovek od pedeset godina pojeo hleba u životu i koliko je kubnih metara vazduha udisao. Kazaće vam u koliko bi svezaka u kvartu stali govori jednog advokata Templ-Bara, i koliko milja pređe dnevno jedan pismonoša, samo noseći ljubavna pisma. Kazaće vam koliko udovica pređu za sat preko Londonskog mosta, i koliko bi bila visoka piramida podignuta od sendviča koje pojedu za godinu dana građani Saveza. Kazaće vam...

Kako se doktor zahuktao, dugo bi još ovako govorio, ali drugi putnici su prolazili pred nama i izazivali nove primedbe neiscrpnog doktora. Šta je bilo raznih tipova u ovoj gomili putnika! Nije bilo nijednog besposličara, jer нико neće da bez ozbiljnog razloga putuje s jednog kontinenta na drugi. Većina je, bez sumnje, išla da traži sreću na ovoj američkoj zemlji, a nisu znali da je Amerikanac već u dvadesetoj godini stvorio sebi položaj, i da je u dvadeset petoj godini već star da ulazi u borbu.

Među ovim avanturistima, ovim pronalazačima, ovim lovcima sreće, pokaza mi Din Pitferdž nekoliko koji su bili zanimljivi. Ovaj naučnik, hemičar, takmac doktora Libiga, uveravao je, da je našao sredstvo, da sve hranljive sastojke jednog vola zbije u tabletu mesa velikoj koliko novac od pet

franaka, pa je htio da se obogati na račun preživara u Pampasima. Onaj drugi izumeo nekakav džepni motor — jedna konjska snaga u kutiji za sat — išao je da svoj patent upotrebi u Novoj Engleskoj. A opet jedan Francuz iz ulice Šapon, nosio je trideset hiljada beba od kartona, koje izgovaraju „tata“ sa vrlo uspelim američkim naglaskom.

I osim ovih osobenjaka, šta je još drugih za čije se tajne nije moglo znati! Možda je među njima bio kakav blagajnik koji je bežao od svoje prazne kase, i kakav „detektiv“ praveći se njegov prijatelj, nije ni čekao da *Gret-Istern* stigne u Njujork, pa da ga uhvati za jaku? Možda bi se u ovoj gomili poznali nekoliko od onih začetnika, sumnjivih preduzeća koji uvek nalaze lakoverne akcionare, pa i onda kada se ta preduzeća zovu *Društvo okeansko za osvetljenje Gasom Polinezije*, ili *Opšte društvo nesagorivog uglja*.

Ali u tom trenutku spazih da uđe jedan mlad par koji je izgledao neveseo.

— To su Peruanci, dragi moj gospodine, nema ni godina kako su se uzeli. Proveli su medeni mesec na svima stranama sveta. Otputovali su iz Lime uveče posle svadbe. Obožavali su se u Japanu, voleli u Australiji, snosili u Francuskoj, svađali u Engleskoj, a bez sumnje će se razvesti u Americi.

— A ko je onaj čovek visokog rasta i malo oholog lica, što sad ulazi? Po njegovim crvenim brkovima, mislio bih da je oficir.

— To je Mormon — odgovori mi doktor — Elderac, g. Hač, jedan od velikih propovednika Varoši Svetaca. Kakav lep čovečiji tip! Pogledajte ono ponosito oko, ono dostojanstveno lice, ono držanje tako drugačije od Amerikančevog. G. Hač se vraća iz Engleske, gde je s uspehom propovedao mormonizam, jer ta sekta ima u Evropi mnogo pristalica, kojima ona dopušta da se upravljaju po zakonima njihove zemlje.

— Ja mislim da im je u Evropi zabranjeno mnogoženstvo.

— Bez sumnje, dragi gospodine, ali ne verujte da je mnogoženstvo obavezno za Mormone. Brigem Jung ima harem, jer mu se tako dopada; ali sve njegove pristalice ne ugledaju se na njega na obalama Slanog jezera.

— Zbilja? A g. Hač?

— G. Hač ima samo jednu ženu, i nalazi da je to dosta. Uostalom, on namerava da nam objasni svoj sistem na jednom predavanju, koje će ovih dana držati.

— Dvorana će biti puna — rekoh ja.

— Hoće — odgovori Pitferdž — ako mu kartanje ne otme mnogo slušalaca. Vi znate da se kocka u sobi na prednjem kraju broda. Tamo je neki Englez ružna i neprijatna lica, koji mi izgleda da vodi ovo društvo kartaško. To je

rđav čovek, po zlu je poznat. Jeste li ga primetili?

Prema doktorovom opisu, poznao sam u njemu čoveka koji se istoga jutra istakao svojim bezumnim opkladama, zbog one olupine. Nisam se prevario. Din Pitferdž reče mi da se zove Hari Drak. Bio je sin jednog trgovca iz Kalkute, kockar, razvratnik, ubica, gotovo propao, i koji je verovatno išao u Ameriku da provodi avanturistički život.

— Ovi ljudi — reče doktor — nalaze uvek laskavce, koji ih hvale, a ovaj ima već svoj krug lupeža u kojem je on glavni. Među njima sam zapazio jednog omalenog čoveka, okrugla lica, kukasta nosa, debelih usana, sa zlatnim naočarima koji mora da je nemački Jevrejin. Kaže da je doktor, putuje u Kvebek, ali ja ga smatram za običnog lakrdijaša i obožavaoca Drakovog.

U tom trenutku Din Pitferdž, koji je lako skakao s jednog predmeta na drugi, gurnu me u lakat. Pogledah na vrata dvorane. Jedan mladić od dvadeset i dve godine i jedna devojka od sedamnaest godina uđoše pod rukom.

— Ovo su mладenci — upitah ja.

— Nisu — odgovori doktor malo nežno — to su stari verenici, koji jedva čekaju da dođu u Njujork, pa da se venčaju. Putovali su po Evropi — razume se, s odobrenjem porodice — i sad znaju da su kao stvorenji jedno za drugo. Krasni mlađi ljudi! Milina ih je gledati! Često ih vidim kako se nagnu nad mašinu pa broje obrtanje točkova, koji se ne okreću dosta brzo kako bi oni hteli! Ah! Gospodine, kad bi se naši kazani tako jako zagrejali kao ova dva mlađa srca, to bi pojačalo pritisak!

XI

Toga dana, u pola jedan po podne, podkrmanoš metnu na vrata velike dvorane ovu objavu:

Širina: $51^{\circ} 15' S.$

Dužina: $18^{\circ} 13' 3.$

Daljina: Fastene, 323 milje.

Što je značilo da smo u podne bili na 323 milje od svetionika Fastenea, poslednjeg koji nam se pojavio na obali Irske, i na $51^{\circ} 15'$ severne širine i $18^{\circ} 13'$ dužine zapadno od griničkog meridijana. Ovo je kapetan objavljuvao svaki dan. I tako, pregledajući ovu objavu i prenoseći ove ocene na kartu, mogao se pratiti put *Gret-Isterna*. On je dosad prešao 323 milje za trideset i šest sati. Ovo nije bilo dovoljno, i parobrod koji sebe poštije, ne sme da pređe za dvadeset i četiri sata manje od 300 milja.

Pošto sam ostavio doktora, proveo sam ostatak dana s Fabijanom. Bili smo se sklonili na stražnji kraj broda, što je Pitferdž zvao „ići u šetnju u polje“. Naslonivši se na ogradi, posmatrali smo ovo beskrajno more. Opojan miris što je izlazio iz talasa, dizao se do nas. Odbijeni zraci pravili su male duge, koje su se igrale kroz penu. Zavrtanj je hučao na četrdeset stopa pod nama i kad se pomaljao njegovi kraci udarali su talase još bešnje. More je izgledalo kao gomila rastopljenih smaragda. Beličasti vodeni trag protezao se u nedogled, mešajući na istom mlečnom putu, vodu istalasanu od zavrtnja i točkova.

Fabijan je posmatrao ovu igru talasa ništa ne govoreći. Šta je gledao u ovom tečnom ogledalu koje je zgodno za najčudnovatije čudi uobraženja? Da li je pred njegovim očima prolazio kakav trenutni lik, koji mu je slao poslednji pozdrav? Da li je spazio kakvu senku utopljenu u talasima? On mi se učinio žalosniji nego obično, i ja ne smedoh da ga pitam za uzrok njegove žalosti.

Posle ovog dugog rastanka, koji nas je odvojio jednog od drugog, trebalo je, da se on meni poveri, a ja da čekam njegovu ispovest. Rekao mi je o svom prošlom životu što sam htio da znam, svoje bavljenje u Indiji, svoje lekove,

svoje avanture; ali čutao je o uzbudnjima, koja su mu morila srce, o uzroku uzdaha, što su mu nadimala prsa. Fabijan bez sumnje nije bio od onih, koji hoće pričanjem da olakšaju svoju tugu, i zato je još više patio.

Ostadosmo tako nadneseni na morem, i kad se okrenuh, videh kako se veliki točkovi izdižu usled ljudljana broda.

Odjednom, Fabijan mi reče:

Ovaj vodeni trag od lađe zaista je veličanstven, čini mi se da na njemu vidim neka slova. Gledajte ona *l*, ona *e*! Da li se varam? Ne to su zaista slova! Uvek ista!

Razdražena uobrazilja Fabijanova videla je u ovom vrtlogu šta je htela da vidi. Ali šta su ta slova mogla značiti? Kakvo su sećanje izazivala u srcu Fabijanovu? On je i dalje posmatrao. Zatim mi naglo reče:

— Hajdemo! Hajdemo! — ova me provalija vuče!

— Šta vam je, Fabijane — upitah ga i uzeh ga za obe ruke — šta vam je, prijatelju?

— Ovde imam boljku, koja će me ubiti — reče on i uhvati se za prsa.

— Boljku? — rekoh — boljka bez nade da se izleči?

— Bez nade.

Ovo rekavši, Fabijan siđe u dvoranu i ode u svoju kabinu.

XII

Sutradan u subotu, 30. marta, vreme je bilo lepo. Vetar slab, more mirno. Mašine su se dobro ložile, te se parni napon povećao. Zavrтанје davao trideset i šest obrtnja u minutu. Brzina *Gret-Isterna* prelazila je dvanaest čvorova.

Vetar je duvao s juga. Kapetan zapovedi da se razapnu dva jedrila na prednjoj katarci i jedrilo na stražnjoj katarci. Brod, bolje podržavan, nije se više ljudljao. Po ovom lepom sunčanom danu na krovu sve ožive. Žene se pojaviše u lepim haljinama; jedne se šetale, druge sedoše — htetoh reći na travu pod drvećem. Deca produžiše igre prekinute za dva dana, a dečja kolica su promicala u velikom trku. Sa nekoliko vojnika u uniformi, ruke u džepovima, a nos uvis, čovek bi mislio, da je na nekom francuskom šetalištu.

Na četvrt pred podne, kapetan Anderson i dva oficira popeše se na mostiće. Vreme je bilo povoljno za promatranje; oni dodoše da izmere visinu sunca. Svaki od njih držao je u ruci uglomer sa dogledom, i s vremena na vreme nišanili su južni horizont, ka kome su nagnuta ogledala njihovog instrumenta trebala da sunce privuku.

— Podne — reče kapetan.

Jedan mornar odmah objavi podne zvonom na mostiću, i svi satovi na brodu udesiše se po suncu, čiji je prolaz kroz meridijan utvrđen.

Posle pola sata istakoše ovu objavu:

Širina: $51^{\circ} 10' S.$

Dužina: $24^{\circ} 13' 3.$

Put: 227 milja. Daljina: 550.

Prešli smo dakle dve stotine dvadeset sedam milja od juče u podne. Bilo je u ovom trenutku u Grinviču jedan sat i četrdeset i devet minuta, i *Gret-Istern* nalazio se na pet stotina pedeset i pet minuta od Fastenea.

Toga celog dana nisam video Fabijana. Zabrinut što ga nema, više puta sam dolazio do njegove kabine i uveravao se da je nije napustio.

Mora da mu se nije dopadala ova svetina, što je bila na krovu. Vidi se da je

izbegavao metež i tražio samoću. Ali se nađoh sa kapetanom Korsikanom i čitav sat šetasmo po krovu. Često smo govorili o Fabijanu. Nisam se mogao uzdržati da ne ispričam kapetanu šta se juče desilo između kapetana Maka Elvajna i mene.

— Jeste — odgovori mi Korsikan — s uzbudnjem, koje nije htio sakriti — eto pre dve godine Fabijan je imao pravo da sebe smatra za najsrećnijeg čoveka, a sad je najnesrećniji.

Arčibald Korsikan mi u nekoliko reči ispriča kako se Fabijan upoznao u Bombaju sa jednom dražesnom devojkom, mis Hodžesovom. On je nju voleo, ona je njega volela. Izgledalo je da ništa ne stoji na putu da se mis Hodžesova i kapetan Mak Elvajn uzmuh, kada devojku, po pristanku njenog oca, isprosi sin nekog trgovca iz Kalkute. Ovo je bio pazar, da, „pazar“ odavno ugovoren. Hodžes, čovek praktičan, tvrd, malo pristupačan osećanjima, nalazio se tada u teškom položaju prema svom poslovnom prijatelju iz Kalkute. Ovaj brak mogao je urediti mnoge stvari, i on je žrtvovao sreću svoje čerke svojim trgovackim interesima. Siroto dete nije se moglo braniti. Dadoše je čoveku, koga ona nije volela, koga nije mogla voleti, a koji verovatno nije ni nju voleo. Čista trgovina i rđav posao. Muž odvede svoju ženu sutradan posle venčanja, i od tada, Fabijan, lud od tuge, nije nikad video onu, koju je neprestano voleo.

Posle ove priče, uverio sam se da je ozbiljna bolest od koje je Fabijan patio.

— Kako se zvala ta devojka? — upitah kapetana Arčibalda.

— Elena Hodžes — odgovori mi on.

Elena! Ovo ime objašnjavalo mi je slova, koja je Fabijan juče mislio da vidi u vodenom tragu broda.

— A kako se zove muž te sirote žene? — upitah kapetana.

— Hari Drak.

— Drak! — povikah ja — pa taj čovek je ovde na brodu!

— On! Ovde? — ponovi Korsikan — uhvati me za ruku i pogleda me u lice.

— Jeste, ovde na brodu.

— Daj Bože — reče kapetan ozbiljno — da se Fabijan i on ne sretnu. Srećom, oni ne poznaju jedan drugog, ili bar Fabijan ne poznaje Harija Draka. Ali ako čuje ovde to ime, biće rusvaj.

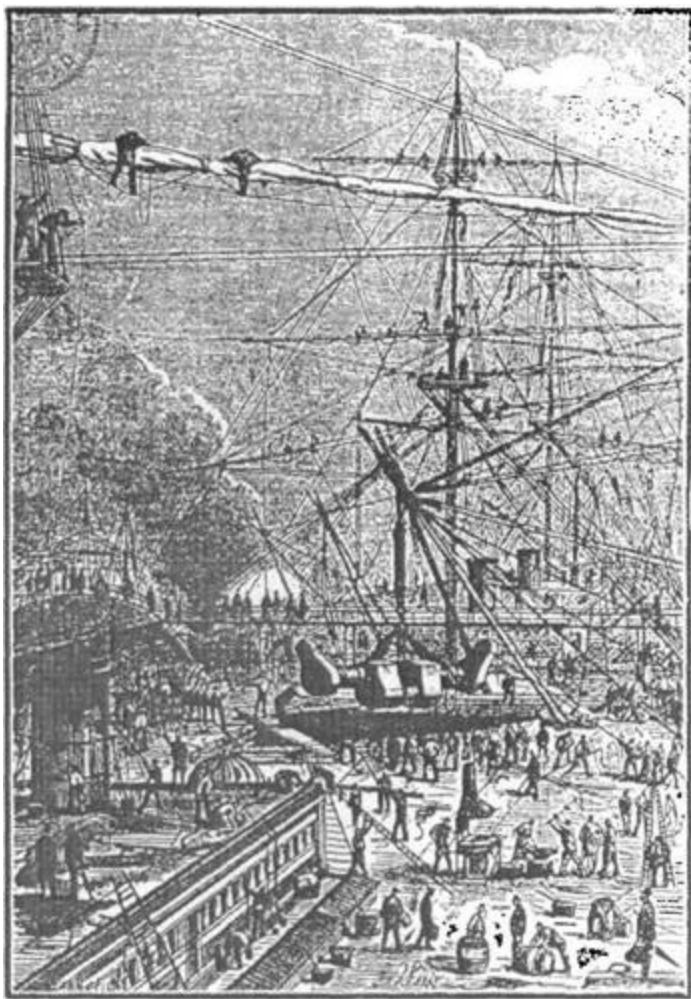
Ispričah tada kapetanu Korsikanu sve što sam znao o Hariju Draku, to jest ono što mi je kazao doktor Din Pitferdž. Opisao sam mu onakovog kakav

je taj probisvet, drzak i larmadžija, koji je sve prokockao, pa sad gleda da se na ma koji način obogati. U tom trenutku Hari Drak prođe pored nas. Pokazah ga kapetanu. Oči u Korsikana odjednom sevnuše. On se naljutio ali ja ga zadržah.

- Da — reče — ovo je zaista lupeško lice. Ali kuda ide?
- Kažu, u Ameriku, da traži od slučaja što neće da traži od rada.
- Sirota Elena! — prošapta kapetan — a gde je ona sad?
- Možda ju je ovaj bednik ostavio?
- A možda je ovde u lađi? — reče Korsikan i pogleda me.

Ova misao mi prvi put senu kroz glavu, ali ja je odbih. Ne. Elena nije, ne može biti na brodu. Ne bi izmakla ispitivačkom pogledu doktora Pitferdža. Ne! Ona ne prati Draka na ovom putu.

— Neka bi bilo istina što kažete, gospodine — odgovori Korsikan — jer bi bio strašan udarac za Fabijana, kad bi video ovu sirotu paćenicu. Ne znam šta bi bilo, Fabijan je takav čovek da bi ubio Draka kao pseto. U svakom slučaju, kako ste vi prijatelj Fabijana, kao što sam i ja, ja ću vas moliti za jedan dokaz tog prijateljstva. Da ga ne gubimo iz očiju, i ako bude potrebno, neka jedan od nas bude uvek gotov da se baci između njegovog protivnika i njega. Vi razumete, dvoboј ne može biti između ova dva čovjeka. Na žalost, ovde, pa ni na drugom mjestu, žena ne može da se uda za ubicu njenog muža, ma kako da je taj muž nedostojan.

Tesalo se, gradilo se, farbalo se

Razumeo sam razloge kapetana Korsikana. Fabijan nije mogao biti svoj sopstveni sudija. To bi značilo izdaleka predviđati događaje koji će doći! Pa ipak, zašto ne voditi računa o ovome možda, o ovoj mogućnosti ljudskih stvari? Ali jedna slutnja me je mučila. Da li bi bilo moguće da u ovom zajedničkom životu na brodu, u svakodnevnom dodiru, burna ličnost Drakova izmakne Fabijanu? Jedan događaj, jedno izgovoreno ime, neka sitnica, zar ih ne bi neizbežno dovalo jednog pred drugog? Ah! Kako sam želeo brže da poteram ovaj brod, koji ih je obojicu nosio! Pre nego što sam ostavio kapetana Korsikana, obećah mu da čuvam našeg prijatelja i da motrim na Draka, a i on obeća, da ga neće gubiti iz očiju. Zatim mi stisnu ruku, pa se rastadosmo.

Predveče jugozapadni vetar donese malu maglu na Okean. Pomrčina je bila velika. Sjajno osvetljeni saloni odudarali su od ove guste tmine. Čulo se kako se razležu valceri i romanse. Burno pljeskanje ih je propaćalo, a oduševljenju ne beše kraja, kada ovaj lakrdijaš T... sede za klavir i poče pevati

sa sigurnošću palanačkog glumca.

XIII

Sutradan, 31. marta, bila je nedelja. Kako će se provesti ovaj dan na brodu? Da li će to biti engleska ili američka nedelja, koja zatvara radnje i kafane za vreme službe Božje; koja zadržava nož mesarev nad glavom svoje žrtve; zabranjuje hlebaru da meće 'lebac u peć; obustavlja poslove; gasi ognjište u fabrikama; zatvara dućane, otvara crkve i zaustavlja kretanje vozova na železnicama, protivno onom, što se radi u Francuskoj? Da, tako je moralo biti, otprilike tako.

Iako je vreme bilo divno i vetar povoljan, kapetan nije zapovedao da se razapnu jedrila, zato što je nedelja. Dobilo bi se nešto u brzini, ali to bi bilo „neprilično“. Smatrao sam se vrlo srećnim što se točkovi u zavrtnju okreću kao u radne dane. I kad zapitah jednog strogog puritanca na brodu za ovo odstupanje, on mi reče ozbiljno:

Gospodine, treba poštovati ono, što dolazi pravo od Boga. Vetar je u njegovoј ruci, a para je u ruci čovekovoj!

Pristadoh da se zadovoljim ovim razlogom, i stadoh posmatrati šta biva na lađi.

Sve osoblje bilo je u svečanim odelima i obučeno vrlo čisto. Ne bi me začudilo kad bi mi kazali da ložači rade u crnom odelu. Oficiri i inženjeri nosili su svoje najlepše uniforme sa zlatnim dugmetima. Cipele su se blistale engleskim sjajem, a tako isto navoštene kačkete. Kapetan i njegov pomoćnik davali su primer, i u čistim rukavicama, zakopčani po vojnički, sjajni i namirisani, šetali su se po mostićima, čekajući da počne služba.

More je bilo divno i blistalo se pod prvim zracima proleća. Ni jedno jedro nije se videlo. *Gret-Istern* sam zauzima matematičko središte ovoga ogromnog horizonta. U devet sati zvono na brodu zabruja lagano i u pravilnim razmacima. Zvonar, podkrmanoš u svečanom odelu, dobijao je od ovoga zvona neku vrstu pobožne zvučnosti, a ne više one metalne udare kojima je pratilo pištaljku kotlova, kada je brod plovio usred guste magle. I nehotice, čovek je pogledom tražio seoski zvonik, koji ga zove na službu.

U tom trenutku počeše pridolaziti putnici sa prednjeg i stražnjeg kraja broda. Ljudi, žene, deca behu se lepo obukli za ovu svečanu priliku. Bulevari

se brzo napuniše. Šetači su se učtivo pozdravljali. Svak je držao u ruci molitvenik, i svi su čekali da s poslednjim zvonjenjem počne služba. U to videh kako proneše gomilu biblija na poslužavniku, na kojemu su se obično služili sendviči, pa ih metnuše na stolove hrama.

Ovaj hram bila je velika trpezarija, koja je svojom dužinom i pravilnošću podsećala na zgradu Ministarstva finansija u ulici Rivoli. Uđoh. Vernici su sedeli za stolovima i bilo ih je već mnogo. Duboka tišina vladala je među prisutnima. Oficiri su stajali u začelju hrama. Usred njih je sedeо kapetan Anderson kao protestantski pop. Moj prijatelj Din Pitferdž seo je do mene. Njegove žive oči preletale su ovaj skup. Smem misliti, da je bio ovde više iz radoznalosti, nego iz pobožnosti.

U deset i po sati, kapetan ustade i poče službu. Pročita jednu glavu iz *Starog Zaveta*, desetu Ishoda. Posle svakog stava, prisutni su šaptali naredni stav. Čuo se jasni oštar sopran dece i polusopran žena, koji se izdvajao od baritona ljudi. Ovaj biblijski razgovor trajao je otprilike pola sata. Ovaj vrlo jednostavan i vrlo dostojanstveni obred vršio se sa sasvim puritanskom ozbiljnošću. Kapetan Anderson, „gospodar posle Boga“, vršeći svešteničku dužnost na brodu, usred ovog neizmernog okeana, i govoreći ovom svetu, koji je lebdeo nad provaljom, imao je pravo na poštovanje i najravnodušnijih u verskim stvarima. Da je služba ostala samo na ovom čitanju, bilo bi dobro; ali posle kapetana dođe jedan besednik, koji unese strast i razdraženje tamo gde je trebalo da vlada trpljivost i skrušenost.

To je bio onaj pop, o kom je bila reč, onaj mali nemirni čovek, onaj smutljivi Amerikanac, jedan od onih sveštenika, čiji je uticaj tako veliki u državama Nove Engleske. Pogledah doktora Pitferdža. On je bio miran i kao da je htio da izdrži vatru propovednikovu.

Ovaj zakopča ozbiljno svoj crni kaput, metnu svileni šešir na sto, izvadi maramu kojom malo dotače usne, pa bacivši kružni pogled na skup, reče:

U početku Bog stvori Ameriku za šest dana i odmori se sedmog dana.

Kad čuh ovo, umakoh na vrata.

XIV

O ručku, Din Pitferdž reče mi, da je pop divno izlagao svoj tekst. Monitori, ratne mašine, oklopljene kule, torpednjače, sva ubojna oruđa bila su upotrebljena u njegovoј besedi. On je samog sebe napravio velikim svom veličinom Amerike. Ako je po volji Americi da bude hvaljena, ja nemam ništa protiv toga.

Ulazeći u veliki salon, pročitah ovu objavu:

Širina: $50^{\circ} 8' S.$

Dužina: $30^{\circ} 44' 3.$

Put: 255 milja.

Uvek isti rezultat. Prešli smo samo hiljadu sto milja, računajući u to onih tri stotine deset milja od Liverpula do Fastensa. Otprilike trećinu puta. Celog ovog dana oficiri, mornari, putnici i putnice odmarali su se „kao Gospod posle stvaranja Amerike“. Ni jedan klavir ne zasvira u mirnim dvoranama. Šahovi ne ostaviše kutiju, ni karte svoj omot. Dvorana za kartanje ostade pusta.

Toga dana imadoh priliku da predstavim doktora Pitferdža kapetanu Korsikanu. Moj osobenjak mnogo je zabavljao kapetana pričajući mu tajnu hroniku *Gret-Isterna*. Trudio se, da mu dokaže da je ovo osuđena lađa, začarana, i da će je snaći neka nesreća. Priča o „zalemljenom mašinisti“ mnogo se dopala Korsikanu, koji je kao Škot bio veliki ljubitelj čuda, ali se tek osmehnu, kao da ne veruje.

— Ja vidim — odgovori doktor Pitferdž — da kapetan ne veruje mnogo mojim pričama.

— Mnogo!... to je mnogo kazano! — odgovori Korsikan.

— Hoćete li mi više verovati, kapetane — upita doktor ozbiljnijim glasom — ako vam dokažem da se noću na lađi javlja neka avet?

— Kakva avet? — povika kapetan — da se nije neko povampirio? I vi u to verujete?

— Verujem — odgovori Pitferdž — verujem što pričaju ljudi, kojima se

mora verovati.

Kažu mi oficiri, koji su na straži, i neki mornari, kako se neka senka, neka utvara šeta po brodu. Kako dolazi? Ne zna se. Kako nestaje? Ni to se ne zna.

— Tako mi svetog Dunstana! — povika kapetan Korsikan — da je zajedno vrebamo.

— Noćas? — upita doktor.

— Noćas, ako hoćete. A vi, gospodine — dodade kapetan, okrenuvši se meni — hoćete li da nam pravite društvo?

— Neću — rekoh. — Ne želim da uz nemirujem tu avet. Uostalom, ja mislim da se naš doktor šali.

— Ne šalim se — odgovori tvrdoglavi Pitferdž.

— Ama, doktore — rekoh ja — zar vi ozbiljno verujete u mrtve, koji se pojavljuju na krovu brodova?

— Ja zacelo verujem u mrtve, koji vaskrsavaju — odgovori doktor — i to je toliko čudnije, što sam lekar.

— Lekar! — reče kapetan Korsikan izmičući se, kao da se prepao od te reči.

— Ne bojte se, kapetane — odgovori doktor, smešeći se ljubazno — ne lečim kad sam na putu.

XV

Sutradan, prvi aprilski dan, okean je imao prolećni izgled. Ozeleneo je kao livada pod prvim zracima sunca. Ovaj prvi april na Atlantiku bio je divan. Talasi su se veličanstveno kretali, a nekoliko morskih svinja skakalo je nalik klovnovima u mlečnom tragu broda.

Kad se sretoh s kapetanom Korsikanom, on mi reče da se avet doktorova nije pojavila. Noć bez sumnje nije bila dosta mračna za nju. Tada mi pade na pamet, da je to neka prevara Pitferdžova, koja se odobrava prvog aprila, jer je ovaj običaj jako rasprostranjen u Americi i Engleskoj kao i Francuskoj. Obmanjivača i obmanutih nije falilo. Jedni su se smeđali, a drugi su se ljutili. Štaviše, mislim da je bilo malo i pesničenja, ali među Saksoncima se ovo pesničenje ne svršava nikad dvobojem. Poznato je, da se u Engleskoj dvoboj strogog kažnjava. Oficirima i vojnicima zabranjuje se dvoboj ma pod kakvim izgovorom bilo. Ubica se osuđuje na najteže telesne i sramne kazne, i sećam se, da mu je kazao ime jednog oficira, koji je na robiji deset godina, zato što je smrtno ranio svoga protivnika u dvoboju, koji je uostalom bio opravdan. Razumljivo što je, kod takvog strogog zakona, dvoboj sasvim nestao iz engleskog običaja.

Na ovom lepom suncu promatranje u podne bilo je vrlo dobro. Dalo je u širini $48^{\circ} 47'$, u dužini $36^{\circ} 48'$, a kao put samo dve stotine pedeset milja. Najmanje brz prekooceanski brod imao bi pravo da nam se ponudi, da nas vuče. Ovo je bilo vrlo neprijatno kapetanu Andersonu. Inženjer je pripisivao oskudicu pritiska nedovoljnoj ventilaciji ognjišta. A ja sam mislio da ova mala brzina dolazi od točkova, kojima je prečnik pogrešno smanjen.

Međutim, toga dana, oko dva sata, lađa poče ploviti brže. Ovu promenu primetih po držanju dvoje mladih verenika. Stojeći kod ograde broda na levoj strani, oni su šaputali neke vesele reči i pljeskali rukama. Posmatrali su, smešeći se, parne cevi koje se dizale iz dimnjaka *Gret-Isterna*, i iz kojih je izlazila laka bela para, pritisak je porastao u kazanima zavrtnja, i para je silom otvorila ventile, koje teret od dvadeset i jedne funte po kvadratnom palcu nije mogao držati. Ovo je bilo još samo slabo izdisanje, slab dah, ali naši mladi ljudi su ga gutali pogledom. Ne! Denis Papen nije bio srećniji, kad je

video kako para upola diže zaklopac na njegovom čuvenom loncu!

— Puše se! Puše se! — povika mlada mis, dok je i iz njenih poluotvorenih usta izlazila laka para.

— Hajde da vidimo mašinu! — odgovori mladić i uze pod ruku svoju verenicu.

Din Pitferdž i ja podosmo za zaljubljenim parom na stražnjoj obali broda.

— Kako je to lepo — mladost! — reče mi on.

— Jeste — odgovorih ja — mladost udvoje.

Mi se takođe nadnesosmo nad otvor maštine zavrtnja. Na dnu ovoga prostranog bunara, na šezdeset stopa pod nama, spazismo četiri dugačka horizontalna klipa, koji se zaleću jedan na drugog, vlažeći se pri svakom pokretu kapljom zejtina.

Međutim, mladić izvadi svoj sat, a devojka nagnuta mu na rame, gledala je u skazaljku, što pokazuje sekunde. Dok je ona gledala, njen verenik je brojao obrtnje zavrtnja.

— Jedan minut! — reče ona.

— Trideset i sedam obrtaja — odgovori mladić.

— Trideset i sedam i po obrtaja — primeti doktor, koji je takođe gledao u sat.

— I po! — povika mlada mis. — Čujete li, Edvarde? Hvala, gospodine — reče poštovanom Pitferdžu s najljupkijim osmehom.

XVI

Kad se vratih u veliku dvoranu, videh ovaj program na vratima:

This Hight

First Part

<i>Ocean Time</i> -----	<i>Mr. Mac Alpina</i>
<i>Song: Beanteful isle of the sec</i> -----	<i>Mr. Ewing</i>
<i>Reading</i> -----	<i>Mr. Affleet</i>
<i>Piano solo: Chaut du Berger</i> -----	<i>Mrs. Alloway</i>
<i>Scotch song</i> -----	<i>Docteur T...</i>

Intermission often minutes.

Part Second

<i>Piano solo</i> -----	<i>Mr. Paul V...</i>
<i>Burlesque. Lady of Lyon</i> -----	<i>Doctor T...</i>
<i>En tertainement</i> -----	<i>Sir James Anderson</i>
<i>Song: Narru moment</i> -----	<i>Mr. Norville</i>
<i>Song: Your remember</i> -----	<i>Mr. Erwing</i>

Finale

God save the Queen

Kao što se vidi, ovo je bio potpuni koncert, sa prvim delom, međučinom, drugim delom i finalom. Međutim, izgleda da je nešto falilo u ovom programu, jer čuh, da neko prošapta iza mene:

— A nema Mendelsona!

Okrenuh se. To je bio jedan kelner, koji je protestovao, što je izostavljena njegova omiljena muzika.

Vratih se na krov i podoh da tražim Maka Elvajna. Korsikan mi reče, da je

Fabijan izišao iz svoje kabine i ja htetoh da mu ne dosadujem, da ga izvučem iz njegove samoće. Sretoh ga na prednjem kraju broda. Razgovarasmu neko vreme, ali on ne pomenu ništa o svom prošlom životu. U izvesnim trenucima začutao bi i zamislio bi se, ne slušajući me više i pritiskujući prsa kao da hoće da uguši neki bol. Dok smo se zajedno šetali, više puta smo se sretali sa Harijem Drakom. Uvek isti čovek, buran, sa živim pokretima, dosadan. Da li sam se prevario? Ne bih to umeo da kažem, jer sam bio predubedan, ali mi se učini, da Hari Drak često pogleda u Fabijana. Fabijan je to morao primetiti jer mi reče.

- Ko je taj čovek?
- Ne znam — odgovorih.
- On mi se ne dopada — reče Fabijan.

Stavite dve lađe nasred mora, bez vetra, bez struje, i one će se naponsletku približiti jedna drugoj. Bacite dve nepokretne planete u prostor, i one će pasti jedna na drugu. Metnite dva neprijatelja u gomilu sveta, i oni će se neizbežno sresti. Tako mu je suđeno. Pitanje vremena, to je sve.

Kad dođe veče, koncert je bio po programu. Velika dvorana bila je dupke puna i sjajno osvetljena. Kroz odškrinute kapke na trapovima pomaljala su se široka preplanula lica i grube crne ruke mornara. Kod odškrinutih vrata stajali su kelneri. Većina gledalaca, ljudi i žene, sedeli su sa strane na divanima, i u sredini na foteljama i stolicama. Svi su sedeli prema klaviru, jako utvrđenom između dvoja vrata, što vode u ženski salon. S vremenom na vreme malo jači pokret lađe zaljuljaо bi i putnike; stolice su klizile, sve glave su se složno klatile; hvatali su se jedni za druge, čuteći, ne šaleći se. Ali kako su se gledaoci zbili, niko nije mogao da padne.

Koncert je počeo sa *Oseap-Time*. To je bio dnevnik politički, trgovacki i književni, koji su neki putnici osnovali za svoje saputnike. Amerikanci i Englezi veoma vole ovakvu zabavu. Recimo, da ni urednici ni čitaoci ne polažu mnogo na vrednost članaka. Zadovoljni su s malim, pa i sa „ne dosta“.

Ovaj broj 1. aprila imao je dosta mršav uvodni članak o opštjoj politici, razne vesti, koje ne bi zanimale jednoga Francuza, malo smešne berzanske kurseve, vrlo naivne teleprograme i nekoliko bledih dosetki. Najzad, ovakve šale dopadaju se samo onima, koji ih prave. Uvaženi Mak-Alpin, jedan dogmatičan Amerikanac, čitao je s ubeđenjem ove malo šaljive i s teškom mukom sastavljenе natpise uz veliko odobravanje slušalaca, i završi čitanje ovim vestima:

- Javljam, da je predsednik Džonson dao ostavku u korist generala Granta.

— Govori se kao sigurno, da je papa Pije IX odredio carskog princa za svoga naslednika.

— Javljuju, da je Fernard Kortez tužio sudu cara Napoleona III zbog osvojenja Meksika.

Kada je *Ocean-Time* s burnim pljeskanjem završen, uvaženi g. Erving, tenor i vrlo lep mladić, otpeva *Lepo ostrvo na moru* hrapavim engleskim glasom.

„Reading“, čitanje, učini mi se da ima sumnjivu vrednost. Jedan dostojanstveni Teksijanac pročitao je dve do tri strane neke knjige, u početku niskim glasom, a posle glasno. Njemu su mnogo pljeskali.

Pesma pastirova za klavir i solo, koji je svirala misis Alovej, i jedna škotska lakrdija od doktora T... završiše prvi deo programa.

Posle deset minuta odmora, za koje vreme nijedan slušalac ne htede ostaviti svoje mesto, poče drugi deo koncerta. Francuz Pol V... odsvirao je dva divna valcera, neizdana, kojima burno pljeskahu. Brodski lekar, jedan mlad crnomanjast čovek, vrlo uobražen, deklamovao je jedan smešan prizor, kao neka parodija *Gospođe iz Liona*, omiljena drama u Engleskoj.

Posle smešnog, dođe „entertainment“. Šta je spremio pod ovim imenom sir Džems Anderson? Je li to bilo predavanje ili propoved? Ni jedno ni drugo. Sir Džems Anderson ustade, uvek nasmejan, izvadi karte iz džepa, zasuka bele rukave i poče praviti razne majstorije. Bilo je burnog pljeskanja.

Posle *Narru moment* od g. Norvila i *Your remember* od g. Evinga, program je objavljavao *Godsave the Queen*. Ali nekoliko Amerikanaca zamoliše Pola V..., kao Francuza, da im svira narodnu himnu Francuske. Moj poslušni zemljak poče neizbežnu *Partout pour la Syrie*. Ali nekoliko severnih Amerikanaca zahtevahu *Marseljezu*. Ovo je bio veliki uspeh koncerta. Zatim društvo otpeva stojećki onu narodnu pesmu, koja „moli Boga da čuva kraljicu“.

Ukratko, ovo poselo vredelo je što vrede posela ljubitelja, to jest da je imalo naročito uspeha za njegove priređivače i njihove prijatelje.

Fabijan nije bio na ovom koncertu.

XVII

Noću od ponedeljnika do utornika more je bilo vrlo burno. Drvene pregrade po sobama i kabinama počeše da ječe, a paketi da se kotrljaju kroz dvorane. Kad sam se oko sedam sati ujutro popeo na krov, kiša je padala. Vetar stade jače duvati. Dežurni oficir zapovedi da se spuste jedrila. Brod, više nepodupiran, užasno se ljalao. Toga dana, 2. aprila, krov je ostao pust. Putnici su pobegli iz kabine, i dve trećine gostiju ne dodoše na ručak i večeru. Vist se nije mogao igrati, jer su se stolovi izmicali pod rukom kartaša. Igranje šaha je bilo nemoguće. Nekoliko slobodnijih ispružili su se na kanabeta i čitali ili spavali. Mornari u navoštenim odelima i kapama mirno su se šetali po krovu. Podkapetan je stajao na mostiću dobro umotan gumenim ogrtačem i čuvaо stražu. Na ovom pljusku, usred strašnog vетra, njegove male oči sijale su od miline. On je ovo voleo, i brod je jurio po njegovoj želji. Voda iz neba i iz mora mešala se u gustoj magli na nekoliko stotina metara od broda. Vazduh je bio sur. Nekoliko ptica preletalo je kričeći kroz ovu vlažnu maglu. U deset sati, sa desne strane spreda javiše za neku trokatarsku lađu, koja je plovila niz vetar; ali se nije mogla razaznati njena narodnost.

Oko jedanaest sati vetar popusti i okrenu se za dve četvrtine. Kiša prestade gotovo iznenada. Nebesko plavetnilo pokaza se kroz nekoliko prodora oblaka. Sunce se pojavi na jednom osvetljenom mestu, te se moglo izvršiti više ili manje tačno promatranje. Na objavi je stajalo:

Širina: 46° 29' S.

Dužina 42° 25' 3.

Daljina: 256 milja.

Iako je pritisak porastao u kazanima, brzina broda nije se uvećala. Uzrok je bio zapadni vetar, koji ga je zahvatio spreda i usporavao mu kretanje, u dva sata magla se opet zgusnu. Vetar je počeo jače duvati. Magla je bila tako jaka, da oficiri, koji su stajali na mostićima, nisu mogli videti ljude na prednjem kraju broda.

Ova para, nagomilana na talasima, jeste najveća opasnost za plovidbu; zbog nje se dešavaju sudari, koji ne mogu da se izbegnu, a sudar na moru je opasniji od požara.

Stoga su oficiri i mornari najpažljivije motrili, što nije bilo uzalud, jer oko tri sata jedan trokatarkac iskrnsnu na manje od dve stotine metara od *Gret-Isterna*, koji za vremena izbeže sukob, jer su mornari na straži brzo dali signal krmanošu. Ovi signali, vrlo dobro uređeni, pravili su se pomoću zvona na gornjem krovu prednjeg kraja broda. Jedan udar značio je: brod napred. Dva udara: brod s desna Tri udara brod s leva. I krmanoš je odmah upravljao tako, da se sudar izbegne.

Vetar je jako duvao do mraka. Ali l juljanje je bilo slabije, jer more, već pokriveno na pučini plićacima, nije moglo da se jako ustalasa. Stoga se objavi, da će tog dana sir Džems Anderson prirediti nov „entertainment“. U zakazano vreme dvorane se napuniše. Ali ovoga puta nisu se pravile veštine sa kartama. Džems Anderson je ispričao istoriju ovoga prekoceanskog kabla, koji je on sam postavio, pokazao je slike raznih sprava za spuštanje kablova u more i model spojnica, koje su bile upotrebljivane za nameštanje pojedinih delova kabla. Naposletku, on je s pravom zaslužio burne izjave dopadanja, i od kojih je veliki deo pripao pokretaču ovoga preduzeća, poštovanom Sajresu Fildu, koji je bio na tom poselu.

XVIII

Sutradan, 3. aprila, horizont je pokazivao onu osobitu boju, koju Englezi zovu „blinck“. To je bilo beličasto odsevanje, koje je pokazalo da je led blizu. I zaista *Gret-Istern* je već plovio u vodama gde plivaju prva ledena brda, odvojena od ledenjaka, koja izlaze iz moreuza Devisa. Postavio se naročit nadzor da se izbegne sudar sa ovim ogromnim ledenim stenama.

Ni Fabijan, ni kapetan Korsikan, ni doktor Pitferdž ne behu još došli na krov. Podoh na prednji kraj broda. Tu, na kljunu broda, bilo je zgodno čoše, kao neko sklonište, u koje bi se kakav pustinjak rado povukao iz sveta. Sedoh u ovom kutu na klupu, a noge ispružih na jedan ogroman čekrk. Vetar je šibao na kljun broda i prelazio mi preko glave ne dodirujući je. Mesto je bilo dobro za sanjarenje. Odatle sam pogledom obuhvatio grdosiju broda. Mogao sam pratiti njegove dugačke malo povijene linije, koje su se izdizale ka pozadini. Jedan mornar uhvatio se jednom rukom za jerek na prednjoj katarci, a drugom je vešto radio. Ispod njega, na malom krovu, šetao se dežurni mornar, koji je išao tamo-amo sa raskrečenim nogama i motrio na sve strane. Ostrag, na mostićima, video sam jednog oficira, kako se s pognutim ledjima i uvijenom glavom odupire navali vetra. Od mora nisam ništa raspoznavao, sem jedne male pruge horizonta, povuče iza zaklona točkova. Ponesen moćnim mašinama, brod je sekao talase svojim oštrim kljunom, drhćući kao bokovi jako zagrejanog kazana.

U pola jedan istaknuta je objava, na kojoj je stajalo širina $44^{\circ} 52'$ sever, i dužina $47^{\circ} 6'$ zapad. Prešlo se samo dve stotine dvadeset i sedam milja za dvadeset i četiri sata. Mladi verenici su morali proklinjati ove točkove koji se jedva okreću, ovaj zavrtanj, čiji su pokreti tromi i tu malu paru, koja nije radila po njihovoј želji.

Oko tri sata, očišćeno od vetra, nebo zablista. Pruge horizonta, napravljene jasnim potezom, izgledale su, da se šire oko ove srednje tačke, koju je *Gret-Istern* zauzimao. Vetar popusti, ali se more dugo dizalo u širokim talasima čudnovato zelenim i iskićenim penom. Ovako malo vetra nije podnosilo toliko talasanje, koje je bilo nesrazmerno. Može se kazati, da se Atlantik još burio.

U tri sata i trideset pet minuta straža javi jedan brod sa tri katarke. On posla svoj broj. Bio je Amerikanac, *Ilinoia*, koji je putovao u Englesku.

U tom trenutku, poručnik X... reče mi, da prolazimo pored spruda Nju-Faundlend, ime koje Englezi daju plićacima Nove Zemlje. Ovo su bogate vode, u kojima se love one morune, od koje bi tri mogle da hrane Englesku i Ameriku, kad bi se sva njihova jaja primila.

Dan je prošao na miru. Most su posetili njegovi svakidašnji šetači. Dosad se nisu sreli Fabijan i Hari Drak, koje kapetan Arčibald i ja nismo gubili iz očiju. Veče je skupilo u veliku dvoranu svoje poslušne posetioce. Uvek iste zabave, čitanje i pevanje, izazivajući isto pljeskanje, davano istim rukama, istim virtuozima. Jedna dosta živa prepirka zapodenu se između jednog Severnjaka i jednog Teksijanca. Ovaj je tražio „jednog cara“ za južne države. Na veliku sreću, ova politička prepirka, koja umalo što se nije izrodila u svađu, prekide se, jer dođe jedna izmišljena depeša, poslata *Ocean-Time-u*, koja je glasila: „Kapetan Sem, ministar vojske, naplatio je od Juga štetu nanetu *Alabami!*“

XIX

Izađoh s kapetanom Korsikanom iz sjajno osvetljene dvorane i popesmo se na krov. Noć je bila vrlo mračna. Ni jedno zvezdano jato na nebeskom svodu. Oko lađe gusta pomrčina. Mornari na straži jedva su se videli kako tromo šetaju na gornjem krovu. Ali se disao čist vazduh, i kapetan je punim plućima udisao njegove molekule.

— U onoj dvorani gušio sam se — reče mi on — ovde bar plivam usred vazduha. Ovakvo disanje oživljava čoveka. Meni treba četiri stotine kubnih metara čistoga vazduha za dvadeset i četiri sata, inače hoću da se ugušim.

— Dišite, kapetane, dišite do mile volje — odgovorih mu. — Ovde ima vazduha za ceo svet, i vetar vam ne zakida vaš deo. Dobra je stvar taj kiseonik, i treba priznati, da ga naši Parižani ili Londonci znaju samo po čuvenju.

— Tako je — odgovori kapetan — oni više vole ugljenu kiselinu. Svaki po svom ukusu. Što se mene tiče, gadan mi je, pa i u šampanjeru.

Ovako razgovarajući, išli smo desnim bulevarom, zaklonjeni od vetra visokom pregradom pored mornarskih sobica. Veliki vihori dima, prošarani varnicama, kuljali su iz crnih dimnjaka. Hrkanje mašina pratilo je zviždanje vetra u gvozdenim lancima na katarkama, koji su zvučali kao žice na harfi. Usred ove graje čula se svakih četvrt sata vika mornara na straži: *All's well! All's well!* Sve ide dobro! Sve ide dobro!

I doista, ni jedna opreznost nije bila propuštena, da se osigura brod usred onih voda gde nailazi led. Kapetan je svakih pola sata naređivao da se zahvati iz mora vedro vode, da se vidi temperatura, i da je ta temperatura pala na manji stepen, on bi odmah rešio da se menja put. Znao je, da su ledena brda pre petnaest dana na ovoj geografskoj širini sa svih strana opkolili brod *Perer*, opasnost, koju je trebalo izbeći. Uostalom, njegova noćna zapovest naređivala je strog nadzor. On sam nije legao da spava. Dva oficira bili su uz njega na mostiću, jedan kod signala točkova, drugi kod signala zavrtnja. Osim toga, jedan potporučnik i dva čoveka stražarili su na gornjem krovu prednjeg kraja broda, dok su narednik i mornar stajali na kljunu broda. Putnici su mogli biti mirni.

Pošto smo pregledali ovaj raspored, kapetan i ja vratismo se na stražnji kraj broda. Zaželesmo, da još neko vreme provedemo na velikom krovu pozadi, pre nego što odemo u naše kabine, kao što bi radili mirni varošani na velikom trgu svoje varoši.

Mesto nam se učini da je pusto. Ali uskoro, naše oči naviknuvši se na pomrčinu, spaziše nekog čoveka naslonjenog na ogradu ne mičući se. Korsikan ga dobro zagleda, pa reče:

To je Fabijan.

I zaista je bio Fabijan. Poznali smo ga; ali nas on nije video, jer je u nešto gledao. Izgledalo je, da je upro oči u jedan kut krova i videh, kako mu se u mraku svetle. Šta je tako gledao? I šta je mogao videti u ovako gustoj pomrčini? Mislio sam, da je bolje ostaviti ga na miru. Ali kapetan Korsikan mu priđe i reče.

— Fabijane?

Fabijan ne odgovori. Nije čuo. Korsikan ga opet zovnu. Fabijan zadrhta, okrenu glavu i samo reče:

— Pst!

I rukom pokaza na jednu senku, koja se lagano kretala na kraju krova. To je bila ona jedva vidljiva prilika, koju je Fabijan posmatrao. Zatim se tužno nasmeši i prošapta:

— Crna gospođa.

Drhtavica me obuze. Kapetan Korsikan me uhvatio za ruku i osetih, da je i on drhtao. Jedna ista misao pala nam je na um. Ta senka je bila priviđenje, koje nam je doktor pomenuo.

Fabijan je opet pao u svoje sanjalačko posmatranje. Ja sam s pritajenim disanjem gledao tu ljudsku priliku, jedva ocrtanu u mraku, koja se uskoro jasnije pokaza mojim pogledima. Išla je napred, zastajala, pa opet išla, i to je više klizila nego išla. Bludeća duša! Na deset koraka pred nama, ona stade i ne maće se. Sad mogoh raspoznati oblik jedne vitke žene, uvijena u zagasitom ogrtaču, a lice pokriveno gustim velom.

— Luda žena! Luda žena! Zar ne? — prošapta Fabijan.

I zaista, bila je to luda žena. Ali Fabijan nas nije pitao. Govorio je za sebe.

Međutim, ovo siroto stvorenje dođe još bliže. Učini mi se da vidim kako joj oči zasvetliše kroz veo, kad pogledaše u Fabijana. Ona dođe do njega. Fabijan se ispravi, elektrisan. Zaličena^[11] žena metnu mu ruku na srce kao da hoće da mu broji otkucaje... Zatim se izmače i nestade je iza mosta.

Fabijan posrnu da padne na kolena, sa ispruženim rukama.

— Ona je! — prošapta on.

Pa odmahnu glavom, reče još:

— Šta mi se pričinilo!

Kapetan Korsikan ga uhvati za ruku i reče:

— Hajde, Fabijane, hajde — i povede svoga nesrećnog prijatelja.

XX

Korsikan i ja nismo mogli više sumnjati. To je bila Elena, verenica Fabijanova, žena Harija Draka. Sudbina ih je sastavila sve troje na istom brodu. Fabijan je nije poznao, iako je povikao: *Ona je! Ona je!* A kako bi je i mogao poznati? Ali se nije prevario kad je kazao: *Luda žena!* Elena je bila luda, i bez sumnje, tuga, očajanje, ljubav ubijena u srcu njenom, dodir sa nedostojnim čovekom, koji ju je otrgao od Fabijana, propast, nevolja, sram, sasvim su joj slomili dušu!

O svemu ovom sutradan sam govorio sa Korsikanom. Uostalom, nismo sumnjali ko je ova mlada žena. To je bila Elena, koju je Hari Drak poveo sa sobom u Ameriku. Pogled kapetanov je plamteo, misleći na ovoga bednika. A ja sam osećao da srce hoće da mi iskoči. Šta smo mi mogli protiv njega, muža, gospodara? Ništa. Ali najvažnija stvar je bila da se spreči nov susret između Fabijana i Elene, jer bi Fabijan naposletku poznao svoju verenicu, a to bi donelo katastrofu, koju smo hteli da izbegnemo.

Ipak se moglo nadati, da se ova dva sirota stvorenja neće opet videti. Nesrećna Elena nije se nikad danju pokazivala ni u dvoranama ni na krovu broda. Ona je samo noću, bez sumnje varajući svog tamničara, izlazila da se okupa u ovom vlažnom vazduhu i da je veter malo razgali. Najdalje kroz četiri dana *Gret-Istern* će stići u Njujork. Mi smo se dakle mogli nadati, da Fabijan neće dozнати da je Elena na brodu! Ali smo računali bez događaja.

Pravac broda bio je preko noći malo promjenjen. Videći da je voda na dvadeset stepeni Farenhajtovih, to jest za tri do četiri stepena Celzijusovih ispod nule, brod je morao triput silaziti ka jugu. Bilo je van svake sumnje, da se led nalazio vrlo blizu. I doista, toga jutra nebo je bilo neobično sjajno; vazduh je bio beo; ceo sever bio je obasjan jakim odbleskom, koji je očevidno dolazio od ledenih brda. Oštar veter strujao je kroz vazduh, a oko deset sati vrlo sitna susnežica poprska brod. Zatim se spusti velika magla, usred koje javljajmo naše prisustvo dugim zviždanjem, koje rastera jata galebova sa katarki broda.

U deset i po sati magla se diže, i jedan parobrod pojavi se na horizontu. Po belom vrhu njegovog dimnjaka videlo se, da pripada društvu *Inman*, koje

prenosi iseljenike iz Liverpula u Njujork. Ovaj brod posla nam svoj broj. To je bio *City of Limerik*, od dve hiljade pet stotina trideset tona i od dve stotine pedeset šest konjskih snaga. On je pošao iz Njujorka u subotu i naravno zadocnio.

Pre ručka nekoliko putnika prirediše jednu lutriju, koju rado prihvataše ovi ljubitelji igara i opklade. Rezultat ove lutrije trebalo je da bude poznat tek posle četiri dana. Ovo se zove „lutrija pilotova“. Kada brod dođe blizu mesta gde će da pristane, svak zna da se na njega penje jedan vođ krmanoš, koji će ga uvesti u pristanište. Podeli se dakle dvadeset i četiri sata dana i noći na četrdeset i osam sati ili devedeset i šest četvrti sata, prema broju putnika. Svaki igrač uloži jedan dolar, a kockom mu se odredi jedan od ovih polusata ili jedan od ovih četvrt sata.

Dobitnik četrdeset osam ili devedeset šest dolara jeste onaj, za čiji četvrt sata krmanoš stupi nogom na brod. Kao što se vidi, igra je prosta. To nisu više konjske trke; to su trke četvrt sata.

Jedan Kanađanin, poštovani Mak Alpin, priredio je ovu opkladu. Lako je skupio devedeset i šest kladilaca, među njima nekoliko žena lakomih na dobit. Izvukoh kocku za šezdeset i četvrtu četvrt sata. To je bio rđav broj, koji nije imao izgleda, da će mu doneti zgoditak. Jer ove podele vremena računaju se od jednog do drugog podneva. Ima dakle četvrti dnevног sata i četvrti noćног sata. Ovi poslednji ne zavise od neizvesnog slučaja, jer brodovi retko pristaju noću, te stoga ima vrlo malo izgleda, da će krmanoš u to doba doći na brod. Ja sam se lako utešio.

Kada sidoh u dvoranu, videh da je za večeras objavljeni neko čitanje. Misionar iz Utihe javlja da će držati predavanje o mormonstvu. Dobra prilika, da se čovek upozna sa tajnama Varoši Svetaca. Uostalom, ovaj Elderac, Mr. Heč, mora da je bio veliki i ubeđeni besednik. Putnicima je bilo milo, što će se ovo predavanje održati.

Na istaknutoj objavi stajalo je:

Širina: $42^{\circ} 32' S.$

Dužina: $51^{\circ} 59' 3.$

Put: 254 milje.

Oko tri sata posle krmanoši javiše, da se približuje neki veliki parobrod sa četiri katarke. Ovaj brod skrenu malo sa svoga puta da dođe bliže *Gret-Isternu* i dade mu svoj broj. Naš kapetan takođe malo okrenu, i parobrod mu uskoro posla svoje ime. To je bio *Atlanta*, jedan od onih velikih brodova, koji saobraćaju između Londona i Njujorka dodirujući Brest. On nas u prolazu

pozdravi, a mi ga otpozdravismo. Kako je plovio u protivnom pravcu, brzo ga je nestalo.

Din Pitferdž mi reče, da je predavanje Mr. Heča zabranjeno. Čistunice na brodu nisu dale svojim muževima, da se upoznaju sa tajnama mormonstva.

XXI

U četiri sata, nebo koje je dotle bilo oblačno, razvedri se. More se stišalo. Brod se nije više ljudao. Činilo nam se, da smo na zemlji. Koristeći se ovom zgodnom prilikom putnici se dogovoriše, da prirede trke. Trkalište u Etomu ne bi dalo bolju stazu, a što se tiče konja, *Gladijatora* i *Tuku* zamenili su čistokrvni Škoti koji su vredeli koliko i oni. Odmah se nadioše sportisti, gledaoci, ostaviše dvorane i kabine. Jednog Engleza, poštovanog Maka Kertija, postaviše za komesara, i trkači se počeše prijavljivati. Bilo ih je šest mornara, u isti mah konji i trkači, sasvim gotovi da se takmiče za veliku nagradu *Gret-Isterna*.

Oba bulevara behu trkalište. Trkači su imali triput da optrče brod, i da tako pređu put od hiljadu tri stotine metara. Ovo je bilo dosta. Tribine, hoću reći, najviše nivoe na brodu, zauzeše putnici, koji su poneli svoje dvoglede. Kola nije bilo, priznajem, ali je bilo mesta da stanu u red. Gospode u svečanim odelima zauzele su mesta na gornjem spratu stražnjeg krova. Pogled je bio divan.

Fabijan, kapetan Korsikan, doktor Din Pitferdž i ja stajali smo na prednjem krovu. Tu je bilo što se moglo nazvati mesto za merenje trkača i konja. Tu su se skupili pravi sportisti. Pred nama se nalazio direk za polazak i dolazak trkača. Kladilo se u velike sume sa engleskim zanosom, i to samo prema izgledu trkača, čiji podvizi nisu još bili zapisani u knjizi pobedilaca. Gledao sam malo zabrinut kako se Hari Drak meša u pripreme sa svojom uobičajenom drskošću, prepirući se i ne dajući nikome da dođe do reči. Srećom, iako je uložio nekoliko funti u trku, Fabijan je izgledao dosta ravnodušan prema ovoj galami. Stajao je podalje, neprestano zamišljen.

Među trkačima, dva su naročito privukla pažnju publike. Jedan, Škot, po imenu Vilmor, omalen, mršav, i živahan čovek, plećat, izgledao je da je jedan od ljubimaca publike. Drugi, stasit, Irac po imenu O'Keli, dugačak kao konj za trku, izgledao je poznavaocima da će biti takmac Vilmoru. Na njega su se mnogi kladili, te i ja, povodeći se za drugima, htetoh uložiti na njega nekoliko dolara, ali mi doktor reče:

— Uzmite onog malog, verujte mi. Veliki ne vredi.

— Šta hoćete da kažete?

— Hoću da kažem — odgovori doktor ozbiljno — da on nije čistokrvan. Može imati izvesnu početnu brzinu, ali nije izdržljiv. Naprotiv, onaj mali Škot ima rase. Pogledajte mu telo kako stoji pravo na nogama, i prsa široka i razvijena. Taj je morao često vežbati u trci na mestu, to jest skačući s jedne noge na drugu tako da napravi najmanje dve stotine pokreta u minutu. Kladite se na njega, kažem vam, neće vam biti žao.

Poslušah savet moga učenog doktora, i opkladih se na Vilmora. Što se tiče ona druga četiri trkača, njih niko nije uzimao u ocenu.

Mesta su vučena kockom. Irac je dobio najbolje mesto. Šest trkača stadoše u red kod stuba odakle treba da pođu. Dadoše znak za polazak, što gledaoci oduševljeno pozdraviše. Znalci odmah videše, da su Vilmor i Irac trkači od zanata. Ne obazirući se na svoje protivnike, koji su trčali pred njima zaduvani, oni su isli sa malo pognutim telom, sa uzdignutom glavom, prednji deo ruke pritisnut na grudnu kost, članak ruke lako istaknut napred i prateći svaki protivni pokret noge naizmeničnim pokretom. Bili su bosonogi. Njihova peta, ne dodirujući nikad zemlju, ostavljala im je potrebnu elastičnost da sačuvaju dobivenu snagu. Jednom rečju, svi pokreti njihove ličnosti slagali su se i dopunjavali.

Na drugom protrčavanju O'Keli i Vilmor uvek barbar, pretekli su svoje umorne protivnike. Oni su očito dokazali istinu, koju je mi je doktor često pominjao:

— Ne trči se nogama, nego prsim. Lepo je imati dobre noge, ali je još bolje imati dobra pluća.

Na preposlednjoj zavojnici gledaoci ponovo pozdraviše svoje ljubimce. Sa svih strana im se klicalo.

— Onaj mali će dobiti — reče mi Pitferdž. — Gledajte, ne diše teško, a njegov protivnik brekće.

I doista, u Vilmora lice je bilo mirno i bledo. O'Keli se pušio kao dim od vlažne slame. Bio je „na šibi“, kako to kažu sportisti. Ali obojica su se držala naporedo. Naposletku, pređoše ulaz za mašinu; pređoše stub dolaska...

— Živeo Vilmor! — povikaše jedni.

— Živeo O'Keli! — povikaše drugi.

— Vilmor je stigao prvi.

— Nije, obojica su stigla zajedno.

Istina je, da je Vilmor stigao prvi, ali jedva za pola glave. Ovako je

presudio poštovani Mek Karti. Ali prepirka se nastavi i čuše se krupne reči. Pristalice Irčeve, a naročito Hari Drak, potvrdili su da je to “*ded-hed*” (pata karta), mrtva trka koju treba ponoviti.

Ali u tom trenutku Fabijan odjednom priđe Hariju Draku i reče mu hladno:

— Gospodine, vi nemate pravo, pobednik je škotski mornar.

— Vi kažete?

— Kažem da nemate pravo — odgovori mirno Fabijan.

— A bez sumnje zato, što ste se kladili za Vilmora? — odgovori Drak.

— Ja sam se kladio, kao i vi, za O'Kelija — odgovori Fabijan — izgubio sam i plaćam.

— Gospodine — povika Drak — hoćete li da me učite?... Ali ne dovrši što je htio kazati. Kapetan

Korsikan je stao između njih s očeviđnom namerom da produži svađu za svoj račun. Postupao je sa Drakom grubo i prezrivo. Ali Drak nije htio da ima posla s I kad je Korsikan svršio, Drak skrsti ruke i obrati se Fabijanu:

— Gospodin baš hoće, da ga prijatelji brane — reče s pakosnim osmehom.

Fabijan preblede, pa jurnu na Harija Draka. Ali ja ga zadržah. A drugovi ovoga lupeža odvukoše njega, pošto je bacio prezriv pogled na svoga protivnika.

Kapetan i ja siđosmo s Fabijanom, koji reče mirno:

— Ja će prvom prilikom ošamariti toga grubijana.

XXII

Noću između petka i subote *Gret-Istern* pređe struju Gelfstrima, čije se tamnije i toplije vode jako razlikovaju od okolnih slojeva. Površina ove struje, stešnjene između talasa Atlantika, jeste malo ispupčena. Ovo je dakle istinska reka, koja teče između dve tečne obale, i jedna od najvećih na svetu, jer su u poređenju sa njom Amazon ili Misisipi potoci. Voda, koja je noću izvađena iz mora, popela se od dvadeset sedam stepeni Farenhajtovih na pedeset i jedan stepen, što iznosi dvanaest stepeni Celzijusovih.

Ovaj dan 5. aprila počeo je divnim izlaskom sunca. Iz dubine blještali su dugački talasi. Topao jugozapadni vetrić čarlijao je kroz katarke i jedrila. Ovo su bili prvi lepi dani. Sunce, koje bi ozelenelo polja na kopnu, izazva dame da se pojave u novom ruhu. Vegetacija katkad zadocni, moda nikad. Bulevari na brodu napuniše se mnogim gomilama šetača. Tako je i Šanzelizeu u Parizu, nedeljom, na lepom majskom suncu.

Ovo prepodne nisam video kapetana Korsikana. Želeći da čujem štogod o Fabijanu, odoh do njegove kabine, koju je imao kod velike dvorane.

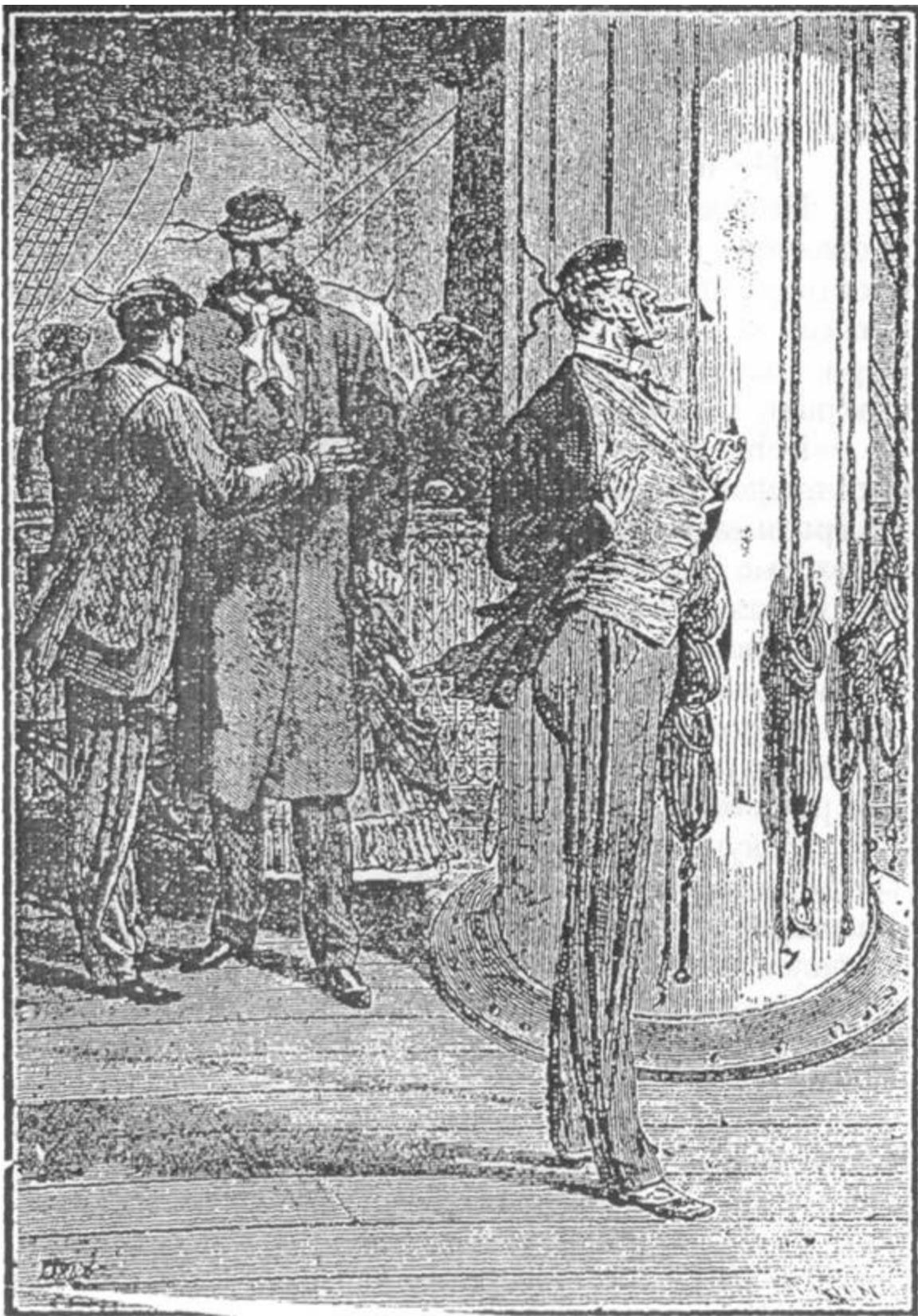
Kucnuh na vrata, ali niko se ne odazva. Gurnuh vrata. Fabijan nije bio u kabini.

Vratih se opet na krov. Među prolaznicima ne videh ni svoje prijatelje ni mog doktora. Tad mi pade na pamet da potražim na kom je mestu broda sakrivena nesrećna Elena. U kojoj je kabini bila? Gde ju je Hari Drak sakrio? Čijim je rukama bila poverena ova nesrećnica, koju je njen muž po čitave dane ostavljao samu? Bez sumnje, o njoj vodi brigu kakva plaćena soberica broda ili ravnodušna bolničarka? Hteo sam da znam šta je ustvari, i to ne iz radoznalosti nego u interesu Elen i Fabijana, makar samo zato da sprečim da se njih dvoje sastanu.

Počeo sam traganje sa kabinetom velike dvorane i prođoh kroz hodnike oba sprata. Ovo pregledanje je bilo dosta lako, jer su imena putnika bila zapisana na vratima svake kabine, radi lakše posluge kelnera. Ne nadoh ime Harija Draka, što me nimalo ne začudi, jer je ovaj čovek morao više voleti položaj kabina u pozadini *Grep 1-Isterna*, nalaze se kod dvorana koje se slabo posećuju. Uostalom, što se tiče udobnosti, nije bilo nikakve razlike u

nameštaju kabina na prednjem i na stražnjem kraju broda, jer je *Društvo zakupaca* primalo samo jednu klasu putnika.

Ja se, dakle, uputih ka trpezarijama, i podoh pažljivo sporednim hodnicima koji idu između dva reda kabina. Sve ove sobe behu zauzete, na svakoj je bilo ime putnika, ali imena Harija Draka još nije bilo. Ovo me jako začudilo, jer sam držao da sam pregledao ceo naš grad koji plovi i nisam znao da ima još kakav zabačeniji kraj. Stoga upitah jednog kelnera, koji mi reče što nisam znao, a to je da ima još oko stotinu kabina iza trpezarije.

On se naljuti, ali ja ga zadržah

— Kuda se silazi tamo? — upitah.

- Stepenicama, koje vode na krov.
- Hvala, prijatelju, a znate li koju ima gospodin Hari Drak?
- Ne znam, gospodine — odgovori mi kelner.

Popeh se na krov i odoh do vrata, koja zatvaraju označene stepenice. Ove stepenice nisu vodile u prostrane dvorane, nego u polumračno četvrtasto predsoblje, oko kojega behu dva reda kabina. Kad je Hari Drak htio da Elenu odvoji od sveta, nije mogao izabрати zgodnije mesto za to.

Većina ovih kabina nisu bile zauzete. Prođoh kroz predsoblje i pobočne hodnike od vrata do vrata. Na vratima je bilo zapisano nekoliko imena, ali ne nađoh ime Harija Draka. A ja sam dobro pregledao ovo odeljenje, i veoma razočaran htedoh da idem, kad mi dođe do ušiju nejasno, gotovo nečujno mrmljanje. Ovo mrmljanje čulo se na kraju levog hodnika. Pođoh tamo. Zvuci, jedva čujni, postadoše jači. Videh, da je to neka tužna pesma, ili bolje rečeno pevušenje, čije reči nisu dolazile do mene.

Oslušnuh. Ovo je pevala neka žena; ali u njenom nesvesnom glasu osećala se duboka tuga. Ovaj glas morao je biti glas sirote lude. Moja predosećanja me nisu mogla prevariti. Primakoh se lagano kabini, koja je imala broj 775. Ovo je bila poslednja u ovom mračnom hodniku, a moralju je osvetljavati jedno od onih prozorčeta, što su napravljena u trupu *Gret-Isterna*. Na vratima ove kabine nije bilo ime Harija Draka. Njemu nije bilo u interesu, da se zna mesto gde je Elenu držao zatvorenu.

Sad je glas nesrećnice jasno dolazio do mene. Njeno pevanje bilo je samo niz često prekidanih rečenica, nešto u isti mah prijatno i žalosno.

Rekao bi čovek da su čudnovato ispresecane strofe, onakve kakve bi izgovarao neko, ko spava magnetskim snom.

Ne! Iako nisam mogao da se uverim ko je to, nisam sumnjao da je to pevala Elena.

Prislušah nekoliko minuta, i htedoh da pođem, kad čuh da neko ide u glavnom predsoblju. Da li je to bio Hari Drak? U interesu Eleninom i Fabijanovom, nisam htio da me zatekne na ovom mestu. Srećom, hodnik, koji ide oko dva reda kabina, dozvoljavao mi je da se popnem na krov, a da me niko ne vidi. Ipak, htio sam da vidim ko je to čije sam korake čuo. Kako je bilo dosta mračno, zaklonih se za ugao hodnika, te sam mogao videti, a mene niko da ne vidi.

Međutim, šum prestade. Čudnovata slučajnost, sa šumom i Elena prestade da peva. Očeknuh. Malo posle, pevanje opet poče, a pod zaškripnu pod pritiskom laganog koraka. Ispružih glavu, i na kraju hodnika u nejasnoj

svetlosti što je promicala kroz gornji otvor na kabinama, spazih Fabijana.

To je bio moj nesrećni prijatelj. Šta ga je dovelo na ovo mesto? Da nije pre mene našao sklonište mlade žene? Nisam znao šta da mislim. Fabijan je dolazio lagano, prisluškujući, idući za ovim glasom koji ga je privlačio, možda i protiv njegove volje. Pa ipak, činilo mi se da je pevanje prestajalo, dok je on bliže dolazio... Fabijan dođe do kabine i stade.

Kako mu je srce moralo kucati, slušajući ovu žalopojku? Bilo je nemoguće da on u ovome glasu nije našao neko sećanje iz prošlosti. Pa ipak, ne znajući da je ovde Hari Drak, kako bi mogao i posumnjati, da je Elena ovde? Ne! To je bilo nemoguće, i njega su privukli ovamo ovi tužni zvuci samo zato što su odgovarali neizmernom bolu, koji je nosio u sebi.

Fabijan je neprestano slušao. Šta će da radi? Da li će da zovne poludelu? I ako se Elena iznenada pojavi? Sve je bilo moguće, i sve je bila opasnost u ovoj situaciji! Međutim, Fabijan pride još bliže vratima od kabine. Pevanje koje je malo pomalo prestajalo, odjednom sasvim prestade; a zatim se ču neki tužan uzvik.

Da li je Elena, usled neke magnetske veze, osetila da je tako blizu nje onaj, koga je volela? Držanje Fabijanovo bilo je užasno. Kao da se spremao na odsudan korak. Da nije nameravao da razvali vrata? Pomislih da hoće, pa mu pritrčah.

On me poznade. Ja ga povedoh sa sobom, i on podje mirno. Zatim reče potmulim glasom:

— Znate li ko je ova nesrećnica?

— Ne znam, Fabijane.

— To je neka luda žena! — reče on. — Izgleda mi kao glas iz drugog sveta. Ali ovoj ludoj ženi ima leka. Ja mislim da bi se sa malo nege, sa malo ljubavi ova sirota žena mogla izlečiti?

— Hajdete, Fabijane — rekoh — hajdete!

Vratili smo se na krov. Fabijan ništa više ne reče i odmah me ostavi; ali ja ga nisam gubio iz vida, dok nije otišao u svoju kabinu.

XXIII

Malo posle, sretoh kapetana Korsikana. Ispričah mu prizor, koji sam video. On je bio mišljenja kao i ja, da se ova ozbiljna situacija zapliće. Da li bismo mogli otkloniti njene opasnosti? Ah! Kako bih želeo brže da poteram *Gret-Isterna* i da ceo okean metnem između Harija Draka i Fabijana.

Rastajući se, kapetan Korsikan i ja dogovorili smo se da pazimo strože no ikad aktere ove drame, čiji rasplet se mogao svaki čas pojaviti protiv naše volje.

Toga dana očekivao se *Australazian*, parobrod društva Kunard, koji saobraća između Liverpula, i Njujorka. On je morao poći iz Amerike u sredu izjutra, i tek što se nije pojavio. Motrilo se na njega kad prođe, ali ne prođe.

Oko jedanaest sati, engleski putnici prirediše skupljanje priloga za ranjene mornare, od kojih nekolicina nisu još mogli ostaviti bolesničku postelju, između ostalih starešina mornara, koji je ostao sakat u nozi.

U podne sunce je dopustilo da se dobije vrlo tačno promatranje:

Dužina: $58^{\circ} 37' \text{ I.}$

Širina: $41^{\circ} 41' \text{ S.}$

Put: 257 milja.

Imali smo tačnu širinu. Mladi verenici, koji podoše da vide objavu, napraviše kiselo lice. Oni su zaista mogli da se žale na paru.

Kapetan Anderson htio je da pred ručak razonodi svoje putnike od dosade tako dugog putovanja. Stoga je priredio gimnastičke vežbe, kojima je sam upravljao. Jedno pedeset besposličara, naoružanih kao on batinom, podražavali su njegove pokrete sa majmunskom tačnošću.

Još jedna nova zabava beše objavljena za večeras. Ali ja na njoj nisam bio. Mene su zamarale ove jedne te jedne šale. Osnovaše još jedne novine, takmaca *Oseap Time-u*. Izgleda da su se oba lista toga večera uortačili.

Ja sam prve časove noći proveo na krovu. More se dizalo i javljalo da će biti rđavo vreme, iako je nebo još bilo divno. Brod je već počeo da se jače ljudi. Ležao sam na klupi i divio se zvezdanim jatima na nebeskom svodu.

Zvezde su se rojile na zenitu, i mada golo oko može da vidi samo pet hiljada na celom prostoru nebeske kugle, ovoga večera bi mu se učinilo da ih broji na milione. Video sam kako se na horizontu vuče rep Pegazov u svoj svojoj zodijačnoj sjajnosti, kao zvezdana haljina čarobne kraljice. Vlašići su se penjali na visine neba, u isto vreme kad i oni Blizanci, koji se, uprkos njihovom imenu, ne izlaze jedan za drugim, kao junaci basne. Bik me posmatrao svojim vatrenim okom. Na vrhu nebeskog svoda blistala je Vega, naša buduća polarna zvezda. Sve ove nepokretne zvezde izgledahu da se kreću zbog ljudskog broda, i dok su se kretale, gledao sam kako velika katarka opisuje luk, jasno ocrtan, od Velikog Medveda do Altajra Orla, dok je mesec već nizak, vrh svog roga zabadao u horizont.

XXIV

Noć je bila rđava. Brod, strašno šiban u bok, ljuljaо se bez prekida. Nameštaj se premeštao tutnjavom, a pribor za toaletu opet poče svoju igru. Vetar je očevidno postao mnogo jači. Uostalom, *Gret-Istern* je plovio u vodama gde se dešavaju česti brodolomi i gde je more uvek rđavo.

U šest sati ujutru dovukoh se do stepenica. Hvatajući se za naslon od stepenica, jedva se popeh na krov, a odatle se dokoturah do malog krova na prednjem kraju broda. Ovo mesto bio je pusto, ako se ipak može ovako nazvati mesto gde se nalazi doktor Pitferdž. Ovaj čestiti čovek dobro se odupro i savio leđa na vetru, a desnom nogom opkoračio jednu prečagu od naslona. Dade mi znak da mu dođem — znak glavom, razume se — jer nije mogao vladati rukama, koje su ga branile od napada bure. Pošto sam se privezao i puzio kao crv, dođoh na mali most, pa se tu dobro zakačih, kao doktor.

Šta je ovo? — povika on. — Teško *Gret-Isternu!* Tek što nije stigao, a ciklon, pravi ciklon okupio ga, kao da je naročito poručen za njega.

Doktor je izgovara isprekidane rečenice. Vetar je opgkidalo polovinu njegovih reči. Ali ja sam ga razumeo.

Zna se šta su morski vihori, koji se zovu orkani, u Indijskom okeanu i na Atlantiku, vrteške na afričkoj obali, samumi u pustinji, tifon, na morima Kine, bure čija strašna snaga izlaže opasnosti najveće brodove.

I *Gret-Istern* beše zapao u jedan takav ciklon. Kako će mu odoleti ovakav džin?

— Zlo će proći — ponavljaše mi Din Pitferdž — gledajte kako zabada nos u perje.

Ova pomorska metafora divno se primenjivala na položaj broda. Njegov kljun je nestajao u vodenim brdima, koja su ga spreda napadala. Nije se moglo ništa videti u daljini. Svi znaci orkana. Bura se javi oko sedam sati. More postade strašno. Okean se dizao u dugačkim talasima, čiji su se vrhovi razbijali sa neopisivom hukom. Talasi su bivali sve veći, i *Gret-Istern*, primajući ih u bok, strašno se ljuljaо.

— Ovde postoje samo dve odluke — reče mi doktor s uverenjem jednog pomorca. — Ili ploviti uz veter, protiv talasa, ali pod malom parom, ili pobeci i ne boriti se protiv ovoga pomarnog mora! Ali kapetan Anderson neće učiniti ni jedno ni drugo.

— Zašto? — upitah.

— Zato što!... — odgovori doktor — zato što treba da se nešto dogodi!

Okrenuvši se, spazih kapetana, njegovog pomoćnika i glavnog inženjera u njihovim gumenim ogrtačima, kako se čvrsto drže za naslone na mostićima. Sitna kiša od talasa pokrivala ih je od glave do pete.

Kapetan se smešio po svom običaju. Pomoćnik se smejava i pokaziva svoje bele zube gledajući kako se brod kotrlja kao da će se katarke i dimnjaci spustiti dole!

I ja sam se čudio ovoj upornosti, ovom tvrdoglavstvu kapetana da se bori protiv mora. U sedam i po sati izgled Atlantika bio je strašan. Spreda, talasi su zasipali brod uveliko. Posmatrao sam ovaj uzvišen prizor, ovu borbu gorostasa sa talasima. Donekle sam i razumeo ovo uporstvo „gospodara posle Boga“, koji nije htio da popusti. Ali sam zaboravio da je snaga mora beskrajna, da joj ne može ništa odoleti što je napravljeno rukom čovekovom! I zaista, ma koliko bio jak, gorostas je uskoro morao pobeci od bure.

Odjednom, oko osam sati odjeknu neki udar. Jedan strahovit talas beše udario brod spreda.

Ovo nije šamar — reče doktor — to je pesnica u lice.

I zaista, ova pesnica nam je zadala teške rane. Parčad od kljuna broda pojaviše se na vrhu talasa. Beše li to deo koji je otkinut od nas, ili komad kakvog tuđeg tela? Na znak kapetanov, brod skrenu za četvrt da izbegne ove ruševine, koje su se mogle zaplesti u točkove.

Kad sam pažljivije pogledao, videh da je udarac mora odneo zaklone od dasaka na levom boku, koji su se međutim dizali pedeset stopa nad površinom talasa. Podupirači su bili slomljeni, okov iščupan, a neki gvozdeni delovi su se klatili. Brod se zatresao od udara, ali je produžio put junački. Trebalo je što pre ukloniti ruševine, koje su bile zakrčile prednji kraj broda, i stoga je bilo potrebno ukloniti se ispred talasa. Ali brod se uzjogunio da ne ustupa, jer mu je i kapetan bio tvrdoglav. On posla oficira sa nekoliko mornara da se raskrči krov od ruševina.

— Pazite — reče mi doktor — nesreća nije daleko.

Mornari pođoše na prednji kraj broda. Mi smo se naslonili na drugu katarku. Posmatrali smo kroz sitnu kišu od talasa, koja nas je sa strane

zasipala i padala na krov. Odjednom, drugi udarac mora, silniji od prvoga, prođe kroz prolov otvoren u ogradi broda; iščupa jednu ogromnu gvozdenu ploču što je pokrivala stub za palamare, sruši masivni krov nad stražarom, i šibajući drvene obloge desnog boka broda, pocepa ih i odnese kao parčad platna razapetog na vetr.

Ljudi popadaše. Jedan od njih, oficir, dopola u vodi, rastrese svoje riđe zaliske i diže se. A kad vide jednog mornara kako leži onesvešćen, pritrča mu, natovari ga na leđa i odnese ga. U tom trenutku mornari su se provlačili kroz srušeni krov stražare. Nove ruševine su pokrivale more, a među ostalima nekoliko hiljada lutaka, koje je moj zemljak iz ulice Šapon htio da odomaći u Americi. Sva ova mala tela, izbačena iz sanduka, skakutala su na vrhu talasa, i ovaj prizor bi nas zacelo nasmejao, da smo bili u povoljnijim prilikama. Međutim, poplava je sve bliže do nas dolazila. Voda je kuljala kroz otvore, i najezda mora bila je takva, da je, prema inženjerovom izveštaju, *Gret-Istern* primio u sebe više od dve hiljade tona vode, u koju bi se mogla utopiti fregata prvog reda.

— Dobro! — reče doktor, a šešir mu odnese vetar.

Bilo je nemoguće održati se u ovom položaju. Ludo bi bilo kad bi se htelo i dalje boriti sa burom. Moralo se misliti na bekstvo. Brod s polomljenim prednjim krajem, to je kao čovek koji bi se uzjogunio da pliva između dve vode s otvorenim ustima.

Ovo je i sam kapetan Anderson uvideo. Videh ga gde otrča na mostić, kod malog točka, koji pokreće krmu. Para odmah jurnu u cilindre stražnjeg kraja broda, i gorostas, krećući se kao čamac, okrenu kljun na sever i pobeže od bure.

U tom trenutku kapetan, obično tako miran, tako gospodar nad sobom, viknu ljutito:

Moj se brod osramotio!

XXV

Čim je *Gret-Istern* skrenuo, čim je okrenuo talasima svoj stražnji deo, nije više osećao nikakvo l juljanje. Javljeni je, da će se ručati. Videći da je brod miran, gotovo svi putnici siđoše u trpezariju da ručaju bez brige i drmusanja. Ni jedan tanjur ne skliznu na patos, nijedna se čaša ne prosu na čaršav. Pa ipak, nisu bili namešteni oni nepomični stolovi protiv l juljanja. Ali ne prođe ni tri četvrti sata, a nameštaj se opet poče kretati, vešaljke su se klatile u vazduhu, porcelansko posuđe se sudaralo na polici u čilerima. *Gret-Istern* je opet pošao na zapad.

Popeh se na krov sa doktorom Pitferdžom. On srete čoveka s lutkama.

— Gospodine — reče mu on — ceo vaš mali svet je nastradao. I tako vaše bebe neće brbljati u Americi.

— Eh! — odgovori pariski industrijalac — roba je osigurana, a moja tajna se nije s njom udavila. Napravićemo mi nove bebe.

Vidi se da moj zemljak nije očajavao. Pozdravi nas ljubazno, i mi odosmo u pozadinu broda. Tu nam krmanoš reče, da su se lanci na krmi bili zappleli za vreme između prvog i drugog udarca mora.

— Da se to dogodilo onda, kad je brod menjao pravac — reče Pitferdž — ne znam šta bi bilo jer je more kao bujica jurilo u brod. Parne pumpe već su počele da crpe vodu. Ali sve nije svršeno.

— A onaj nesrećni mornar? — upitah doktora.

— Opasno je ranjen u glavu. Siromah momak. To je jedan mlad ribar, oženjen, otac dvoje dece, prvi put putuje preko mora. Lekar ovoga broda leči ga, i baš se zato bojim za njega. Naposletku, videćemo. Proneo se takođe glas da su neki mornari popadali u more, ali srećom to nije istina.

— Naposletku — rekoh ja — mi smo opet pošli našim putem?

— Jesmo — odgovori doktor — putujemo na zapad, protiv svih mogućih smetnji. To se dobro oseća — dodade on, pa zgrabi jednu drvenu kuku, da se ne kotrlja po mostu. — Znate li, dragi gospodine, šta bih ja uradio s *Gret-Isternom* da je moj? Ne znate? E, pa ja bih od njega napravio raskošan brod od deset hiljada franaka mesto. Putovali bi njime samo milioneri, ljudi

kojima se ne bi žurilo. Odredilo bi se mesec dana ili šest nedelja za put iz Engleske u Ameriku. Nikad talas u bok broda. Uvek pravo uz vetar ili niz vetar. Ali takođe nikakvo ljaljanje spreda, natrag i sastrag napred, kao ni ljaljanje s jedne strane lađe na drugu. Moji putnici bili bi osigurani od morske bolesti, i plaćao bih im sto funti za svako gađenje.

— To je praktična misao — odgovorih ja.

— Jeste — odgovori Din Pitferdž — na tome bi se imalo zaraditi... ili izgubiti.

Međutim, brod je i dalje plovio malom brzinom, praveći najviše pet do šest obrtnja točka, tako da se održi. Bura je bila strašna, ali brod je svojim kljunom pravilno sekao talase. Ovo više nije bila metalna planina, koja ide na vodenu planinu, no nepomična stena, koja ravnodušno dočekuje zapluskivanje talasa. Uostalom, udari strašan pljusak, te se moradosmo skloniti pod krov velike dvorane. Posle ove plahovite kiše, vetar prestade i more se umiri. Nebo se razvedri na zapadu i poslednji veliki oblaci razidoše se na protivnom horizontu. U deset sati orkan nam je bacao svoj poslednji odisaj.

U podne, položaj broda mogao se odrediti dosta tačno:

Širina: $41^{\circ} 50' S.$

Dužina: $61^{\circ} 57' 3.$

Put: 193 milje.

Ovo znatno smanjenje u putu koje je brod prešao, bilo je zbog bure, koja ga je celu noć i sutradan do podne tukla i kakvu jedan od putnika — pravi stanovnik Atlantika preko koga je po četrdeset četvrti put prelazio — još nikad nije video. Inženjer, štaviše, priznade, kako za vreme onog orkana kad *Gret-Istern* ostade priklješten među talasima, brod nije bio napadnut s ovom žestinom. No, treba opet kazati, ovaj divan parobrod plovi istina osrednje i mnogo se ljalja, ali je zato potpuno siguran od besnila mora. Odoleva kao stena, a ovu otpornost mu daje njegova jaka građa, njegov trup i dobar okov njegovih ivica.

Ali da kažemo i ovo. Ma kolika da je njegova snaga, ne treba ga pustiti da se bez razloga bori sa jako ustalasanim morem. Ma koliko da je veliki, ma kako se misli da je jak, brod nije „osramoćen“ zato što beži od bure. Kapetan ne sme nikad da zaboravi; da život jednog čoveka vredi više nego zadovoljenje samoljublja. U svakom slučaju, opasno je, uzjoguniti se, za osudu je biti tvrdoglav, a jedan skorašnji primer, jedna žalosna katastrofa, koja je zadesila jedan prekoceanski parobrod dokazuje, da kapetan ne treba

da se do krajnosti bori s morem, pa ni onda, kad vidi, da se sa njim utrkuje brod nekog drugog društva.

XXVI

Kiša je bila prestala; vetr je počeo opet duvati; nebo, koje je bura očistila, bilo je vedro. Kada se smrče, ostadoh nekoliko sati da se prošetam po krovu. Dvorane su bacale silnu svetlost kroz odškrinuta okna. Iza krme povlačila se dugačka svetla brazda od uzburkane vode. Svud unaokolo i nadaleko širila se mračna noć. Spreda su grmeli točkovi, a ispod mene zveckali lanci krme.

Vrativši se u veliku dvoranu, bio sam dosta iznenađen, što u njoj vidim mnogo gledalaca. Pljeskanju nije bilo kraja. I pokraj svih nedaća toga dana, zabavljaljalo se uveliko. Nije se više govorilo o onom onako teško ranjenom mornaru, možda na umoru. Putnici su dočekali sa pljeskanjem jednu družinu „Minstrela“, što se pojaviše na daskama *Gret-Isterna*. Poznato je, šta su to ovi minstreli, skitnički pevači, crni ili nagaravljeni prema njihovom poreklu, koji tumaraju po engleskim varošima i daju šaljive predstave. Ovde su pevači bili mornari ili kelneri namazani fiksom, a obučeni u dronjcima. Nosili su dvoglede načinjene od dve sastavljene flaše i drombulje napravljene žicom od creva razapetih na jednoj bešici. Ovi lakrdijaši pevali su smešne pošalice i držali škakljive govore. Gledaoci su im burno pljeskali, a oni su se još više previjali i bekeljili. Naposletku, jedan mornar, okretan kao majmun, odigra jednu vratolomnu igru, koja se veoma dopade publici.

Ma koliko da je ovaj program minstrela bio zanimljiv, nije privukao sve putnike. Mnogi su otišli u dvoranu na prednjem kraju broda i tiskali se oko stolova, gde se kockalo u velike sume. Oni što su dobili, branili su svoj dobitak, a oni što su izgubili, trudili su se da izgubljeno povrate. Silna graja izlazila je iz ove dvorane. Čuo se glas bankarev, kako glasno izgovara brojeve; oni što gube, psovali su, zlatan novac je zveckao, a papirni dolari su šuštali. Zatim bi se sve učutalo; nekoliko smešnih udara prekidali su graju i kad se objavi rezultat, usklici su postajali sve jači.

Malo sam posećivao ovu sobu za kockanje.

Ne marim za karte. To je bila zabava uvek gruba često škodljiva. Čovek, koga spopadne ova kartaška bolest, nema samo ovo zlo; često za njim dođu i druga zla. To je porok, koji ne ide nikad sam. Treba još i to da kažem, da mi se kartaško društvo, uvek i svuda mešovito, ne dopada. U ovom kartaškom

društvu prednjačio je Hari Drak među svojim vernim. U njemu su se nalazili nekoliko probisveta, koji su pošli u Ameriku da traže sreću. Klonio sam se ovih larmadžija. Prolazio sam te večeri pored vrata kockarnice, kada čuh neku grdnju i viku. Oslušnuh i učini mi se da čujem glas Fabijanov. Šta je radio u ovom mestu? Da li je došao da potraži svog neprijatelja? Hoće li se dogoditi katastrofa, koja je dosad bila izbegnuta?

Otvorih brzo vrata. U tom trenutku graja je bila na vrhuncu. Videh Fabijana usred gomile kartaša. On je stajao i uneo se u lice Draku, koji je takođe stajao. Pritrčah Fabijanu. Hari Drak mora da ga je grubo uvredio, jer Fabijan diže ruku na njega, a udario bi ga da se iznenada ne pojavi Korsikan i uhvati ga za ruku.

Ali Fabijan reče podrugljivo svom protivniku:

- Smatrate li da ste ovaj šamar dobili?
- Da — odgovori Drak — evo moja posetnica!

I tako neminovna sudba je i protiv naše volje sastavila ova dva smrtna neprijatelja. Bilo je i suviše dockan da ih razdvojimo. Sve je moralo ići svojim tokom. Kapetan Korsikan me pogleda i ja spazih u njegovim očima više tuge no uzbuđenja.

Međutim, Fabijan je digao posetnicu, koju je Drak bacio na sto. Držao ju je vrhovima prstiju, kao neku stvar, koju ne znamo kako da uzmem. Korsikan je bio bled. Meni je srce kucalo. Fabijan napisletku pogleda u posetnicu. Pročita ime na njoj. Iz njegovih grudi ote se kao neki urlik.

- Hari Drak! — viknu on — Vi! Vi! Vi!
- Baš ja, kapetane Elvine — odgovori mirno protivnik Fabijanov.

Nismo se prevarili. Ako Fabijan nije dosad znao da je Drak ovde, ovaj je već bio doznao da je Fabijan na *Gret-Isternu*.

XXVII

Sutra, zorom, pođoh da tražim kapetana Korsikana. Nađoh ga u velikoj dvorani. Proveo je noć kod Fabijana. On je još bio pod udarom strašnog uzbudjenja, koje ga je obuzelo, kad je čuo za ime muža Eleninog. Da li mu se predskazivalo da Drak nije sam na brodu? Da li je mislio da je i Elena ovde kad je njen muž na brodu? Da li je, naposletku, slutio da je ta sirota poludela devojka, koju je on već toliko godina voleo? Korsikan mu nije mogao to kazati, jer Fabijan nije te noći ni reč progovorio.

Korsikan je prema Fabijanu osećao neku bratsku ljubav. Njega je od detinjstva neodoljivo privlačila ova neustrašiva priroda. Korsikanu ga je bilo vrlo žao.

— Dockan sam se umešao — reče mi on — pre nego što je Fabijan digao ruku na njega, trebalo je da ja išamaram tog bednika.

— Ništa vam ne bi pomoglo — odgovorih. — Hari Drak ne bi hteo da ima posla sa vama. On je imao nešto sa Fabijanom, i katastrofa je bila neizbežna.

— Imate pravo — reče mi kapetan. Ovaj lupež je postigao šta je hteo. On je poznavao Fabijana,

njegovu prošlost, njegovu ljubav. Možda je Elena lišena razuma, izdala svoje tajne misli? Ili je Drak doznao od iskrene žene, pre samog venčanja, sve što nije znao o njenom devojačkom životu? Ovaj nevaljalac mora da je strašan ubojica.

— Da — odgovorih ja — on već ima tri do četiri ovakva nesrećna dvoboja.

— Dragi gospodine — ne bojim se ja za Fabijana zbog dvoboja. Kapetan Mak Elvajn je čovek, koji ne preza ni od kakve opasnosti. Ali treba se bojati posledica ovoga dvoboja. Ako Fabijan ubije tog čoveka, ma kako da je nevaljao, onda se stvara neprelazna provalija između Elene i njega. A sam Bog zna, da ovoj nesrećnoj ženi, u stanju u kome je, treba pomoći Fabijanova.

— Doista — rekoh — uprkos svemu što može iz toga izaći, mi moramo želeti samo jedno i za Elenu i za Fabijana, a to je, da Hari Drak pogine. Pravda je na našoj strani.

— Tako je — odgovori kapetan — ali slobodno je bojati se i za druge, i

meni je vrlo žao, što nisam mogao, ma i po cenu svog života, otkloniti ovaj sukob za Fabijana.

— Kapetane — odgovorih i uzeh za ruku ovoga odanog prijatelja — nas još nisu posetili svedoci Drakovi. Stoga, iako vam sve prilike daju za pravo, ja još ne mogu očajavati.

— Imate li načina da se ova afera spreči?

— Nemam zasad. Ipak, ovaj dvoboj, ako ga bude, može biti samo u Americi, i pre nego što stignemo, slučaj, koji je stvorio ovu situaciju, moći će je možda povoljno rasplesti.

Kapetan Korsikan odmahnu glavom kao čovek, koji ne pridodaje nikakvu važnost slučaju u ljudskim delima. U tom trenutku Fabijan se penjao uz stepenice, što vode na krov. Njegovo bledo lice me iznenadi. Krvava rana pozledila se u njemu. Strašno je izgledao. Mi podosmo za njim. On je lutao bez cilja, gledajući da se ukloni od nas.

Prijateljstvo može katkad biti dosadno. Stoga Korsikan i ja mišljasmo, da je bolje poštovati ovu tugu i ne mešati se. Ali Fabijan odjednom pride nam i reče:

To je bila ona! Ona poludela? To je bila Elena, jel'te? Sirota Elena!

Još je sumnjaо, i ode ne čekajući odgovor koji ne bismo imali hrabrosti da mu damo.

XXVIII

Do podne nisam još doznao da je Drak poslao svoje svedoke Fabijanu. Međutim, ove formalnosti morale bi već biti ispunjene, ako se Drak rešio da traži odmah zadovoljenje oružjem. Da li nam je ovo zadocnjenje moglo dati kakvu nadu? Znao sam dobro, da saksonski običaji drukčije shvataju pitanje časti, i da je dvoboj gotovo sasvim nestao iz engleskih običaja. Kao što sam ja kazao, ne samo što je zakon strog za megdandžije i ne može se izigrati kao u Francuskoj, nego i javno mišljenje ustaje protiv njih. Ipak, u ovoj prilici slučaj je bio izvanredan. Afera je bila očevidno tražena, željena. Uvređeni je, takoreći, izazvao uvredioca, i sam je došao do zaključka da je dvoboj između Fabijana i Harija Draka bio neizbežan.

U tom trenutku, gomila šetača napuni krov. To behu vernici u svečanim odelima, koji su se vraćali iz hrama. Oficiri, mornari i putnici vraćali su se na svoja mesta, u svoje kabine.

U dvanaest i po sati bila je istaknuta ova objava:

Širina: $40^{\circ} 33' S.$

Dužina: $66^{\circ} 21' 3.$

Put: 214 milja.

Gret-Istern se nije nalazio više do na 348 milja od vrha Sendi-Hoka — peščani jezičak, što čini ulaz u tesnace Njujorka. Još malo, pa će ploviti u američkim vodama.

O ručku ne videh Fabijana na njegovom mestu za stolom, ali Drak je došao. Iako je mnogo larmao, ovaj bednik mi je izgledao brižan. Da li je u vinu tražio zaborav svega što ga je tištalo, ne znam, ali je mnogo pio u društvu svojih drugova. Više puta pogledao me ispod obrva, ne smejući ili ne hoteći da mi gleda pravo u oči. Da li je tražio Fabijana među gostima? Ne bih mogao to reći. Palo mi je u oči, da naglo ostavi sto pre svršetka ručka. Ja odmah ustadoh da vidim kuda će, ali on se uputi u svoju kabinu i zatvori se u njoj.

Popeh se na krov. More je bilo divno, nebo vedro. Ni pene na jednom, ni oblačka na drugom. Ova dva ogledala vraćahu jedan drugom svoje plave boje.

Doktor Pitferdž, koga sretoh, dade mi rđave vesti o ranjenom mornaru. Bolesniku je bilo sve gore, i pokraj uveravanja lekara, izgledalo je da neće ozdraviti.

U četiri sata, nekoliko minuta pred večeru, javiše da je na vidiku neki brod. Podkapetan mi reče, da će to biti City of Paris, od 2750 tona, jedan od najlepših parobroda društva Inman. Ali se prevario. Kad se ovaj parobrod približio, poslao je svoje ime: *Saksonija*, od Steam-National Somrany. Oba broda priđoše na četiri stotine metara jedan pored drugog. Krov *Saksonije* bio je pun putnika, koji nas pozdraviše sa triput ura.

U pet sati javio se na obzoru drugi brod, ali tako daleko, da se nije mogla raspoznati njegova narodnost. To je bio bez sumnje *Grad Pariz*. Velika je to radost, kad se brodovi sretnu na moru, pa se pozdravljuj! Razumljivo je, da ne može biti neke ravnodušnosti jednog broda prema drugom. Zajednička opasnost od drskog elementa jeste veza, pa i među nepoznatima.

U šest sati, treći brod, *Filadelfija*, društva Iman, koji vozi iseljenike iz Liverpula u Njujork. Mi smo već plovili po posećenim krajevima Atlantika, i zemlja nije mogla bila daleko.

Čekali smo još i *Evropu*, parobrod na točkovima od 3200 tona i 1300 konjskih snaga. Ovaj brod pripada prekookeanskom društvu i vrši putničku službu između Havra i Njujorka. Ali za njega ne javiše da dolazi. Bez sumnje, prošao je severnije od nas.

Spusti se noć, oko sedam i po sati. Polumesec se odvoji od zrakova sunca na zahodu i lebdeo je neko vreme nad horizontom. U velikom salonu, Kapetan Anderson je držao neko pobožno predavanje sa crkvenim pesmama, i to je trajalo do devet uveče.

Dan prođe, a ni kapetanu ni meni ne dodoše svedoci Harija Draka.

XXIX

Ponedeljak, 8. april, bio je divan dan. Sunce je blistalo čim je ogranolj. Sretoh na krovu doktora, koji se kupao u sunčanim zracima. On dođe k meni.

— Eto — reče mi on — umro je naš siromah ranjenik, umro je noćas. I lekari su jemčili za njega!... Oh! Ti lekari! Oni ni u šta ne sumnjaju! Ovo je četvrti saputnik, koji nas ostavlja od Liverpula, četvrti da se upiše u pasivu *Gret-Isterna*, a put još nije svršen!

— Siromah čovek — rekoh — tek što nije stigao u pristanište, gotovo na dogledu američkih obala. Šta će biti od njegove žene i sitne dečice?

— Šta ćete, dragi gospodine — odgovori mi doktor — to vam je zakon, veliki zakon! Umreti se mora! Moramo se ukloniti ispred onih što dolaze! Umre se, to je bar moje mišljenje, samo zato što se zauzima mesto, na koje neko drugi ima pravo! A znate li vi, koliko će ljudi umreti za moga života, ako živim šezdeset godina?

— Nemam ni pojma, doktore.

— Račun je prost — nastavi Din Pitferdž — ako živim do šezdeset godina, proživeću dvadeset i jednu hiljadu devet stotina dana, ili pet stotina dvadeset i pet hiljada sati, ili trideset i jedan milion pet stotina trideset i šest hiljada minuta, ili jednu milijardu osam stotina osamdeset i dva miliona sto šezdeset hiljada sekundi. U okrugloj cifri, dve milijarde sekundi. Ali za to vreme umreće tačno dve milijarde ljudi, koji su smetali svojim naslednicima, pa i ja ću otići, kad budem na smetnji. Glavno je smetati, što je moguće docnije.

Doktor je i dalje ovako govorio, trudeći se da mi dokaže, a što je lakr, da smo svi smrtni. Držao sam, da nije potrebno, da mu to sporim i pustio sam ga da govorи. Šetajući se, dok je on govorio, a ja slušao, videh dundere^[12] broda, kako opravljaju drvenariju, koju su talasi razvalili. Ako kapetan Anderson nije hteo ući u Njujork sa pokvarenim brodom, dunderi su morali požuriti, jer je *Gret-Istern* brzo plovio po ovim mirnim vodama, i mislim, da njegova brzina nikad nije bila ovako velika. Ovo videh po veselom licu verenika, koji su se nagli na ograhu broda i nisu više brojali obrte točkova. Dugački klipovi brzo su se dizali i spuštali, a ogromni cilindri, klateći se na svojim stožerima, ličili su na zvonjenje velikih zvona, zahuktani svom snagom. Točkovi su

davali trinaest obrta u minutu, i brod je prelazio trinaest milja na sat.

Oficiri nisu više u podne određivali gde je brod. Znali su ovo odoka, i još malo, pa će biti javljeno, da je zemlja blizu. Dok sam se posle ručka šetao, pridiće mi kapetan Korsikan. Imao je nešto da mi kaže, što sam pogodio po njegovom zabrinutom licu.

Fabijan je primio Drakove svedoke — reče mi on. — Moli me da mu budem svedok, i moli i vas da ga pomognete u ovoj aferi. On može računati na vas?

— Može, kapetane. Dakle nema nade da se otkloni ili spreči ovaj dvoboj?

— Nema. Ali reci mi, kako je ova svađa nastala?

— Zbog karata, jedan izgovor, ništa drugo. Ustvari, ako Fabijan nije poznavao ovoga Draka, ovaj Drak poznao je njega. Ime Fabijanovo je griža savesti za njega, i on hoće da ubije ovo ime sa čovekom koji ga nosi.

— Ko su svedoci Hariju Draku? — upitah.

— Jedan je onaj lakrdijaš — odgovori Korsikan.

— Doktor T...?

— Jeste, on. Drugi je neki Amerikanac, koga ne poznajem.

— Kad će se sastati s vama?

— Čekam ih ovde.

I zaista, spazih oba svedoka Harija Draka, koji su k nama dolazili. Doktor T... se drsko isprsio. Mislio je, da je za dvadeset lakata porastao bez sumnje za to, što je zastupao jednoga lupeža. Njegov drug, drugi solojednik^[13] Drakov, bio je jedan od onih trgovaca torbara, koji imaju uvek da prodadu ma šta bilo što im vi ponudite da kupe.

Doktor T... uze reč, pošto nas je svečano pozdravio, pozdrav, na koji je kapetan Korsikan jedva odgovorio.

— Gospodo — reče doktor T... dostojanstveno — naš prijatelj Drak, jedan džentlmen, čije je osobine i ponašanje ceo svet mogao oceniti, poslao nas je vama, da pregovaramo o jednoj delikatnoj stvari. To jest, kapetan Fabijan Mek Elvajn, kome smo se prvo obratili, odredio je vas dvojicu za svoje zastupnike u ovoj aferi. Ja, dakle, mislim, da ćemo se sporazumeti, kao što priliči dobro vaspitanim ljudima, odnosno delikatnih tačaka naše misije.

Mi ništa ne odgovorismo i pustismo ovoga velikog čoveka, da se praćaka u svojoj „delikatesi“.

— Gospodine — nastavi on — neosporno je, da kapetan Mek Elvajn nema

pravo. Taj gospodin je bez razloga, pa i bez povoda, osumnjičio časnost Harija Draka u igranju; pa mu je posle, pre svakog izazivanja, naneo najveću uvredu, koju jedan džentlmen može dobiti...

Sve ovo sladunjavo brbljanje postade dosadno kapetanu Korsikanu, koji se ujedao za usne. Nije mogao duže izdržati.

— Na stvar, gospodine — reče strogo doktoru T... i prekide ga u govoru. — Čemu tolike reči? Stvar je vrlo prosta. Kapetan Mak Elvajn je digao ruku na gospodina Draka. Vaš prijatelj smatra da je dobio šamar. On je uvređen. Traži, da mu se da zadovoljenje. On ima da bira oružje. Posle?

— Kapetan Mak Elvajn prima?... — upita doktor zbumen govorom Korsikanovim.

— Sve.

— Naš prijatelj Hari Drak bira mač.

— Dobro. Gde će biti dvoboј? U Njujorku?

— Ne, ovde, na brodu.

— Dobro, na brodu, ako baš hoćete. Kad? Sutra ujutro?

— Večeras, u šest sati, iza velikog salona, koji će tada biti prazan.

— Dobro.

Ovo rekavši, kapetan Korsikan me uze pod ruku i okrenu leđa doktoru T...

XXX

Bilo je nemoguće otkloniti svršetak ove afere. Samo nekoliko sati odvajali su nas od trenutka, kada će oba protivnika podeliti megdan. Zašto se ovako naglilo? Zašto Hari Drak nije čekao da se iskrcaju u Njujorku, pa onda da se tuku? Da li mu se ovaj brod, uzet pod zakup od jednog francuskog društva, činio zgodnije mesto za ovaj dvoboj na život i smrt? Ili je možda Drak imao neki sakriven interes da se otarasi Fabijana, pre, nego što ovaj stupi na američko kopno i posumnja da je Elena na brodu, jer je Drak mislio, da to niko ne zna? Da! Ovo je moralno biti.

— Pa svejedno — reče kapetan Korsikan — bolje je da se što pre svrši.

— Hoću li da zamolim doktora Pitferdža da prisustvuje dvoboju kao lekar?

— Da, dobro ćete učiniti.

Korsikan me ostavi da se sastane sa Fabijanom. U to poče zvoniti zvono na mostiću. Upitah podkrmanoša šta to zvoni. Ovaj čovek mi reče, da se zvoni na pogreb onoga mornara što je noćas umro. I doista, imao se izvršiti ovaj tužan obred. Dosad tako lepo vreme počelo se menjati. Veliki oblaci teško su se pomerali na sever.

Na glas zvona, putnici se u gomili uputiše na desnu stranu broda. Mostići, zakloni mašina, ograde, jedeci na katarkama, čamci obešeni o brod, načičkaše se gledaocima. Oficiri, mornari, ložači, koji nisu bili na poslu, postaviše se u red na krovu.

U dva sata jedan vod mornara pojavi se na kraju glavnog krova. Ovaj vod dolazio je iz bolesničke sobe i prođe pored krme. Četiri čoveka nosili su telo mornara, ušiveno u platno i utvrđeno na daski, sa đuletom na nogama. Britanska zastava pokrivala je ovaj leš. Nosači, a za njima svi drugovi pokojnikovi, išli su između putnika, koji skidahu kape pri njihovom prolazu.

Sprovod stade kad dođe iza točka na desnoj strani broda i telo bi položeno na odmorište stepenica što vode na krov, pred ulaskom u brod.

Pred špaljicom gledalaca stajali su u svečanom odelu kapetan Anderson i njegovi glavni oficiri. Kapetan je u ruci imao molitvenik. On skide šešir i

usred duboke tišine stade ozbiljnim glasom čitati molitvu koju ni vетар nije prekidal. U ovoj teškoj atmosferi, bez šuma, bez daha, njegove najmanje reči su se razgovetno čule. Nekoliko putnika odgovarahu tihim glasom.

Na znak kapetanov, nosači digoše mrtvo telo i lagano ga spustiše u more. Ono se za malo održa na površini, ispravi se, pa ga nestade usred kruga od pene.

U tom trenutku stražar na katarci viknu:

Zemlja!

XXXI

Ova zemlja, za koju je javljeno u trenutku, kad se more zatvaralo nad telom sirotog mornara, bila je žuta i niska. Ova povorka peščanih niskih brežuljaka bio je Longisland, dugačko ostrvo, veliki peščani sprud, koje pokriva rastinje na američkoj obali od vrha Montoka do Bruklina, predgrađe Njujorka. Mnogo lađa plovilo je pored ovog ostrva punog vila i poljskih kuća. To je omiljeno letovalište Njujorčana.

Svaki je putnik pozdravio rukom ovu tako željenu zemlju, posle suviše dugog putovanja, koje nije bilo bez neprijatnih događaja. Svi dvogledi behu upravljeni na ovo prvo parče američkog kopna, i svaki ga je gledao drukčijim očima, kroz svoju tugu i kroz svoje želje. Amerikanci su pozdravljali u njemu majku i otadžbinu. Južnjaci su s nekim podozrenjem gledali ovu zemlju severa, preziranje pobedenog prema pobediocu. Kanađani su ga posmatrali kao ljudi, koji imaju da učine samo jedan korak, pa da se kažu građanima Saveza, Kalifornijanci, koji su prešli sve ove ravnice Dalekog zapada i Stenovite planine, stali su već nogom na njihova neiscrpna zlatna rudišta. Mormoni su s preziranjem jedva pogledali ove obale, i posmatrali su i dalje, u nepristupačnoj pustinji, svoje Slano jezero i svoju Varoš svetaca. A što se tiče mladih verenika, za njih je ovo kopno bila obećana zemlja.

Međutim, nebo se sve više oblačilo. Ceo južni horizont bio je crn. Gusti oblaci približavali su se zenitu. Vazduh je bivao sve teži. Zaguljiva toplota ispunjavala je atmosferu, kao da ju je julsko sunce žeglo. Zar još nismo svršili s neprijatnim događajima ovog putovanja, kome nema kraja?

— Hoćete li da vas začudim? — reče mi doktor Pitferdž, koji me srete na mostiću.

— Začudite me, doktore.

— Imaćemo oluju, možda buru do večeras.

— Oluju u mesecu aprilu! — povikah ja.

— *Gret-Istern* ne mari za godišnja vremena — produži Din Pitferdž sležući ramenima. — Ova oluja je poručena za njega. Pogledajte one napuštene oblake što se vitlaju po nebnu. Liče na životinje iz geoloških vremena, još

malo, pa će se proždirati.

— Priznajem — rekoh — da je horizont natušten, ali tek posle tri meseca bio bih vašeg mišljenja, ali danas nisam.

— I opet vam kažem — odgovori Din Pitferdž — da će kroz nekoliko sati doći oluja. Ja to osećam kao barometar. Gledajte onu paru, što se gomila na nebu. Ta para će se brzo zgusnuti, pa će se proizvesti elektricitet. Uostalom, barometar je pao naglo na sedam stotina dvadeset i jedan milimetar, a vetrovi su jugozapadni, jedini koji zimi donose oluje.

— Vaše primedbe mogu biti tačne, doktore — odgovorih ja, kao čovek, koji neće da popusti — ali ko je u ovo doba i pod ovom širinom video oluje?

— Pominju se, gospodine, pominju se u godišnjacima. Blage zime često su imale oluje. Trebalо je živeti u 1172. ili samo u 1824. pa biste čuli, kako grmi u februaru u prvom slučaju, i u decembru u drugom. Godine 1837, u mesecu januaru, grom je pao kod Dramena u Norveškoj i napravio veliku štetu, a prošle godine, na Lamanšu, u mesecu februaru, grom je udario u ribarske lađe. Kad bih imao vremena, da čitam statistiku, ja bih vas ubedio.

Jedan mornar leži onesvešćen

- Naposletku, doktore kako hoćete... videćemo. Da se vi ne bojite groma?
- Ja! — odgovori doktor — grom mi je prijatelj. Još više, on mi je lekar!
- Vaš lekar?
- Naravno. Ovakvog kakvog me vidite, grom me udario u krevetu 13. jula 1867. u Kijevu, kod Londona, i izlečio me od paralize desne ruke, koju lekari nisu mogli izlečiti.
- Vi se šalite?
- Nikako. To je ekonomno lečenje, lečenje elektricitetom. Dragi moj gospodine, ima još mnogo istinskih činjenica koje dokazuju da grom može da pouči i najveštije doktore i da u očajnim slučajevima leči.
- Ipak, ja ne bih imao poverenja u vašeg lekara i ne bih ga zvao da mi dođe.
- Zato što ga niste videli na delu. Evo, sad mi pade na um jedan primer.

Godine 1817. u Konektikatu, jednog seljaka, koji je bolovao od neizlečive astme, grom udari na njegovoj njivi i sasvim se izleči. Ovo je grudni grom!

I zaista, doktor bi bio u stanju da metne grom u pilule.

— Smejte se, nezNALICO — reče mi on — SMEJTE SE! Vi baš ništa ne znate ni što se tiče vremena ni medicine!

XXXII

Din Pitferdž me ostavi. Ostadoh na krovu, da gledam kako dolazi oluja. Fabijan je još ostao zatvoren u svojoj kabini. Korsikan je bio s njim. Fabijan je bez sumnje nešto naređivao ako pogine. Setih se, da imam u Njujorku sestru, i bi mi teško kad pomislih, da ćemo možda imati da joj javimo za smrt njenog brata. Želeo sam videti Fabijana, ali pomislih da je bolje ne uznemiravati ni njega, ni kapetana Korsikana.

U četiri sata nađosmo na duguljastu zemlju pored obale Long-Islanda. To je bilo ostrvce Fajr-Island. Usred njega dizala se kula svetilja, koja je osvetljavala ovu zemlju. U tom trenutku putnici se uspeše na najviša mesta na brodu i upraviše poglede na obalu koja nam ostajaše šest milja na severu. Čekalo se da dođe pilot, pa da se reši pitanje o opkladi. Razumljivo je, što se imaoči četvrti noćnog sata — a među njima sam i ja bio — nisu nadali da će dobiti opkladu, i što četvrti dnevnog sata, sem onih između četiri i šest sati, nisu imali više nikakvog izgleda. Pilot će biti na brodu pre noći i stvar će se svršiti. Sva pažnja se dakle skrenula na sedam do osam osoba, kojima je kocka dodelila da prodaju, kupe, preprodaju svoje srećke.

U četiri sata i šesnaest minuta javiše, da se jedan čamac približuje našem brodu. Trebalо je da bude na brodu za četrnaest do petnaest minuta. Borba se dakle postavljala na drugu i treću četvrt, između četiri i pet sati posle podne. Odmah su se užurbano činile ponude i tražnje. Zatim se kladilo na samu ličnost pilotovu a evo kako:

- Deset dolara, da je pilot oženjen.
- Dvadeset dolara, da je udovac.
- Trideset dolara da nosi brkove.
- Pedeset dolara da su mu zalisci riđi.
- Šezdeset dolara, da ima bradavicu na nosu.
- Sto dolara, da će metnuti prvo desnu nogu na krov broda.
- Pušiće.
- Imaće lulu u ustima.

— Neće! Cigaru!

— Neće! Hoće! Neće!

I još dvadeset drugih tako glupih opklada, koje su našle još gluplje kladioce.

Za to vreme, lađa je dolazila sve bliže našem brodu. Lepo su se videle njene vitke forme, dosta uzdignut spreda, i njen izdužen trup, koji je davao izgled jahte. Kad dođe na četiri stotine koraka od *Gret-Isterna*, ona stade i spusti svoj čamac u more. Kapetan Anderson zapovedi, da se stane, i prvi put posle četrnaest dana, točkovi i zavrtanj se zaustaviše. Jedan čovek siđe u čamac. Četiri mornara zaveslaše ka našem brodu. Spusiše lestvice od konopca niz bok džina, a uz njega stade orahova lјuska pilotova. Ovaj zgrabi lestvice, hitro se uspuza i skoči na krov.

Oni, koji su dobili opkladu klicali su od radosti, a koji su izgubili, vikali su nezadovoljni.

Rezultat opklade je bio ovaj:

Pilot je bio oženjen.

Nije imao bradavicu.

Imao je plave brkove.

Skočio je sa sastavljenim nogama.

Naposletku, bilo je četiri sata i trideset i šest minuta, kad je stao nogom na krov *Gret-Isterna*.

Onaj što je imao dvadeset i treći četvrt sata, dobio je dakle dvadeset i šest dolara. To je bio kapetan Korsikan, koji nije ni mislio na ovaj neočekivani dobitak. On dođe na krov, kad mu htedoše dati sav ulog opklade, zamoli kapetana Andersona, da ga zadrži za udovicu mladog mornara, koga je morski talas ubio. Kapetan se rukova sa njim ništa ne kazavši. Malo posle dođe još jedan mornar i pozdravi Korsikana dosta nespretno:

Gospodine — reče on — drugovi me poslaše da vam kažem, da ste dobar čovek. Oni vam svi blagodare u ime sirotog Vilsona, koji vam ne može sam blagodariti.

Kapetan, ganut, stisnu ruku mornaru.

Što se tiče pilota, čovek malog rasta, malo mornarskog izgleda, nosio je kačketu od uvoštenog platna, crne pantalone, zagasit kaput sa crvenom postavom i kišobran. Sad je on bio gospodar na našem brodu.

Kad je skočio na krov, a pre nego što se popeo na komandni most, bacio je svežanj novina, na koje se putnici željno zateše. Ovo su bile vesti iz Evrope i

Amerike. To je bila politička i građanska veza, koja se vezivala između *Gret-Istern* i oba kopna.

XXXIII

Oluja se spremala. Borba elemenata tek što nije počela. Debeo svod od oblaka jednake boje nadnosio se na nama. Priroda je očevidno htela da potvrdi smutnje doktora Pitferdža. Brod je plovio sve sporije. Točkovi nisu davali više od tri do četiri obrtnja u minutu. Kroz poluotvorene ventile su izlazili vihori bele pare. Lanci na lengerima bili su spremni. Na stražnjoj katarci lepršala se engleska zastava. Kapetan Anderson naredio je sve što treba za spuštanje lengera. Pilot dade znak rukom da brod zaokrene u uske tesnace. Ali odliv je već odbijao, a *Gret-Istern* nije mogao da pređe preko peščanih sprudova na ušću Hudsona. Moralo se čekati do sutra kad bude priliv. Još jedan dan!

U pet sati manje četvrt, pilot naredi da se kotve spuste u more. Lanci prođoše kroz alke sa treskom kao kad grom udari. U prvi mah pomislih da oluja počinje. Kada se kraci kotava zariše u pesak, brod se pod pritiskom odliva obrnu malo i stade. *Gret-Istern* je sad bio ostrvce.

U to truba odjeknu poslednji put, pozivajući putnike na oproštajnu večeru. Društvo zakupaca častiće svoje goste šampanjom. Niko nije hteo da izostane. Dvorane se napuniše gostima, a krov opuste.

Ipak sedam osoba morale su izostati od ove svečane večere: dva protivnika, čiji život se stavljaju na kocku u jednom dvoboju, četiri svedoka i doktor. Vreme ovoga dvobojja bilo je dobro izabrano, a tako i mesto. Nije bilo nikoga na krovu. Putnici su bili sišli u trpezarije, mornari u njihove sobice, a oficiri u svoju zasebnu trpezariju. Nije bilo nijednog krmanoša ostrag, jer je brod stajao nepomičan na svojim kotvama.

Fabijan i kapetan Korsikan u pet sati i deset minuta sastadoše se s doktorom i sa mnom. Fabijana nisam video od onog sukoba u kockarnici. Čini mi se, neveseo, ali vrlo miran. Ovaj dvoboj nije ga se ticao. Misli su mu bile na drugom mestu, i njegovi nemirni pogledi neprestano su tražili Elenu. On mi samo pruži ruku i ne progovori ni reči.

— Hari Drak još nije došao? — upita me kapetan Korsikan.

— Još nije — odgovorih.

— Hajdemo nazad. Tamo je mesto sastanka.

Fabijan, kapetan Korsikan i ja odosmo na stražnji kraj broda. Nebo je bivalo sve mračnije. Potmula grmljavina tunjila je na horizontu. To je bilo kao neprekidni bas, na koji su se nadovezivali veseli usklici što su dolazili iz dvorana. Nekoliko dalekih munja prolamahu debeli svod od oblaka. Vazduh je bio pun elekiciteta.

Hari Drak i njegova dva svedoka dodoše u pet sati i dvadeset i pet minuta. Gospoda nas pozdraviše, a mi hladno otpozdravismo. Drak ne reče ni reči. Ipak, na licu mu se videlo da je uzrujan, što nije mogao sakriti. Na Fabijana on baci pogled pun mržnje. Fabijan ga i ne pogleda. Bio se zaneo u neko duboko razmišljanje, i izgledao je, da još ne misli na ulogu, koju je imao da odigra u ovoj drami.

Međutim, kapetan Korsikan obrati se Amerikancu, jednom od svedoka Drakovih i zatraži od njega mačeve. Ovaj mu ih pruži. To si bili borbeni mačevi sa balčakom, koji potpuno zaklanja ruku. Korsikan ih uze, savi ih, izmeri im dužinu i dade Amerikancu da jedan izabere. Dok se ovo spremalo, Hari Drak je bacio svoj ifleiimp, skinuo kaput, otkopčao košulju, zasukao rukave. Zatim dohvati mač. Tada videh da je levak. Ovo je išlo u njegovu korist, jer je navikao da se tuče sa dešnjacima.

Fabijan nije još ostavio svoje mesto. Kao da se ovo spremanje njega nije ticalo. Kapetan Korsikan mu priđe, dirnu ga rukom i pruži mu mač. Fabijan pogleda ovo gvožđe što se sijalo, i kao da se tek tada osvesti.

Uze mač odvažno i prošapta:

— Tako je. Sećam se!

Zatim stade pred Harija Draka, koji odmah uze borilački stav. U ovom ograničenom prostoru bilo je gotovo nemoguće uzmicati. Rđavo bi prošao onaj borac, koji bi se povlačio do ograde broda. Trebalo je takoreći boriti se u mestu.

— Hajdete, gospodo — reče kapetan Korsikan.

Mačevi se ukrstiše. Od prvoga dodira gvožđa, nekoliko brzih *jedan-dva* datih od jednog i drugog protivnika, izvesni protivudarci uveriše me, da su Fabijan i Drak megdandžije gotovo jednake snage. Ja sam bio za Fabijana. Bio je hladan, vladao sobom bez gneva, gotovo ravnodušan u borbi, zacelo manje uzbudjen, no njegovi sopstveni svedoci. Naprotiv, Hari Drak gledao ga je zakrvavljenim očima; zubi su mu se videli pod poluotvorenom usnom; glava mu se uvukla u pleća, a na licu mu se čitala silna mržnja, koja je remetila njegovu hladnokrvnost.

Posle prvog sudara, koji je trajao nekoliko minuta, mačevi se spustiše. Nijedan protivnik nije bio udaren. Jedna prosta ogrebotina videla se na rukavu Fabijanovu. Drak i on su se odmarali, a Drak je brisao znoj sa čela.

U tom se sa svom žestinom diže oluja. Grmljavina nije prestajala, i na mahove su udarali silni gromovi. Elektrina se razvijala tako jako, da se na mačevima hvatao svetao mlaz kao na gromobranima usred grmljavine.

Posle kratkog odmora, kapetan Korsikan dade znak, da se opet počne. Fabijan i Hari Drak uzeše opet borbeni stav.

Ova borba bila je življa nego prva, Fabijan se branio mirno, a Drak je napadao pomamno. Više puta, posle besnog udara, ja očekivah protivudar Fabijanov, koji on i ne pokuša da učini.

Odjednom, Drak se isprsi i napade. Ja mišljah, da je Fabijan udaren posred prsa. Ali on se izmakao nazad, i na ovaj udar, učinjen suviše nisko, odbijajući kvint^[14], snažno je udario Harijev mač. Ovaj se ispravi, zaklanjujući se brzim polukrugom, dok su munje rastrzale oblake nad našim glavama.

Fabijan je imao zgodnu priliku, da odmah napadne. Ali nije. Očeknu, te dade vremena svom protivniku da se pribere. Priznajem, ova velikodušnost nije mi bila po volji. Hari Drak nije bio od onih, koje treba štedeti.

Najedanput, Fabijan ispusti mač, što nikako nisam mogao razumeti ovaj čudnovat nemar od njegove strane. Da li je bio smrtno ranjen, a mi nismo to primetili? Sva mu krv pojuri u srce.

Međutim, pogled u Fabijana beše postao življi.

— Ta branite se! — povika Drak urličući i propinjući se kao tigar, gotov da kidiše na svog protivnika.

Mišljah da je svršeno sa obezoružanim Fabijanom. Korsikan se htede baciti između njega i njegovog neprijatelja, da ne da ovom da udari na čoveka bez odbrane... Ali Hari Drak, preneražen, takođe osta nepomičan.

Okrenuh se. Bleda kao mrtvac, sa ispruženim rukama, Elena je prilazila borcima. Fabijan je raširio ruke, opsenjen ovom pojavom stajao je kao ukopan.

— Vi! Vi! — povika Hari Drak obraćajući se Eleni. — Vi ovde!

Ispravljeni mač mu je drhtao u ruci. Rekao bi čovek, da je to mač arhanđela Mihaila u rukama đavolovim.

Odjednom, blistava munja, silna svetlost obasja ceo stražnji kraj našega broda. Umalo što se ne stropoštah, i gušio sam se. Munja i grom udarili su u

jedan mah. Osećao se sumporni miris. Jedva dođoh k sebi. Bio sam pao na kolena. Digoh se. Pogledah. Elena se naslanjala na Fabijana. Hari Drak, ukočen, bio je u istom položaju, ali mu lice pocrnelo!

Da li je nesrećnika ošinula munja, koju je vrhom svog mača privukao?

Elena ostavi Fabijana, pride Hariju Draku, s pogledom punog nebesnog sažaljenja. Metnu mu ruku na rame... Ovaj lak dodir beše dovoljan, da poremeti ravnotežu. Telo Drakovo pade kao troma masa.

Elena se sagnu na ovaj leš, a mi uzmakosmo, ustrašeni. Bedni Hari je bio mrtav.

Grom ga ubio! — reče doktor, i uhvati me za ruku — grom ga je ubio! Ah! Vi nećete da verujete, da ga je ubio grom.

Da li je zaista grom ubio Harija Draka, kako je tvrdio Din Pitferdž, ili je, kako je docnije uveravao lekar broda, neka krvna žila prsla u grudima nesrećnika? To ne mogu da kažem. Mi smo pred sobom imali leš.

XXXIV

Sutradan, u utorak, 9. aprila, u jedanaest sati pre podne, *Gret-Istern* dizao je kotvu i spremao se da uplovi u Hedsn. Pilot je upravljao brodom vrlo vešto i sigurno. Oluja je preko noći prestala. Poslednji oblaci su zalazili za horizont. More se ustalasalo od mnogih lađica, što su saobraćale sa obalom.

Oko jedanaest i po sati *Zdravlje* dođe. To je bila parna lađa, što vozi sanitetsku komisiju iz Njujorka. Snabdevena ravnotežnikom, koji se dizao i spuštao nad krovom, ona je plovila vrlo brzo i ličila je na male američke parobrodiće, od kojih oko dvadeset podnože za nama.

Uskoro prođosmo *Lajt-Bot*, čamac sa svetionikom; koji pokazuje tesnace Hedsna. Brod prođe pored vrha Sandn-Huka, peščanog jezička sa svetionikom, gde nas nekoliko gledalaca pozdraviše klicanjem.

Kada je *Gret-Istern* obišao unutrašnji zaliv, koga je napravio vrh Sandi-Huka, spazih zelene visove Nju-Džersija, ogromne kule zaliva, zatim nisku prugu velike varoši koja se protegla između Hedsna i Istočne reke, kao Lion između Rone i Sone.

U jedan sat, pošto je plovio pored kejova Njujorka, *Gret-Istern* se zaustavi u Hedsnu i kotve se zapletoše u telegrafske kablove u reci, koji su se pri polasku morali otkinuti.

Tada se počeše iskrcavat svi oni saputnici, koje više nikada neću videti, Kalifornijanci, Južnjaci, Mormoni, onaj mladi par... Čekao sam Fabijana, čekao sam Korsikana.

Morao sam kazati kapetanu Andersonu, da je na njegovom brodu bio dvoboј. Lekari sastaviše svoj izveštaj. Kako vlast nije imala da preduzme nikakvu istragu zbog smrti Harija Draka, kapetan naredi, da mu se pogrebne počasti ukažu na suvu.

U tom trenutku, statističar Kokburn, koji za sve vreme puta nije sa mnom govorio, priđe mi i reče:

- Gospodine, znate li koliko su obrta napravili točkovi za vreme našeg putovanja?
- Sto hiljada sedam stotina dvadeset i tri.

- Zbilja, gospodine? A zavrtanj, moliću?
- Šest stotina osam hiljada sto trideset obrta, gospodine.
- Hvala vam, gospodine.

I statističar Kokburn me ostavi, a ne reče ni zbogom.

Fabijan i Korsikan nađoše me. Fabijan mi stisnu ruku srdačno.

— Elena će ozdraviti — reče mi on — došla je malo k sebi. Bog je pravedan, pa će dati da sasvim ozdravi.

Govoreći ovako, Fabijan se osmehivao na budućnost. Što se tiče kapetana Korsikana, on me izgrli i usrdno se poljubi sa mnom.

— Do viđenja, do viđenja — doviknu mi on kad uđe u parobrodić, gde su već bili Fabijan i Elena, koju je čuvala mistris R... sestra kapetana Maka Elvajna, koja je dočekala svog brata.

Parobrodić se otisnu, odvodeći ovu prvu grupicu putnika u pregledaonicu carinarnice.

Gledao sam, kako se parobrodić udaljava. Videći Elenu između Fabijana i njegove sestre, nisam sumnjaо, da će nega, odanost i ljubav isceliti ovu sirotu dušu, koja je od tuge poludela.

U tom neko me uhvati za ruku. Osetih, da je to stisak doktora Dina Pitferdža.

— No — reče mi on — šta je s vama?

— Boga mi, doktore, kako *Gret-Istern* ostaje u Njujorku sto devedeset i dva sata i kako moram opet s njim da putujem, imam sto devedeset i dva sata da probavim u Americi. To je samo osam dana, ali osam sati dobro upotrebljenih možda je dosta, da vidim Njujork, Hedsn, dolinu Mohak, jezero Erije, Nijagaru i svu ovu zemlju, koju je Kuper opevao.

— Ah! Vi idete na Nijagaru? — povika Din Pitferdž. — Boga mi, ne bih se lјutio, da je opet vidim, i ako vam predlog ne izgleda neučтив?

Dobri doktor me je zabavljao svojim pošalicama. To je bio kao poručeni vodič, i to vrlo učeni vodič.

— Dajte ruku — rekoh ja i pljesnusmo se.

Posle četvrt sata ukrcasmo se u parobrodić, i u tri sata, pošto smo prešli kroz Brodvej, odsedosmo u dve sobe u *Firt-Avenju hotelu*.

XXXV

Osam dana provesti u Americi!

Gret-Istern polazio je 16. aprila, a ja sam 9. u tri sata posle podne, stao nogom na zemlju Saveza. Osam dana! Ima pomamnih putnika, „brzonogih putnika“ kojima bi ovo vreme možda bilo dovoljno da obiđu celu Ameriku. Na to ja nisam pomišljaо. Pa ni da ozbiljno razgledam Njujork i da posle ovoga letimičnog pregleda pišem knjigu o običajima i karakteru Amerikanaca.

Ali Njujork se brzo vidi u njegovom uređenju, u njegovom fizičkom izgledu. Nije više raznolik, od šahovske table. Ulice, koje se seku pod pravim uglom, i zovu se „avenije“ kad su uzdužne i „strit“ kad su poprečne, redni brojevi na ovim raznim saobraćajnicama, vrlo praktično uređenje, ali vrlo jednoliko; američki omnibusi prolaze kroz sve prilaze. Ko je video jedan kraj Njujorka, poznaje celu veliku varoš, osim možda onaj splet ulica i uličica na njenom južnom vrhu gde se zgomilalo trgovačko stanovništvo.

Njujork je zemljouz, i sva njegova delatnost nalazi se na kraju tog zemljouza. S obe strane šire se Hudson i Istočna reka, dva istinska morska rukavca puna lađa, i čiji parobrodi vezuju varoš desno sa Bruklinom, a levo sa obalama Nju-Džersija. Jedna jedina arterija seče koso simetrično nagomilanje pojedinih krajeva Njujorka i unosi u njih život. To je stari Brodvej, londonski Strend, bulevar Monmartr u Parizu. Gotovo se ne može proći kroz njegov donji deo gde svet vrvi, a pust u svom gornjem delu. To je ulica, gde mramorne palate štrče pored straćara, prava reka fijakera, omnibusa, dugačkih dvokolica, teretnih kola, s trotoarima za obale, i preko nje su se morali podići mostovi za prolazak pešaka. Brodvej je Njujork, i tu smo se doktor Pitferdž i ja šetali do predveče.

Pošto smo večerali u *Firt-Avenju hotelu*, gde nas svečano poslužiše liliputanskim paprikašima na malim tanjirima, odoh u pozorište *Barnom*, gde se prikazivala drama, koja je privlačila publiku: *Njujorške ulice*.

Sutradan ostavih doktora da svršava svoje poslove. Trebalo je da se nađemo u hotelu, u dva sata. Ja odoh u Liberti ulicu, 51, na poštu, da uzmem pisma, koja su me čekala, a posle u Rovling Grin 2, na kraju Brodveja, kod

francuskog konzula, g. barona Goldre Boaloa, koji me vrlo lepo primi, zatim u banku *Hofman* gde sam imao da naplatim jednu menicu, i napisletku u broj 25 trideset šeste ulice, kod mistris R... sestre Fabijanove, čiju sam adresu imao. Jedva sam čekao, da čujem šta je s Elenom i s moja dva prijatelja. Doznadah, da su po savetu lekar mistris R..., Fabijan i Korsikan otišli iz Njujorka i odveli Elenu radi popravke zdravlja na čist poljski vazduh. Korsikan mi je javio, da su iznenadno oputovali. Čestiti kapetan je dolazio u *Firt-Avenju hotel* da me potraži, ali me nije zastao. Kuda su otišli njegovi prijatelji i on, kad su ostavili Njujork? Svuda pomalo. Kad nađu na prvi lep predeo, koji bi se Eleni dopao, nameravali su tu da ostanu dokle god bi joj prijalo. Korsikan mi je pisao, da će me o svemu izveštavati, i nadao se, da neću oputovati, a da ih sve poslednji put ne zagrlim. Da, zacelo, pa makar za nekoliko sati, bio bih srećan da se sastanem s Elenom, Fabijanom i kapetanom Korsikanom! Ali to vam je rđava strana putovanja. Oni su otišli, ja sam se žurio da pođem, svak na svoju stranu, pa se nismo ni nadali da ćemo se opet videti.

U dva sata vratih se u hotel. Nađoh doktora u kafani dupke punoj kao berza ili pijaca, prava javna dvorana, gde se mešaju prolaznici i putnici i gde svaki gost besplatno dobija ledene vode, biskvita i čestera.

- No, doktore — rekoh — kad ćemo da pođemo?
- Večeras u šest sati.
- Hoćemo li hedsonskom železnicom?

— Nećemo. Putovaćemo brodom. *Sen-Džon*, to je jedan rečni *Gret-Istern*, jedno od onih divnih prenosnih sredstava što lako odlete u vazduh. Voleo bih da vam pokažem Hedsn danju, ali *Sen-Džon* ide samo noću. Sutra u pet sati ujutru bićemo u Albani. U šest sati uzećemo njujoršku glavnu železnicu, a uveče ćemo večerati na vodopadu Nijagare.

Pristadah na ovaj predlog doktorov. Dizalica hotela pope nas do naših soba i posle nekoliko minuta skide nas sa našom putničkom torbom. Platismo dvadeset franaka za fijaker, koji nas za četvrt sata odveze na hedsonsko pristanište, gde je *Sen-Džon* već puštao velike kolutove dima.

XXXVI

Sen-Džon i njegov vršnjak, *Din-Ričmond*, bili su najlepši rečni parobrodi. To su više zdanja nego brodovi. Imaju dva do tri sprata terasa, galerija, verandi, šetališta. Rekao bi čovek da su plovni stan nekog plantera.

Gomila putnika beše već zauzela krov *Sen-Džona*. Din Pitferdž i ja odosmo da zadržimo jednu kabinu, koja je vodila u ogromnu dvoranu, čiji je okrugao svod stajao na mnogim korintskim stubovima. Svuda udobnost i raskoš, sagovi, divani, kanabeta, umetnički predmeti, slike, ogledala i gas, koji se proizvodio u jednom malom gasometru broda.

U tom trenutku ogromna mašina zadrhta i podje. Popeh se na gornje terase. Na prednjem kraju broda dizala se jedna kuća sjajno obojena. To je bila soba krmanoša. Četiri snažna čoveka stajala su kod dvogubog točka krme. Pošto sam se nekoliko minuta prošetao, siđoh opet na krov, između već usijanih kazana odakle su izlazili mali plavičasti plamenovi pod pritiskom vazduha, koji su ventilatori u njih uteravali. Od reke Hedsn nisam mogao ništa videti. Noć se spuštala, a s njom gusta magla. *Sen-Džon* je hrzao u mraku kao kakav strašan mastodont.

Jedva su se nazirale nekolike svetlosti u varošima pored obala i fenjeri na parobrodima koji su plovili uz vodu i neprestano zviždali.

U osam sati udoh u dvoranu. Doktor me odvede da večeramo u divnom restoranu na prvom spratu u kom je služila čitava vojska crnih slugu. Din Pitferdž mi reče, da je na brodu više od četiri hiljade putnika, među njima hiljadu pet stotina iseljenika smeštenih na dnu parobroda. Posle večere odosmo da spavamo u udobnoj kabini.

U jedanaest sati probudih se od nekog potresa. *Sen-Džon* je bio stao. Kapetan nije mogao više upravlјati brodom usled guste pomrčine, pa je naredio da se stane. Ogroman brod, ukotvljen u kanalu, zaspa mirno na svojim kotvama.

U četiri sata ujutru *Sen-Džon* se opet krenu. Ustadoh i odoh da se zaklonim pod verandom na prednjem kraju broda. Kiša je bila prestala; magla se dizala; pojavi se voda u reci, pa onda njene obale; desna obala vrlo živa, pokrivena zelenim drvećem i žbunjem koje joj je davalo izgled dugačkog

groblja; na kraju, visoki brežuljci, koji ljupkom linijom zatvaraju horizont. A na desnoj obali ravno i barovito zemljište; na reci između ostrva, lađe sa dve katarke razapinju jedrila na prvi povetarac, a parobrodi plove uz brzu maticu Hedsna. Doktor Pitferdž dođe k meni pod verandu.

— Dobar dan, druže — reče mi on. — Znate li da nam ova prokleta magla neće dati da stignemo na vreme u Albani i da uzmemo prvi voz? Ovo će izmeniti moj program.

— Tim gore, doktore, jer treba štedeti naše vreme.

— Pa, dobro! Stići ćemo do vodopada Nijagare noću, umesto da stignemo uveče.

Ovo mi nije išlo u račun, ali sam morao pristati.

I zaista, *Sen-Džon* je pristao uz kej Albanija tek u osam sati. Jutarnji voz beše već otišao. Stoga smo morali čekati voz, koji polazi u jedan sat i četrdeset minuta. Imali smo vremena da razgledamo ovaj zanimljivi grad, koji je zakonodavno središte Države Njujork, donji grad trgovački i jako naseljen, gornji grad sa kućama od cigala, javnim ustanovama i vrlo znatnim muzeumom iskopina. Čovek bi rekao, da je to jedan od velikih kvartova Njujorka prenet na kosu ovoga brežuljka na kome se širi u polukrugu.

Posle ručka, bili smo na stanici, bez pregrade, bez čuvara. Voz je stajao prosto nasred ulice kao kakav omnibus. Penje se kad ko hoće u dugačke vagone na četiri točka. Ovi vagoni vezani su između sebe premosticama, koje dopuštaju putniku, da se šeta od jednog kraja voza do drugog. U određeni čas lokomotiva podje, a ne videsmo ni šefa ni činovnika stanice, niti čusmo zvono za polazak. Mesto da nas zbiju u vagone kao na francuskim železnicama, mi smo bili slobodni da idemo, dolazimo, kupujemo novine i „nežigovane“ knjige. Žig ne izgleda mi, moram priznati, da je ušao u američke običaje; nikakva cenzura nije našla u ovoj čudnovatoj zemlji da treba strože kontrolisati knjige koje čitaju ljudi u vagonu, nego knjige koje ljudi čitaju kod svoje kuće.

Mi smo mogli sve ovo raditi, a da ne čekamo stanice. Pokretni bifei, biblioteke, sve ide s putnicima. Za to vreme voz je prelazio preko polja bez barijera, kroz odskoro iskrčene šume, izlažući se opasnosti da udari o oborenja stabla, kroz nove varoši sa širokim ulicama izbrazdanim šinama, u kojima još nije bilo kuća, kroz stare varoši, ukrašene najlepšim imenima stare istorije: Rim, Sirakuza, Palmira! I ovako je prolazila pred našim očima sva ova dolina Mohaka, ova zemlja Finmor, koja pripada američkom romansijeru, kao zemlja Rob-Roj Valter Skotu. Sva ovo pozornica velike epopeje *Kožna Čarapa*, nekada divlji predeo, sad je kulturni predeo. Doktor

se nije osećao raspoložen. On me je neprestano zvao Sokolovo Oko, i odgovarao je samo na ime Čingakuka.

U jedanaest sati noću promenismo voz u Ročestru i pređosmo preko brzaca reke Tenesi, koji su se kotrljali pod našim vagonima. U dva sata ujutru, pošto smo nekoliko milja išli pored Nijagare, a nismo je videli, stigosmo u selo Nijagaru, i doktor me odvuče u jedan divan hotel, koji se gordo zove *Hotel Vodopad*.

XXXVII

Nijagara nije velika reka, pa ni mala reka. Ona je prost jarak za ispuštanje vode, jarak kuda otiće voda, kanal dugačak trideset i šest milja, koji sipa vode Gornjeg jezera, Mičigena, Hjurona i Erije u Ontario. Visinska razlika između ova dva poslednja jezera je tri stotine četrdeset engleskih stopa. Ova razlika, jednakо podeljena na celom prostoru, teško bi napravila jedan „brzac“; ali sami vodopadi uzimaju od toga polovinu. Otuda je njihova strašna snaga.

Ovaj jarak nijagarski razdvaja Sjedinjene države od Kanade. Njegova desna strana je američka, a leva je engleska. Tamo su žandarmi, a ovamo nema nijednoga.

U zoru, 12. aprila, doktor i ja siđosmo širokim ulicama Nijagare. Tako se zove ovo selo, podignuto pored vodopada na tri stotine milja od Albanija, kao neka banja sa čistim vazduhom i divnim položajem, sa raskošnim hotelima i lepim vilama, gde leti dolaze Amerikanci i Kanađani. Vreme je bilo divno; sunce je sijalo na hladnom nebu. Izdaleka se čulo potmulo hujanje. Video sam na horizontu neku paru, koja nije mogla biti oblak.

- Je li to vodopad? — upitah doktora
- Strpljenje! — odgovori mi Pitferdž.

Zamalo, pa stigosmo na obalu Nijagare. Voda u reci je mirno tekla. Bila je bistra i neduboka; na mnogim mestima virili su vrhovi sivkastih stena. Šuštanje vodopada bivalo je sve veće, ali se još nije video. Drveni most na gvozdenim svodovima vezivao je ovu levu obalu sa jednim ostrvom, koje je ležalo nasred matice. Doktor me povede na taj most. Reka se uz vodu pružala unedogled; niz vodu, to jest na desnoj strani od nas, opažali su se prvi počeci brzaka; zatim, na pola milje od mosta, zemljište odjednom nestade; oblaci vodene prašine treperili su u vazduhu. Ovo je „američki vodopad“, koji nismo mogli videti. S one strane ocrтavaо se miran predeo, nekoliko brežuljaka, vile, kuće, ogolelo drveće, to jest kanadska obala.

— Ne gledajte! Ne gledajte! — vikaše mi doktor Pitferdž — Uzdržite se! Zatvorite oči! Otvorite ih samo kad vam ja kažem.

Nisam htio slušati moga osobnjaka. Gledao sam. Kad pređosmo most,

stadosmo na ostrvo. To je bio Got-Ajsland, kozje ostrvo, parče zemlje od sedamdeset akra, pokriveno drvećem, ispresecano divnim putevima, na kojima mogu ići kola, bačeno kao buket između vodopada američkih i kanadskih, koje razdvaja odstojanje od tri stotine jardi. Trčasmo pod ovom velikim drvetima; penjasmo se uz kose. Grmljavina voda bivala je sve veća; oblaci vlažne pare su se vitlali u vazduhu.

— Gledajte! — viknu doktor.

Na izlasku iz jednog šumarka Nijagara se pojavi u svoj svojoj velelepnosti. Na ovom mestu pravila je naglu okuku, i zaokružujući se da napravi kanadski vodopad, „horse-shoe-fall“, potkovicu, padala je sa visine od sto pedeset osam stopa na širini od dve milje.

Priroda, na ovom mestu, jednom od najlepših na svetu, sve je sročila da zadivi oči. Ovaj povratak Nijagare sebi samoj jako potpomaže dejstvo svetlosti i senke. Padajući na ove vode pod svim uglovima, sunce čudljivo menja njihove boje, i ko nije video ovo dejstvo, neće ga dopustiti bez pogovora. I zaista, kod Got-Ajslanda, pena je bela; to je čist sneg, rastopljen u srebro, koje juri u prazan prostor. U sredini vodopada vode su zelene kao more, što pokazuje, koliko je voden i sloj debeo. Stoga je brod *Moreuz*, koji tone u dubinu dvadeset stopa, mogao sići niz vodopad, a da ne nasedne.

Naprotiv, prema kanadskoj obali, vrtlozi, kao pretvoreni u metal pod svetlosnim zracima, blistaju se, i to je rastopljeno zlato, što pada u provaliju. Reka se dole ne vidi. Para se u njoj kovitla. Ja ipak nazirem ogroman led, nagomilan od zimske hladnoće; one pokazuju forme raznih čudovišta, koja sa razjapljenim čeljustima gutaju na sat sto miliona tona, što im u razjapljenu čeljust usipa ova neiscrpna Nijagara. Na pola milje ispod vodopada reka je postala mirna i njenu zaledjenu površinu nisu još mogli otopiti prvi aprilski povetarci.

A sad hajdemo nasred bujice — reče mi doktor.

Šta je on razumevao pod tim rečima? Nisam znao šta da mislim, kad mi pokaza kulu podignutu na vrhu stene, na nekoliko stotina stopa od obale, na samoj ivici provalije. Ovaj „smeli“ spomenik podigao je 1833. neki Žjec Porter i zove se „Terapin-tauer“.

Siđosmo niz pobočnu kosu Got-Ajslanda. Kad dođosmo do gornjeg toka Nijagare, ugledah most, ili bolje reći nekoliko dasaka bačenih preko stena, preko kojih se išlo s obale u kulu. Ovaj most išao je pored provalije daleko samo nekoliko koraka. Bujica je hučala dole. Podđosmo preko ovih dasaka i brzo dođosmo do glavne stene, na kojoj je Terapintauer. Ova okrugla kula, visoka četrdeset pet stopa, sagrađena je od kamena. Na vrhu njenom ima

unaokolo balkon, a nad njim je krov od gipsanog maltera. Na njenim stepenicama urezano je mnogo hiljada imena. Kada se čovek jednom popne u kulu, uhvati se za naslon od doksata i posmatra.

Kula je usred vodopada. Sa njenog vrha pogled se spušta u provaliju i roni u čeljust ovih ledenih čudovišta, što gutaju bujicu. Oseća se, kako stena na kojoj je kula, drhće. Unaokolo se vide strašna izdubljenja, što ih je voda napravila; izgleda kao da se korito reke ugiba. Ne čuje se više šta se govori od silne grmljavine i tutnjeve. Mlazevi se puše i fijuču kao strele. Pena zapljuškuje do vrha kule. Voda, pretvorena u sitne kapljice, širi se u vazduhu i pravi divnu dugu.

Usled prostog dejstva optike, kula izgleda da se pomera sa strašnom brzinom — ali srećom nazad od vodopada — jer, sa protivnom iluzijom, vrtoglavica se ne bi mogla izdržati, i niko ne bi mogao posmatrati ovaj ponor.

Zadihani, malaksali, opet se vratismo na gornje odmorište kule. Tada mi doktor reče:

— Ova Terapin-tauer, dragi gospodine, pašće jednoga dana u provaliju, a možda i pre no što se misli.

— Zbilja?

— O tome nema sumnje. Veliki kanadski vodopad neosetno se pomera nazad, ali se tek pomera. Kada je kula 1833. sagrađena, bila je mnogo dalje od vodopada. Geolozi tvrde, da je vodopad pre trideset i pet hiljada godina bio u Kuinstaunu, na sedam milja nizvodno od položaja koji sad zauzima. Po g. Bekvilu, kula se pomera za metar godišnje, a po ser Čarliju Lajelu samo za stopu. Doći će vreme, kada će stena, na kojoj je kula, podlokana od vode, skliznuti na kose vodopada. A upamtite ovo, gospodine: onoga dana, kada padne Terapen-tauer, biće u njoj nekoliko osobnjaka, koji će sići s njom niz Nijagaru.

Pogledah doktora, kao da bih ga hteo pitati da li će i on biti među tim osobnjacima. Ali on mi dade znak da podem s njim, i mi opet dodosmo da posmatramo i okolni predeo. Tada smo videli, malo skraćen, američki vodopad, koga razdvaja vrh ostrva, gde se takođe napravio mali središnji vodopad, širok sto stopa. Ovaj američki pad, tako isto divan, jeste prav, a ne vijugast, a visok je sto šezdeset i četiri stope. Ali da bi se posmatrao u svom njegovom razvitku, treba stati naspram na kanadsku obalu.

Švrljali smo ceo dan po obalama Nijagare, i često smo se vraćali kod ove kule gde vas hujanje vode, magla od pare, igra sunčanih zrakova drže u neprestanom zanosu. Posle se vratismo na ostvo Got-Ajsland da pregledamo veliki vodopad sa svih strana, a da se nikad ne umorimo gledajući ga. Doktor

je htio da me vodi u „Pećinu vetrova“, iskopanu iza glavnog pada, do koje se dolazi stepenicama postavljenim na vrhu ostrva; ali pristup je bio zabranjen zbog čestih odronjavanja u ovim trošnim stenama.

U pet sati vratili smo se u Dom vodopada, pa pošto smo brzo ručali, vratismo se na Got-Ajsland. Doktor je htio da obide oko njega i da vidimo „Tri sestre“, divni ostrvčići rasuti na prednjem kraju ostrva. A predveče opet me odvede na nesigurnu stenu Terapin kule.

Sunce je bilo zašlo iza zamračenih brežuljaka. Poslednje svetlosti dana behu nestale. Mesec je sijao čistim sjajem. Senka kule se izdužila na provaliju. Mirna voda je klizila u izmaglici. Kanadska obala, već utonula u tamu, odudarala je od više osvetljenih masa Got-Ajslanda i sela Nijagare. Pred našim očima bezdan, uvećan od sumraka, izgledao je kao neka beskrajna provalija, u kojoj je rikao strašan vodopad. Kakav utisak! Koji bi umetnik mogao to predstaviti perom ili kićicom! Neka pokretna svetlost pojavi se na horizontu. To je bio fenjer na vozlu, koji je prolazio na onom mostu Nijagare, što je visio dve milje daleko od nas. Ostadosmo ovako do ponoći, nemi, nepomični, na vrhu ove kule, neodoljivo nagnuti nad ovom bujicom, koja nas je začarala. Naposletku, u trenutku kada mesečevi zraci udariše pod izvesnim uglom tečnu prašinu, spazih jednu mlečnu i providnu traku, koja je svetlucala u tami. Ovo je bila mesečeva duga, njeni bledo zračenje, čija se svetlost rastvarala, prolazeći kroz vodenu izmaglicu vodopada.

XXXVIII

Sutradan, 13. aprila, u doktorovom programu bila je poseta kanadske obale. Jedna obična šetnja. Trebalо je ići na dve milje visovima desne strane Nijagare, pa doći do visećeg mostа. Pošli smo u sedam sati ujutru. Sa vijugave staze, duž desne obale, videli smo mirnu vodu reke, koja nije više osećala potres od svoga pada.

U sedam i po sati stigosmo do visećeg mostа. To je jedini most, kojim se služe velika zapadna i glavna njujorška železnica, jedina koja daje pristup Kanadi na granicu Države Njujork. Ovaj viseći most ima dva sprata; na gornjem spratu prolaze vozovi; na donjem spratu, koji je dvadeset i tri stopе ispod gornjeg, prolaze kola i pešaci. Uobrazilja neće da prati u njegovom radu smelog inženjera, Džona A. Reblinga, iz Trendona (Nju-Džersi), koji je sagradio ovaj vijadukt pod takvim prilikama: „viseći“ most preko kojeg prolaze vozovi na dve stotine pedeset stopa nad Nijagarom, pretvorena ponovo u brzac! Viseći most je dugačak osam stotina stopa, a širok dvadeset i četiri. Gvozdeni podupirači, udareni na obalama, drže ga da se ne ljudja. Kablovi koji ga nose, napravljeni su od četiri hiljade žica, debeli su četiri palca i mogu da podnesu teret od dvanaest hiljada četiri stotine tona. A most težak je samo osam stotina tona. Svršen je 1855, a stao je pet stotina hiljada dolara. Baš kad dođosmo na sredinu mostа, voz prođe preko naše glave, i osetimo kako se patos ugiba za metar pod našim nogama.

Blonden je pod ovim mostom prešao preko Nijagare na konopcu razapetom od jedne obale na drugu, a ne nad padovima! Ipak je poduhvat bio opasan. Ali ako nas Blonden iznenaduje svojom smelošću, šta da mislimo o prijatelju, koji ga je na njegovim leđima pratio na ovoj vazdušnoj šetnji?

— To je možda bio neka izelica — reče doktor — Blonden je divno pravio kajganu na svom zategnutom konopcu.

Bili smo na kanadskom zemljištu, i opet smo išli uz levu stranu Nijagare, kako bismo videli padove sa sasvim druge strane. Posle pola sata uđosmo u jedan engleski hotel, gde doktor poruči dobar doručak. Ja sam za to vreme pregledao hiljadu putnika, u kojoj ima nekoliko hiljada imena. Među najčuvenijim, primetio sam ova: Robert Til, ledi Franklin, grof od Pariza,

vojvoda od Šartra, princ od Žoanvilja, Lyj Napoleon (1846), princ i princeza Napoleo, Barnom (sa svojom adresom), Moris Sand (1865), Agasic (1854), Almont, princ Hoenloe, Rotšild, Berten (Pariz), ledi Eldžin, Berkart (1832) itd.

— Sad hajdemo pod padove — reč mi doktor Pitferdž, kad svršismo doručak.

Pođoh sa Dinom Pitferdžom. Jedan crnac odvede nas u oblačionicu, gde nam dadoše pantalone, koje ne propuštaju vodu, navoštenu bluzu i šešir. Ovako obučene, naš vođa nas odvede klizavom stazom, punom crnog šiljatog kamenja, do donjeg nivoa Nijagare. Zatim, usred vodene pare pretvorene u prašinu, prođosmo iza velikog pada. Vodopad je padao pred nama kao pozorišna zavesa pred glumcima.

Ali kakvo pozorište, i kako su se vazdušni slojevi silno poremećeni bacali u neobuzdane struje! Skroz mokri, zaslepljeni, zaglušeni, nismo se mogli ni videti ni čuti u ovoj pećini koju su tečne površine vodopada tako potpuno zatvorile kao da ih je priroda zatvorila granitnim zidom!

U devet sati vratili smo se u hotel, gde nam svukoše haljine, koje su curile. Vrativši se na obalu, viknuh sav radostan:

— Kapetane Korsikan!

Kapetan me čuo. Dođe k meni.

— Vi ste ovde! — povika on — Kako se radujem što vas opet vidim!

— A Fabijan? A Elena? — upitah stiskajući ruke Korsikanu.

— Oni su ovde. Dosta im je dobro. Fabijan se mnogo nada. A naša sirota Elena se malo pomalo oporavlja.

— Ali zašto da vas nađem ovde, na Nijagari?

— Pa Nijagara je letnji sastanak Engleza i Amerikanaca. Ovde dolaze da se odmore, da se leče pred ovim uzvišenim prizorom vodopada. Izgleda da se Eleni dopao ovaj krasan predeo, pa smo ostali na obalama Nijagare. Pogledajte onu vilu, *Klajfton hauz*, usred drveća, na onom brežuljku. Mi tamo stanujemo zajedno sa gospođom R... sestrom Fabijanovom, ona se sva žrtvovala za našu sirotu prijateljicu.

— A je li Elena poznala Fabijana? — upitah ja.

— Još nije — odgovori mi kapetan. — Vi znate kako se Elena malo osvestila u trenutku kada je Hari Drak pao mrtav. Ipak, otkako smo je doveli na ovaj čist vazduh, u ovu mirnu sredinu, doktor je našao da je Eleni mnogo bolje. Mirna je, spava mirno, i u očima joj se vidi kao neko usiljavanje da

nešto shvati, ili od prošlosti, ili od sadašnjosti.

— Ah! Dragi prijatelju! — povikah ja — vi ćete je izlečiti. Ali gde je Fabijan, gde mu je verenica?

Pogledajte — reče mi Korsikan, pa pruži ruku na obalu Nijagare.

U pravcu koji mi kapetan pokaza, videh Fabijana, ali on nas nije video. Stajao je na jednoj steni, a pred njim na nekoliko koraka sedela je Elena, ne mičući se. Fabijan je nije gubio iz očiju. Ovo mesto na levoj obali poznato je pod imenom „Tebl-rok“. To je kao neki visok stenovit rt u reci koja huči na dve stotine stopa dole. Nekad je bio mnogo veći, ali usled survavanja grdnih komada stena, površina njegova smanjena je na nekoliko metara.

Elena je gledala i kao da je bila u nekom nemom ushićenju. S ovoga mesta izgled padova je veličanstven, kažu vodiči i imaju pravo. Odatle se vide oba vodopada: desno, kanadski vodopad čiji zamgljen vrh zatvara horizont s te strane, kao kakav morski horizont; naspram je američki vodopad, a gore elegantan masiv vodopada Nijagare upola izgubljen u drveću; levo, perspektiva reke koja juri između svojih visokih obala; dole, bujica koja se bori sa ispreturnim santama.

Nisam htio dirati Fabijana. Korsikan, doktor i ja dođosmo do Tebl-roka. Elena je bila nepomična kao kip. Kakav je utisak ovaj prizor ostavljao na njenu dušu? Da li joj se razum malo pomalo vraćao pod uticajem ovoga veličanstvenog pozorja? Iznenadno videh kako Fabijan koraknu k njoj. Elena je naglo ustala i prilazila ponoru sa raširenim rukama. Ali odjednom stade, rukom brzo prevuče preko čela, kao da je htela iz njega oterati neki lik. Fabijan, bled kao mrtvac, ali odvažan, jednim skokom je stao između Elene i ponora. Njeno divno telo zadrhta. Da li je videla Fabijana? Nije. Čovek bi rekao da je mrtvac koji se vraća u život i trudi se da shvati šta je to oko nje.

Kapetan Korsikan i ja nismo smeli koraknuti, pa ipak tako blizu ove provalije bojali smo se kakve nesreće. Ali doktor Pitferdž nas zadrža i reče:

— Pustite Fabijana neka radi.

Čuh kako se jecanje otima iz grudi mlade žene. Nejasno izgovarane reči izlazile su iz njenih usana. Izgledalo je kao da hoće da govori, pa ne može. Naposletku, ove joj se reči oteše:

— Bože! Svetogući Bože! Gde sam ja? Gde sam? Tada oseti da je neko kod nje, i kad se upola okrenu, učini nam se da je preobražena. Neki nov pogled živeo je u njenim očima. Fabijan je stajao pred njom, drhteći, nem, sa raširenim rukama.

— Fabijane! Fabijane! — viknu ona napisletku. Fabijan je dočeka u

naručje. Ona pade obeznanjena. On viknu užasnut, misleći da je mrtva. Ali doktor reče Fabijanu:

— Umirite se, ova će je kriza spasti.

Odnesoše je u hotel i položiše na postelju.

Zaspa mirnim snom.

Fabijan, koga je doktor ohrabrio i dao mu nadu — jer ga je Elena poznala! — priđe k nama i reče:

— Mi ćemo je spasti, mi ćemo je spasti. Ja svaki dan gledam kako joj se duša budi. Danas, možda sutra, Elena će mi biti vraćena! Ah, milostivi Bože, hvala ti! Ostaćemo na ovom mestu koliko god bude za nju potrebno. Je l'te Arčibalde?

Kapetan usrdno zagrli Fabijana. Fabijan se okrenu meni i doktoru, izjavljujući nam svoju naklonost i nadu da će Elena brzo ozdraviti.

Ali mi smo morali da pođemo. Jedva nam je ostao sat da se opet vratimo do vodopada Nijagare. Kada smo hteli da se oprostimo sa svojim dragim prijateljima, Elena je još spavala. Fabijan nas zagrli, kapetan Korsikan, vrlo uzbudjen, oprosti se s nama, obećavši da će me telegramom izvestiti o Eleni. U podne smo ostavili *Klajfton hauz*.

XXXIX

Malo posle siđosmo niz vrlo izduženu kosu, dođosmo na obalu reke. Tu nas je čekao čamac da pređemo „u Ameriku“. Jedan putnik bio je već u njemu, neki inženjer iz Kentakija, koji kaza doktoru svoje ime i zanimanje. Ukrcasmo se odmah, čamac se dohvati sredine reke. Odatle bacisмо pogled na divni vodopad Nijagaru. Naš saputnik ga je pažljivo posmatrao.

— Kako je lep! Gospodine — rekoh mu — kako je divan!

— Da — odgovori mi on — ali kolika je tu mehanička snaga neupotrebljena, i kakva bi se vodenica mogla okretati ovakvim vodopadom!

Nikad nisam imao svirepiju želju da bacim inženjera u vodu.

Na drugoj obali, mala gotovo odvesna železnica koju pokreće odvraćena voda iz američkog vodopada, diže nas u visinu za nekoliko sekundi. Uzesmo brzi voz koji nas doveze u Befalo. Pošto smo razgledali ovu mladu veliku varoš, pošto smo probali vodu jezera Erije, opet uzesmo njujoršku glavnu železnicu u šest sati uveče. Sutradan ostavismo udobne postelje spavačih kola i stigosmo u Albani, a odatle železnicom, pored leve obale reke, i za nekoliko sati dođosmo u Njujork.

Sutradan, 15. aprila, u društvu moga neumornog doktora, prođoh kroz grad, videh Istočnu reku, Bruklin. Kad dođe veče, oprostih se sa ovim valjanim Dinom Pitferdžom i kad ga ostavih, osetih da sam ostavio prijatelja.

Utorak, 16. aprila, bio je dan određen za polazak *Gret-Isterna*, te odoh u jedanaest sati u pristanište na trideset i sedmi štek^[15], gde je parobrodić čekao putnike da ih odveze do *Gret-Isterna*. Bio je već pun putnika i prtljaga. Baš kad parobrodić htede poći, neko me uhvati za ruku. Okrenuh se. To je bio opet doktor Pitferdž.

— Vi! — viknuh — Vraćate se u Evropu?

— Jeste, dragi gospodine.

— Sa *Gret-Isternom*?

— Naravno — odgovori mi ljubazni osobnjak smešeći se. — Predomislio sam se i polazim. Pomislite, to će biti možda poslednje putovanje *Gret-*

Isterna, obično sa koga se neće više vratiti!

Zvono tek što nije zvonilo za polazak, kad jedan kelner iz *Hotela Fifty-Avenju* dotrča i dade mi telegram poslat sa vodopada Nijagare.

Elena se probudila. Duševno je sasvim ozdravila.

Javljaše mi kapetan Korsikan i doktor jemči za nju.

Saopštih ovu dobru vest Dinu Pitferdžu.

— Jemči za nju! Jemči za nju! — odgovori moj saputnik — i ja jemčim za to. Ali šta to dokazuje? Ko bi jemčio za mene, za vas, za sve nas dragi prijatelju, možda ne bi imao pravo!...

Posle dvanaest dana stigosmo u Brest, a sutradan u Pariz. Putujući preko mora, nije nam se ništa neprijatno dogodilo, a to se nije dopalo Dinu Pitferdžu, koji je jednako očekivao „svoj brodolom“.

I kad sedoh za svoj sto, da nisam imao ove zapiske svakoga dana, da ovaj *Gret-Istern*, ovaj grad što plovi, u kojem sam mesec dana stanovao, ovaj susret Elenin i Fabijanov, ova nesravnjena Nijagara, mislio bih da sam sve sanjao! Ah! Kako je lepo putovanje, pa i kad se sa njega vraćamo, ma šta doktor o tom govori.

Prošlo je osam meseci, a ništa nisam čuo za moga osobnjaka. Ali jednog dana dobih od pošte pismo sa šarenim markama koje je počinjalo ovim rečima:

Na brodu Koringu, Grebeni Oklanda. Naposletku smo imali brodolom...

A svršavalо se ovako:

Nikad mi nije bilo bolje!

*Usrdno vas pozdravlja Vaš
Din Pitferdž*

KRAJ

NOJEVA BARKA ŽILA VERNA

Kratak roman koji čitalac drži u rukama objavljen je na srpskom, u prevodu D. N. Jovanovića, 1927. godine — izdanje Knjižarnice Tome Jovanovića i Vujića „Zeleni venac“ u Beogradu.

Knjiga je štampana cirilicom, pod naslovom *Varoš koja pliva*.

Na prvoj strani, ispod imena prevodioca i napomene „Sa više slika“, stoji još jedna izdavačeva beleška:

Francusko Ministarstvo prosvete nabavilo je za školske i narodne biblioteke, a pariska opština za nagrade učenicima.

Razumljivo — reč je o lepo napisanoj i uzbudljivoj knjizi.

Pred očima čitaoca, s obzirom da se događa u mislima a ne na filmu, pojavljuje se najveći brod onoga doba, u vodama nemirnog Atlantskog okeana. Ubedljivije nego u filmu *Titanik*, prikazuje se visok stepen ljudske borbe sa stihijom i želje da se dospe s jednog kraja sveta na drugi, preko vode kojom je mogao da korača samo Hristos.

Na brodu Žila Verna, po imenu *Gret-Istern*, putuje iz Evrope u Ameriku ceo jedan grad: ljudi raznih klasa i staleža, uzrasta i vera. Put traje više nedelja, pa je brod opremljen nalik hotelu u pravom gradu — svim sadržajima potrebnim za život i zabavu. Pored restorana, orkestra, kockarnice... u plovećem gradu su razni karakteri, njihove sudbine, biografije, strasti... Profili raznih ljudi sve su dalje od kopna i, usamljeni, izdvojeni na granici između morskih dubina i nebeskih visina — simbolično dolaze do jačeg izražaja: snažnije doživljavaju sebe i suštinu svoga karaktera-postojanja.

Jedna vrsta moderne Nojeve barke — zaputila se u avanturu romaneskne priče.

Okean je nepredvidljiv i opasan. Svaki put preko njega predstavlja pustolovinu: strah i uzbuđenje. I na ovom putovanju, koje čini povest Žila Verna, najveći brod na svetu, ponos suvremene brodogradnje — biva u jednom trenutku tek orahova lјuska spram snage i čudi Okeana, velikog mora koje mami i plaši, oduševljava i ubija pustolove starije od Odiseja i

Magelana.

Dok napolju, na palubi i u talasima, traje drama broda-grada i Okeana, dotle u dubini broda, to jest priče — traje drama osetljivih ljudi koje je život razvejao po svetu, a „ploveći grad“ ponovo sastavio.

U središtu romana je priča o ljubavi — izgubljenoj i nađenoj.

Kao lađa na pučini, tako i ljubav i životu — luta, bacana olujama i talasima, srećom i nesrećom.

Dobro i zlo, lepota i strahota — naporedo se odvijaju na moru i u čoveku.

Pred čitaocem je poetsko-psihološki dobar roman, a u opusu Žila Verna još jedna avantura, po njemu omiljenom književnom polju — ogromnoj vodi.

Na ogromnoj vodi — ogroman brod (grad koji plovi).

Na ogromnom brodu — ogromno čovekovo srce.

Roman je pisan u prvom licu. Kao da sami pisac beleži svoje doživljaje. Tačno vreme i datumi događaja, dokumentarne pojedinosti — upućuju na putopis ili dnevnik: „I kad sedoh za svoj sto, da nisam imao ove zapiske svakoga dana (...) mislio bih da sam sve sanjao.“

Žil Vern je znao da sanja i mašta, svedoči i opisuje. A najbolje je znao da — piše. To se, možda, najbolje vidi sada, 100 godina posle njegove smrti.

Dragan Lakićević

ŽIL VERN

(1828 -1905)

BELEŠKA O PISCU

Francuski pisac Žil Vern (1828-1905) jedan je od najpopularnijih omladinskih pisaca na svetu. Rodio se u porodici advokata i u početku se pripremao za pravničku karijeru. U mladosti ga privlači pozorište.

Njegovu književno-umetničku maštu, međutim, zaokupljaju daleke zemlje, velika putovanja, pustolovine po okeanima, naučna otkrića, istraživački i avanturistički podvizi, „poezija svega što je nepoznato“. — Njegova jedinstvena fantazija predvidela je mnoga ostvarenja buduće nauke i tehnike.

Naučno-fantastični roman *Pet nedelja u balonu* stvorio je novi prozni žanr i osvojio milione mladih čitalaca.

Žil Vern je preveden na sve evropske jezike i gotovo svi njegovi romani — na srpski.

Napisao je preko pedeset romana, a najpopularniji su:

Pustolovine kapetana Hatere, Deca kapetana Granta, Put oko sveta za osamdeset dana, Dvadeset hiljada milja pod morem, Putovanje na mesec, Putovanje u središte zemlje, Petnaestogodišnji kapetan, Carev Glasnik (Mihail Strogov), Doktor Oks, Zeleni zrak, Južna zvezda, Zagonetke Ledenog mora, Lovci na meteore, Tajanstveno ostrvo, Gospodar sveta, Hektor Servadak, Crna Indija, Svet pod morem, Osam stotina milja niz Amazon, Zlatan vulkan i dr.

ŽIL VERN
GRAD KOJI PLOVI

Izdavač:
SRPSKA KNJIŽEVNA ZADRUGA
Beograd, Kralja Milana 19

Za izdavača
Nina Novićević

Glavni urednik
Marko Nedić

Tehnički urednik
Dragan Bašić

Korice
Branislav Stepanov

Tiraž
1.000 primeraka

Štampa
PEKOGRAF
Zemun, Vojni put 258 d

Beograd, 2005.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
821.133.1-93-31

VERN, Žil

Grad koji plovi / Žil Vern; preveo D. N. Jovanović. - Beograd: Srpska književna zadruga, 2005 (Zemun: Pekograf). -170 str.: ilustr.; 21 cm. - (Pomorska trilogija) (Mali zabavnik)

Prevod dela: Une ville flottaute / Jules Veme. - Autorova slika. - „Štampano o stogodišnjici smrti Žila Verna“ - -> prelim. str. - tiraž 1.000. - Str. 165-166: Nojeva barka Žila Verna / Dragan Lakićević. — Beleška o piscu: str. 169-170. - Napomene uz tekst.

ISBN 86-379-0898-5

1 ISBN 86-379-0897-7 (za izdavačku celinu)

COBISS. SR-ID 124617484

Napomene

[1] *urnek* — primer, uzorak

[2] *Grafstvo* — grofovija

[3] *štek* — most na pristaništu

[4] *badža* — otvor

[5] *zuav* — vojnik

[6] *odvesni* — uspravni

[7] *platnici* — drvene daske

[8] *šiklja* — vrsta uskog čamca

[9] *ćiler* — ostava, spremište

[10] *loksodroma* — zamišljena linija na Zemljinoj kugli, koja seče sve meridijane pod jednakim uglom

[11] *zaličena* — zaklonjena, maskirana

[12] *dunder* — majstor

[13] *solojednik* — soihlebnik, prijatelj

[14] *kvinta* — vrsta udarca u mačevanju

[15] *štek* — pristanišni most